

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

**AFRİKA AÇILIM EYLEM PLANININ TÜRKİYE-
AFRİKA EKONOMİK İLİŞKİLERİNE ETKİSİNİN
ANALİZİ**

FEYZA ÖZEL
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. ZEKERİYA MIZIRAK

KONYA 2019

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	FEYZA ÖZEL
	Numarası	128109011008
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İKTİSAT / İKTİSAT
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	PROF. DR. ZEKERİYA MIZIRAK
	Tezin Adı	AFRİKA'YA AÇILIM EYLEM PLANININ TÜRKİYE AFRİKA EKONOMİK İLİŞKİLERİNE ETKİSİNİN ANALİZİ

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan *Afrika'ya Açılım Eylem Planının Türkiye Afrika Ekonomik İlişkilerine Etkisinin Analizi* başlıklı bu çalışma 03/07/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Zekeriya MIZIRAK	
2	Prof. Dr.	Birol MERCAN	
3	Prof. Dr.	Erşan SEVER	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Feyza ÖZEL		
	Numarası	128109011008		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat / İktisat		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora		
	Tezin Adı	AFRİKA'YA AÇILIM EYLEM PLANININ TÜRKİYE AFRİKA EKONOMİK İLİŞKİLERİNE ETKİSİNİN ANALİZİ		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Feyza ÖZEL

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN KONYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Öğrencinin	Adı Soyadı	Feyza ÖZEL		
	Numarası	128109011008		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat / iktisat		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora		
	Tez Danışmanı	PROF. DR. ZEKERİYA MIZIRAK		
Tezin Adı	AFRİKA'YA AÇILIM EYLEM PLANININ TÜRKİYE AFRİKA EKONOMİK İLİŞKİLERİNE ETKİSİNİN ANALİZİ			

ÖZET

Dünya üzerinde yatırım yapılabilecek fiziki yapı bakımından en uygun alan Afrika Kıtası'dır. Gelecekte kıtanın daha da çok değerlendirileceği göz önünde bulundurulduğunda Dünya üzerindeki birçok ülkenin Afrika üzerinde özel bir politika geliştirmesi kaçınılmaz olmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti kültürel mirasın ve din kardeşliğinin etkisi ile Afrika kıtasına olan bakış açısını 1998 yılında hazırladığı Afrika'ya Açılım Eylem Planı ile değiştirmiş ve 2002 yılında Ak Parti'nin iktidara gelmesi ile çok yoğun bir şekilde kıta üzerinde faaliyetlerini artırmıştır. Özellikle Dışişleri Bakanlığınca "Afrika sorunlarına Afrikalı çözümler" bakış açısı ile yıllar boyunca sömürülen Afrika insanına destek verilmesi amaçlanmıştır. Bu politikanın amacı, hiçbir sömürme gayesi gütmeyen Afrika ülkelerinin yine kendi vatandaşlarının özgür iradeleri ile kalkınmasına yardımcı olmaktır.

Çalışma, kuramsal bir altyapıda Afrika ile Türkiye ekonomik ilişkilerini ele almaktadır. Bunun temel sebebi yapılacak bir ampirik çalışmada ihtiyaç duyulan verilerin Afrika ülkelerinin birçoğu için sadece son birkaç yıl için elde edilebilmesidir. Çalışmanın temel amacı ise Afrika-Türkiye ilişkilerinin özellikle Afrika Açılım Eylem Planı sonrasında gösterdiği ekonomik gelişmeyi ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Afrika Ekonomisi, Türkiye Ekonomisi, Türkiye-Afrika İlişkileri, Afrika'ya Açılım Eylem Planı.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. A1-Blok 42090 Meram Yeni Yol /Meram /KONYA

Tel: 0 332 201 0060 Faks: 0 332 201 0065 Web: www.konya.edu.tr E-posta: sosbil@konya.edu.tr

 KONYA	<p>T.C.</p> <p>NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ</p> <p>Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	---	---

Author's	Name and Surname	Feyza ÖZEL		
	Student Number	128109011008		
	Department	Economics		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Zekeriya MIZIRAK		
Title of the Thesis/Dissertation	ANALYSIS OF THE OPENING TO AFRICA EXPANSION PLAN EFFECTS ON TURKISH AFRICAN ECONOMIC RELATIONS			

ABSTRACT

The most suitable area for investments in terms of physical structure in the world is the African Continent. Since it is expected that the continent will be valued even more in the future, it is inevitable that many countries in the world will develop a special policy on Africa. Republic of Turkey's cultural heritage and a religious brotherhood. In 1998, it changed its perspective on the African continent with the Opening to Africa Action Plan. With the coming to power of the AK Party in 2002, it has intensely increased its activities on the continent. In particular, the Ministry of Foreign Affairs initiated the "African solutions to African problems" perspective. Thus, it was aimed to support the African people who were exploited for years. The aim of this policy is to help African countries to develop with the free will of their citizens without any exploitation.

The study tackles Turkey economic relations with Africa in a theoretical infrastructure. The main reason for this is that the data needed in an empirical study can be obtained for most African countries only for the last few years. The main purpose of the study, especially the African-Turkey relations Opening to Africa Action Plan after the show is to demonstrate the economic development.

Keywords: African Economy, Turkish Economy, Turkey-Africa Relations, Opening to Africa Policy.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. A1-Blok 42090 Meram Yeni Yol /Meram /KONYA

Tel: 0 332 201 0060 Faks: 0 332 201 0065 Web: www.konya.edu.tr E-posta: sosbil@konya.edu.tr

KISALTMALAR LİSTESİ

AAEP	: Afrika'ya Açılım Eylem Planı
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AfB	: Afrika Birliği
AfDB	: Afrika Kalkınma Bankası
AKP	: Afrika, Karayip ve Pasifik Ülkeleri
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
DPT	: Devlet Planlama teşkilatı
DTO	: Deniz Ticaret Odası
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
FOCAC	: Çin-Afrika İş birliği Forumu
FTA	: Serbest Ticaret Antlaşması
GHA	: Global Humanitarian Assistance Report
ITC	: Uluslararası Ticaret Merkezi
MAFCOM	: Çin Ticaret Bakanlığı
MFA	: Dış İşleri Bakanlığı
NEPAD	: Afrika'nın Kalkınması İçin Yeni Ortaklık
STA	: Serbest Ticaret Antlaşması
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
UN	: Birleşmiş Milletler
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNECA	: Birleşmiş Milletler Afrika Ekonomik Kurulu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
World Bank	: Dünya Bankası
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü
AfCFTA	: Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi Antlaşması

TABLolar LİSTESİ

TABLO 1: KİTALAR ÜZERİNDE YER ALAN ÇÖLLERİN ORANI	8
TABLO 2: DÜNYA TAŞIMACILIĞI VE DENİZYOLUNUN PAYI (2008-2016)	10
TABLO 3: AFRIKA BÜYÜME TAHMİNLERİ	23
TABLO 4: AFRIKA REEL GSYH BÜYÜMESİ (2009-2019)	24
TABLO 5: AFRIKA 2016 YILI GSYH İLK 10 ÜLKE (CARİ FİYATLAR İLE \$)	25
TABLO 6: AFRIKA 2016 YILI GSYH SON 10 ÜLKE (\$)	26
TABLO 7: AFRIKA ÜLKELERİ BÜYÜME ORANI 2017	26
TABLO 8: AFRIKA'YA YAPILAN DOĞRUDAN YATIRIMLARIN SEKTÖRLER ARASINDAKİ DAĞILIMI (2016, MİLYAR DOLAR)	34
TABLO 9: AFRIKA KITASINDA 2009 SONRASI AÇILAN BÜYÜKELÇİLİKLER	41
TABLO 10: AFRIKA ÜLKELERİ İLE İMZALANAN ANTLAŞMALAR	46
TABLO 12: TÜRKİYE'NİN AFRIKA'DAN İTHALATI (2003-2018) (BİN DOLAR)	51
TABLO 13: TÜRKİYE'NİN AFRIKA'YA İHRACATI (2003-2018) (BİN DOLAR)	52
TABLO 14: AFRIKA RAFİNERİ KAPASİTELERİ (2006-2016) (MİLYON VARİL)	56
TABLO 15: ÇİN AFRIKA TİCARETİNDE İLK 10 ÜRÜN (2015-2017) (\$)	67
TABLO 16: YURTIÇİNDE YERLEŞİK KİŞİLERİN AFRIKA KITASINA DOĞRUDAN YATIRIMLARI (MİLYON ABD DOLARI) (2006-2016)	86

Şekiller Listesi

ŞEKİL 1: AFİRKA KİTASI HARİTASI.....	4
ŞEKİL 2: AFİRKA İKLİM DAĞILIMI HARİTASI.....	7
ŞEKİL 3: AFİRKA KİTASI BÖLGELERİ HARİTASI	9
ŞEKİL 4: AFİRKA KİTASI NÜFUS YAPISI:(1950-2100).....	17
ŞEKİL 5: AFİRKA KİTASI BÖLGELERİ DOĞUM ORANLARI.....	18
ŞEKİL 6: AFİRKA KİTASI YENİ DOĞAN ÖLÜM ORANI (1990-2016)	19
ŞEKİL 7: AFİRKA KİTASINA YEŞİL ALAN* YATIRIM YAPAN ÜLKELER (2015-2016)	22
ŞEKİL 8: AFİRKA KİTASI GSYH TAHMİNLERİ	23
ŞEKİL 9: AFİRKA DOĞAL KAYNAK HARİTASI.....	29
ŞEKİL 10: AFİRKA SÖMÜRGE HARİTASI (1914)	31
ŞEKİL 11: AFİRKA'DA KONUŞULAN DİLLER	32
ŞEKİL 12: DÜNYA'DA VE AFİRKA'DA KAYIT DIŞI EKONOMİ.....	33
ŞEKİL 13: MAARİF VAKFI AFİRKA OKULLARI	37
ŞEKİL 14: YILLARA GÖRE AFİRKA KİTASINDA AÇILAN BÜYÜKELÇİLİKLER	42
ŞEKİL 15: TÜRKİYE İHRACATININ DÜNYADAKİ PAYI (2001-2016) (TRİLYON \$).....	48
ŞEKİL 16: AFİRKA İHRACATININ DÜNYADAKİ PAYI (2001-2016) (MİLYAR\$).....	48
ŞEKİL 17: AFİRKA VE DÜNYA İHRACAT KARŞILAŞTIRMASI (2001-2016)	49
ŞEKİL 18: ABD'NİN AFİRKA'YA İHRACATI (2013-2018) (BİN \$).....	56
ŞEKİL 19: ABD İHRACATININ İÇİNDEKİ AFİRKA PAYI (2018)	58
ŞEKİL 20: ABD'NİN AFİRKA'DAN İTHALATI (2003-2018) (BİN \$).....	59
ŞEKİL 21: ABD'NİN İTHALATINDA AFİRKA PAYI (2018).....	60
ŞEKİL 22: ÇİN İTHALATINDA AFİRKA PAYI (2018).....	63
ŞEKİL 23: ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN AFİRKA'DAN İTHALATINDA YER ALAN BAZ METALLERİN ORANLARI (2018)	64

ŞEKİL 24: ÇİN İHRACATINDA AFRIKA PAYI (2018)	65
ŞEKİL 25: AFRIKA ÜLKELERİNE ÇİN TARAFINDAN YAPILAN YATIRIMLAR 2014 ...	69
ŞEKİL 26: BİNYIL KALKINMA HEDEFLERİ YOKSULLUK	73
ŞEKİL 27: BİNYIL KALKINMA HEDEFLERİ EĞİTİM	73
ŞEKİL 28: BİNYIL KALKINMA HEDEFLERİ CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE KADIN HAKLARI	74
ŞEKİL 29: BİNYIL KALKINMA HEDEFLERİ ÇOCUK ÖLÜMLERİ	75
ŞEKİL 30: BİNYIL KALKINMA HEDEFLERİ ANNE SAĞLIĞI	75
ŞEKİL 31: BİNYIL KALKINMA HEDEFLERİ SALGIN HASTALIKLAR İLE MÜCADELE 76	
ŞEKİL 32: BİNYIL KALKINMA HEDEFLERİ ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	77
ŞEKİL 33: BİNYIL KALKINMA HEDEFLERİ KALKINMA İÇİN KÜRESEL ORTAKLIKLAR	77
ŞEKİL 34: AB İTHALATI AFRIKA PAYI (2018)	80
ŞEKİL 35: AB İHRACATI AFRIKA PAYI (2018)	81
ŞEKİL 36: TÜRKİYE TİCARİ MÜŞAVİRLİKLERİ	85
ŞEKİL 37: DÜNYA GENELİ İNSANİ YARDIM YAPAN ÜLKELER 2017	88
ŞEKİL 38: DÜNYA GENELİ YARDIMLARIN GSMH ORANLARI 2017	89
ŞEKİL 39: AFRIKA'YA YAPILAN RESMİ YARDIMLAR (MİLYON \$) (2007-2016)	90

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
AFRİKA KITASI'NIN GENEL YAPISI	3
1. AFRİKA KITASI'NIN GENEL COĞRAFI, TARİHİ VE SİYASİ YAPISI 3	
1.1. COĞRAFYA VE İKLİM	3
1.2. TARİHİ GELİŞİM	11
1.3. SOSYAL YAPI	14
1.4. EKONOMİK YAPI	19
İKİNCİ BÖLÜM.....	35
2. TÜRKİYE – AFRİKA KITASI ÜLKELERİ EKONOMİK İLİŞKİLERİ.35	
2.1. 1998 YILI ÖNCESİ AFRİKA TÜRKİYE İLİŞKİLERİ.....	35
2.2. 1998-2018 DÖNEMİ DÜNYA EKONOMİSİ İÇİNDE TÜRKİYE VE AFRİKA ...	37
2.3. AFRİKA TÜRKİYE DIŞ TİCARET YAPISI.....	46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	55
3. AFRİKA AÇILIM EYLEM PLANI'NIN GELECEĞİ VE AFRİKA POLİTİKASININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ	55
3.1. AFRİKA'DA REKABET EDEN UNSURLAR	55
3.1.1. ABD	55
3.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti	61
3.1.3. Avrupa Birliği Ülkelerinin Afrika Politikaları	69
3.2. AFRİKA AÇILIM EYLEM PLANI VE PLANIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ	83
SONUÇ	92
KAYNAKÇA.....	95

Giriş

Afrika, Ekvator kuşağının her iki yanında ve iki farklı iklim kuşağında bulunan tek kıtadır. Kuzeyinde Akdeniz ve Avrupa, batısında Atlas Okyanusu, doğusunda Hint Okyanusu yer alan Afrika, yaklaşık 32,2 milyon kilometrekare alana sahiptir. 53 ülkeyi barındıran dünyanın en büyük üçüncü kıtasında yaklaşık 1 milyar kişi yaşamaktadır ki bu nüfus yoğunluğu bakımından Afrika'yı Dünya üzerindeki ikinci büyük kıta yapmaktadır. Kıta, son 10 yılda yüzde 5'in üzerinde ekonomik büyüme göstermiştir.

Dünya üzerinde yatırım yapılabilir fiziki yapı bakımından en uygun alan Afrika Kıtası'dır. Gelecekte kıtanın daha da çok değerlendirileceği göz önünde bulundurulduğunda Dünya üzerindeki birçok ülkenin Afrika üzerinde özel bir politika geliştirmesi kaçınılmaz olmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti kültürel mirasın ve din kardeşliğinin etkisi ile Afrika kıtasına olan bakış açısını 1998 yılında hazırladığı Afrika'ya Açılım Eylem Planı ile değiştirmiş ve 2002 yılında Ak Parti'nin iktidara gelmesi ile çok yoğun bir şekilde kıta üzerinde faaliyetlerini artırmıştır. Özellikle Dışişleri Bakanlığınca "Afrika sorunlarına Afrikalı çözümler" bakış açısı ile yıllar boyunca sömürülen Afrika insanına destek verilmesi amaçlanmıştır. Bu politikanın amacı, hiçbir sömürme gayesi gütmeyen Afrika ülkelerinin yine kendi vatandaşlarının özgür iradeleri ile kalkınmasına yardımcı olmaktır.

Çalışma, kuramsal bir altyapıda Afrika ile Türkiye ekonomik ilişkilerini ele almaktadır. Bunun temel sebebi yapılacak bir ampirik çalışmada ihtiyaç duyulan verilerin Afrika ülkelerinin birçoğu için sadece son birkaç yıl için elde edilebilmesidir. Çalışmanın temel amacı ise Afrika-Türkiye ilişkilerinin özellikle Afrika Açılım Eylem Planı sonrasında gösterdiği ekonomik gelişmeyi ortaya koymaktır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Afrika kıtasının tarihsel geçmişinden bahsedilmiş ve coğrafi yapısının temel özellikleri anlatılmıştır. Yine aynı bölümde kıtanın sosyal yapısı ve ekonomik durumu açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise çalışmanın temel noktası olan Türkiye-Afrika ilişkileri

ele alınmış ve tarihsel süreçteki ilişkilerin seyri ile beraber özellikle Afrika'ya Açılım Eylem Planının hazırlandığı 1998 yılından 2018 yılına kadar geçen süreçte ilişkilerin siyasi ve ekonomik seyri tartışılmıştır. Son bölümde ise 1998 yılında başlayan eylem planı ve sonrasında yer alan gelişmeler ışığında bu planın sürdürülebilirliği ve Afrika'da rekabet eden diğer unsurların özellikleri ele alınmıştır. Bu unsurlar içerisinde öne çıkan Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti özel başlıklar altında ele alınmıştır. Bu ülkelerin seçilme nedeni sömürgecilik döneminden başlayan ilişkilerin günümüzde siyasi ve jeopolitik çıkarlarının Afrika üzerinde kesişmesi ve Türkiye gibi onların da belirgin bir Afrika politikası ortaya koymasındandır. Sonuç olarak tüm ülke ve ülke grupları ile Türkiye'nin Afrika kıtasına bakış açıları ve gelecek politikalarının neler olabileceği üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Afrika kıtasının sahip olduğu beşerî ve doğal kaynak gücü Dünya ekonomisi açısından büyük bir öneme sahiptir. Afrika'da rekabet eden unsurların birçok ekonomik amaç sebebiyle kıta ile ilgilendiği günümüz koşullarında, Türkiye-Afrika siyasi ve ekonomik ilişkilerinin gelişmesi birçok açıdan bağımızın bulunduğu kıta ile stratejik ortaklıkta büyük önem taşımaktadır. Yapılan çalışma bu alanda önümüzdeki yıllarda yapılması muhtemel birçok bilimsel çalışma için temel olma özelliği taşımaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AFRİKA KİTASI'NIN GENEL YAPISI

1. Afrika Kıtası'nın Genel Coğrafi, Tarihi ve Siyasi Yapısı

1.1. Coğrafya ve İklim

Afrika, Dünya genelinde nüfus yoğunluğu ve yüz ölçümü dikkate alındığında Asya kıtasının ardından en büyük ikinci kıta olarak karşımıza çıkmaktadır. Hesaplamalarda kabul edilen çevresindeki irili ufaklı birçok adayı da dâhil edecek olursak 30,8 milyon km²'lik alanı ile dünya yüzölçümünün %6'sını ve dünya üzerindeki toprakların %24,4'ünü kapsar (Sayre, 1999). Nüfus yoğunluğu bakımından ise dünya nüfusunun %15'ini oluşturmaktadır. Afrika, kuzeyde Akdeniz, güneyde Hint Okyanusu, batıda Atlas Okyanusu, doğuda Sina Yarımadası, Kızıldeniz ve Süveyş Kanalı ile sınır komşuluğu yapmaktadır. Kıtada 54 adet diplomatik olarak tanınmış bağımsız devlet, 9 bölge ve 3 adet de sınırlı tanınmış devlet bulunur (Hazar, 2003). Tezin konusu içerisinde tanınmış devletler ele alınacaktır.

Dünyada yer alan bütün kıtalar dikkate alındığından en genç nüfusu içinde barındıran kıta Afrika kıtasıdır. Bunu istatistiki olarak ifade edecek olursak Afrika kıtasında yaşayan insanların yarısı 19 yaşın altında bulunmaktadır. Yüzölçümü ile bakacak olursak; başka bir ifade ile ülkelerin haritadaki büyüklükleri dikkate alındığında, en büyük ülke Cezayir'dir. Bununla birlikte nüfus yoğunluğu anlamında en kalabalık Afrika ülkesi ise Nijerya'dır. Batı bilim dünyasının kabul ettiği Darwin kökenli düşünceye göre maymundan insanoğluna evrimleşen canlıların ilk görüldüğü kıta olması bakımından Batı dünyası tarafından insanoğlunun bilinen ilk atalarının yaşadığı topraklar olarak kabul edilmektedir. Homo sapiens adı verilen modern insan kavramına ait ilk buluntular bugünkü Etiyopya ülkesinin sınırları içerisinde keşfedilmiştir (Smith vd., 2007). Birçok değişik özellikleri içerisinde barındıran

Afrika, kıta olarak her iki iklim kuşağını içine alan yeryüzündeki tek kıtadır (Hazar, 2003).

Şekil 1: Afrika Kıtası Haritası

Kaynak: (cografyaharita.com)

Kıyıları doğal olarak düz bir yapıya sahip olduğu için doğal liman oluşumlarının fazla yer almadığı bir coğrafi yapıya sahip olan Afrika kıtası, çok fazla körfeze sahip değildir. Kıtanın sahip olduğu en önemli ada Madagaskar adasıdır ki, bu ada Dünyanın en büyük adalarından bir tanesidir. Yukarıdaki harita üzerinde ülkelerin kıta içerisindeki konumlarını görmemiz mümkündür. Ayrıca görselin sağ alt köşesinde

Dünya üzerindeki kıtanın konumu ve sol altta ise haritada gösterilen tanımlar ve ölçeklendirme mevcuttur (britannica.com).

Coğrafi olarak en dikkat çekici özelliği ise Afrika Kıtasının kuzey bölümünü adeta iki kısma ayıran Sahra Çölü'dür. Bu çöl yüz ölçümü bakımından Dünya'nın en büyük çölü konumundadır. Çölün kuzeyinde kalan kesimlerde Akdeniz iklimi görülmekte iken güneyinde kalan bölümde ise karasal bir iklim vardır. Bu ayrımın içerisinde sadece Nil nehri çevresinde verimli topraklar dolayısıyla ve kurak bir alandaki en büyük su kaynağı olması sebebi ile yerleşim gelişmiştir. Nil nehri dışında Afrika Kongo nehri, Zambezi nehri ve Oranj nehri diğer büyük akarsu kaynaklarıdır. Afrika kıtasının orta kesimleri ormanlık bir yapıya sahiptir (saharateritory.com).

Afrika Kıtasında dört büyük göl bulunmaktadır. Bunlar Victoria, Tanganika, Niyasa, Çad gölleridir. Bunlarda Victoria gölü Dünya üzerindeki en geniş ikinci tatlı su gölü, Tanganika gölü ise en uzun göl konumundadır. Jeolojik yapı açısından Afrika kıtası tek bir parça halinde olmasına rağmen sadece kuzeybatı bölümünde kaya yapısından farklı olarak genç kıvrım dağları yer almaktadır. Bunların en bilinenleri Atlas dağlarıdır. Jeolojik olarak Alp dağlarının bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu dağların alt kısımlarında Kap dağları bulunmaktadır. Jeolojik yapının bu bölümü Afrika kıtasını iki parça halinde ele almamıza neden olmaktadır. Alçak ve yüksek Afrika olarak adlandırılan bu bölümler Kongo nehri ile Aden körfezi kuzeyi ve güneyi olarak ifade edilebilir. Alçak olan yerler denizden 200-300 metre yüksekliklere sahip iken yüksek Afrika olarak adlandırdığımız alanlar genellikle 1000 metre ve üzerinde bir yükseltiye sahiptir. Bu yükselti, sömürge yayılma politikasından nüfusun ve tarımın yapılabilirliği gibi birçok değişkeni etkilemiştir. Örneğin tropikal iklim kuşağında artan yükselti iklim şartlarını daha uygun hale getirmektedir. (Gürsoy, 1988)

Yukarıda sayılan yükseltelerin oluşmasında bir diğer etken ise horst ve graben olarak adlandırılan jeolojik kırılmalardır. Bu şekilde oluşan Kamerun dağı gibi dağlar ve bu kırılmaların arasında yer alan volkanik faaliyetler sonucu oluşan platolara

rastlamak mümkündür. Ayrıca çöküntü alanlarında Victoria gölü gibi birçok Afrika gölü meydana gelmiştir.

Afrika kıtasındaki akarsuların çok büyük bir bölümü kapalı havza olarak kabul edilmektedir. Bunun anlamı içeriden dışarıya bir akıntının olmamasıdır. Coğrafi olarak suların denize ulaşmadan kurduğu, yer altına sızdığı ya da göllere döküldüğü alanlardır. Bu havzaların en büyüğü Çad havzası olarak kabul edilir.

İklim açısından tropikal ve subtropikal iklim kuşakları Afrika kıtası içerisinde büyük bir alanda yer almaktadır. Ekvator kuşağının alt ve üst kısımlarında yer alan bu iklim kuşağı dışında ekvatorial iklim hakimdir. Bu iklimin temel özelliği konveksiyonel yağışların (ısınan ve yükselen havanın soğuması ile yağmura dönüşmesi şeklinde oluşan yağmurlar) olduğu ve mevsimsel bir farkın olmadığı yıl geneli ortalama 30 dereceye yakın sıcaklıkların yer aldığı iklim türüdür. Tropikal iklim kuşağında ise yağış miktarı ortalama yıllık 1000 mm civarındadır (TDV, 1988).

Şekil 2: Afrika İklim Dağılımı Haritası

Akdeniz iklimi genellikle Fas ve Tunus boyunca ve Etiyopya'nın iç bölümlerinde görülmektedir. Fas'ın, Tunus'un ve Mısır'ın orta ve güney kesimlerinden başlayarak Nijerya-Etiyopya çizgisi olan 10 dereceye kadar kurak bir iklim gözükmektedir. Kurak iklimin kuzey yarımkürede alt kısımlarında güney yarımkürede ise üst kısımlarında yarı kurak iklim gözükse de bu alan yayılma büyüklüğü bakımından kurak iklimin yayıldığı alanla mukayese edildiğinde oldukça küçük kalmaktadır. Yukarıdaki haritadan da izlenebileceği gibi en orta bölümde yer

alan tropikal iklim kuşağı yer almaktadır. Burası tarımsal açıdan en verimli bölgeler olarak kabul edilmektedir. Güneyde Namibya ve Botsvana'ya kadar olan bölümde tropikal ve Ruanda bölgesinde ise nemli tropikal bir iklim görülmektedir (climatestravel.com).

Kıta genelinde bitki örtüsünün dağılımı yaşanan iklime göre değişmektedir. Ekvatorial bölgede yer alan tropikal ilkim kuşağı geniş yağmur ormanlarının oluşmasına neden olmuştur. Bu kuşağın üst ve altından ya da genel bir ifade ile ekvatorun üst ve alt bölgelerinde yer alan kurak bölümlerde savan adı verilen bitki türü görülmektedir. Bu kısa ağaç türleri bir anlamda kurak iklim ile tropikal iklimin arasındaki bölgeyi ifade etmektedir. İklim kuraklaştıkça step yapıları sıklaşmaya başlar (nationalgeographic.com).

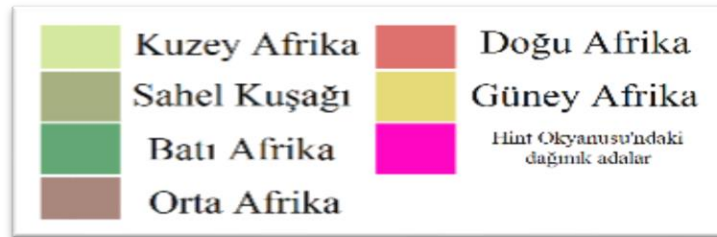
Tablo 1: Kıtalar Üzerinde Yer Alan Çöllerin Oranı

Kıta Adı	Çöllerin Kapladığı Alan Oranı
Asya	28,39%
Afrika	61,52%
Avusturalya	7,24%
Güney Amerika	1,05%
Kuzey Amerika	1,80%

Kaynak: (World Geographical Encyclopedia,2003:59)

Yeryüzünde her kıtada bir çöl bulunmaktadır. Afrika kıtasındaki çölün diğer kıtalardaki çöllerden farkı kıtanın neredeyse kıtanın %30'una tekabül etmesidir. Bu büyüklükte bir çöl, iklimi ve kıtanın bitki örtüsünü etkilemektedir. Bu alanlar tarıma elverişsiz olmasına rağmen, yağış alan bölgeleri oldukça verimli tarım alanları barındırmaktadır (answerfrica.com).

Şekil 3: Afrika Kıtası Bölgeleri Haritası

Kaynak: (wikipedia)

Yukarıdaki haritada Afrika Kıtasındaki bölgeler gösterilmektedir. Genel olarak kuzey, güney, doğu ve batı şeklinde dört ana bölgede ifade edilse de Afrika ile ilgili çalışmalarda esas alınan notasyon yukarıdaki haritada işaretli ülkelere göre

yapılmaktadır. Kuzey Afrika ülkeleri Fas, Cezayir, Tunus, Libya ve Mısır Akdeniz’e kıyısı olan ve ekonomik olarak nispeten daha güçlü ekonomiler olduğu için birçok çalışmada Kuzey Afrika ülkeleri ayrı olarak çalışılmaktadır. Kıta üzerinde Sahra Çölü iklimsel anlamda büyük bir etki yaratmaktadır. Bu nedenle Sahra Çölü altında kalan bölge Sahra Altı Afrika (SAA) olarak ayrıca isimlendirilerek ifade edilmektedir. Kıtanın dışında kalan küçük ülkeler ise Madagaskar Adası ile beraber ele alınmaktadır.

Afrika kıtası genel olarak çöller ile kaplı olarak düşünülse de aslında kıtada hâkim olan iklim türü tropikal iklimdir. Ekvator kuşağının çevresi Dünya üzerindeki en verimli topraklar olarak nitelendirilmiş ve bu konuda, ‘çıplak ayak ile basıldığında insanların ayaklarının bile yeşerebileceği’; bir deyim olarak kıta toprakları üzerindeki verimliliği anlatabilmek için günümüzde bile kullanılmaktadır.

Dünya ticaretinde deniz ulaşımının önemi çok büyüktür. Zira ticari malların %84’ü deniz yolu ile taşınmaktadır. Bu açıdan bakıldığında üç okyanus tarafından çevrelenmiş ve dünya ticaret deniz yollarının merkezi konumundan bulunan Afrika kıtası büyük önem taşımaktadır.

Tablo 2: Dünya Taşımacılığı ve Denizyolunun Payı (2008-2016)

Yıllar	Dünya Taşımacılığı (Tüm Yollar) Milyar Ton	Dünya Taşımacılığı Değişim (%)	Dünya Denizyolu Taşımacılığı (Milyar Ton)	Dünya Taşımacılığında Denizyolunun Payı (%)
2008	10,86	-	8,61	79,00%
2009	9,56	-12%	8,29	87,00%
2010	10,82	13%	9,07	85,00%
2011	11,54	7%	9,47	83,00%
2012	11,83	3%	9,88	84,00%
2013	12,19	3%	10,21	84,00%
2014	12,58	3%	10,54	84,00%
2015	12,88	3%	10,77	84,00%

Yıllar	Dünya Taşımacılığı (Tüm Yollar) Milyar Ton	Dünya Taşımacılığı Değişim (%)	Dünya Denizyolu Taşımacılığı (Milyar Ton)	Dünya Taşımacılığında Denizyolunun Payı (%)
2016	13,18	4%	11,10	84,00%
2017 tahmini	13.55	3%	11,34	84.00%

Kaynak: (DTO, 2016:29)

2016 yılında Dünya üzerinde 13 milyar tonun üzerinde mal ülkeler arasında taşınmıştır. Son beş yılda taşınan mallardaki artış %3 dolaylarında gerçekleşmiştir. 13 milyar tonluk bu Dünya üzerinde taşınan ticari malların %84'ü yani yaklaşık 11 milyar tonu deniz yolu ile taşınmaktadır. Afrika kıtasının birçok bölgesinde deniz taşımacılığına uygun liman bulunmakta ve bu ticari taşımacılık faaliyetlerinden pozitif dışsallık elde edilmektedir. Ayrıca kıta üzerindeki Cebelitarık Boğazı ve Süveyş Kanalından, bu ticari faaliyetler esnasında fazlaca yararlanılmaktadır.

1.2. Tarihi Gelişim

Afrika kelime olarak tarihte ilk defa Kartaca savaşları sırasında Romalılar tarafından kullanılmıştır. Bu kelime Romalılar'ın Tunus'un yerlilerine verdikleri Afre veya Afri kelimesinin türetilmesi ile elde edilmiştir. İlk başlarda sadece Tunus için kullanılan Afrika adı zaman içerisinde tüm kıta için kullanılmaya başlanmıştır. Arapların kullandığı İfrîkiye adı ise afriden türetilmiş olan Afrika kelimesinin Arapçalaştırılmış şeklidir (TDV, 2018:413).

Dünya üzerinde yerleşilmiş ilk yer olarak kabul edilen Afrika, birçok paleoantropolog tarafından özel bir öneme sahiptir. İlk keşfedilen fosiller 20.yy'ın ortalarında bulunduğu en erkeni yedi milyon yıl öncesine ait olduğu düşünülmüştü. Bulunan fosillerden yola çıkarak bir ulus devlet varlığından söz edilemese de, avcı ve toplayıcı grupların yerleşik hayata geçtiği yapılan kazı ve araştırmaların sonucunda bilim dünyası ile paylaşılmıştı (Grine vd., 2009).

Yapılan araştırmalar büyükbaş hayvanların evcilleştirilmesinin Afrika'da tarımdan çok daha evvel başladığını göstermekteydi. Büyükbaş hayvanların evcilleştirilmesi tarımdan daha önce olmuştur (Ki-Zerbo vd., 1990). M.Ö.6000 yıllarında Kuzey Afrika'da büyük baş hayvanların çoğunlukla evcilleştirildiği görölmekteydi. Bugünkü Cezayir'den Nubiya'ya kadar olan bölgede eşek ve bazı keçi türleri de evcilleştirilmekteydi. M.Ö.4000'e geldiğimizde, Sahra'nın iklimi çok hızlı bir şekilde kuraklaşmaya başladı. Bu iklim değişikliği bölgedeki göllerin ve nehirlerin büyük oranda küçölmesine ve büyük çapta çölleşmeye yol açtı. Yaşanan bu çölleşme elverişli arazi miktarının azalmasına ve tarım ile uğraşan zaten sınırlı sayıda olan kesimin Batı Afrika'ya doğru göç etmesine neden oldu (Diamond ve İnce, 2008).

Afrika tarihi üzerine bilenen en eski kayıtlar Mısır medeniyetine dayanmaktadır. Milattan önce 3000'lerden 300'lü yıllara kadar hüküm süren firavun hanedanı birçok yazılı eser bırakmıştır. Bu eserler ile Kuzey Afrika hakkında birtakım bilgiler edinilmiştir. Avrupa kıtasının Afrika'yı keşfetmesi Antik Yunan ile başlamaktadır. Büyük İskender'in Mısır'ı işgal etmesi ile Roma İmparatorluğu da Kuzey Afrika'ya yayılmaya başlamıştır. Bu dönemde Hristiyanlık Kuzey Afrika'da yayılmaya başlamıştır. İslamiyet'in Afrika Kıtası'na girişi ise Mısır'ın fethedilmesi ile gerçekteşmiştir. Yaklaşık milattan sonra 7. yüzyıla denk gelen bir dönemde İslam, Hristiyanlığın yayıldığı bölgelerde yayılmaya başlamıştır.

Amerika kıtasının keşfi ile birlikte kıtada geniş tarımsal araziler olmasına rağmen bu arazileri işleyecek insan gücü yetersiz gelmekteydi. Avrupalı ölkeler Afrika kıtasındaki insanları köleleştirerek bu yeni kıtada ihtiyaç duyulan insan günü sağlamış oldular. Böylelikle sömürgecilik faaliyetleri köle ticaretleri ile başlamış oldu (Eltis, 1987:50). Sömürölen ölkelere atanan yöneticiler tüm ölkeleri kendi çıkarlarına göre sistemleştirmiş ve bağımsızlıklarını kazandıktan sonra bile ölkeler bu sistemleri kolay kolay değiştirememişlerdir.

Tarihsel süreçte sömürge ve köleleştirme faaliyetleri kıta üzerindeki çalışmaya uygun ve sağlıklı kişilerin öлке dışına çıkarılmasına sebep olduğu için sömürgelelerin

kendi içlerinde ihtiyaç duydukları insan gücü ortadan kalkmış oldu. Bu şekilde ülkeler sömürgeci kurtulmuş olsalar bile tüm güçlerini kaybetmiş olarak kaldı ve bir başkaldırı hareketinin gerçekleşmesi hiçbir zaman mümkün olmadı.

Köle ticaretleri ve sömürge yönetimleri 20. yüzyıla kadar Afrika kıtasına hâkim olmaya devam etmiştir. Yıllarca süren sömürge yönetimleri ve yetişmiş insan gücünden yoksun Afrika halkı sömürge yönetimlerden kurtulsa bile diktatör sistemler tarafından yönetilmeye başlanmış ve demokratik sistemlerin yerleşmesi son derece acılı bir dönem sonucunda gerçekleşmiştir. Bu diktatör yöneticiler Afrika'nın ihtiyaç duyduğu sanayileşme ve kalkınmanın önünde en büyük engeli kendi elleri ile oluşturmuşlardır.

Sömürgecilik faaliyetlerinde İngiltere, Fransa ve İspanya başı çekmişlerdir. Özellikle Avrupa içinde yer alan siyasi ve askeri çekişmelerin sonucunda etkilenen ekonomilerini düzeltmek ve ihtiyaç duydukları işgücüne sahip olabilmek adına kölelik ve sömürgecilik söz konusu ülkelere çok büyük bir avantaj sağlamıştır. Ülkeler sömürgeler üzerinden de Avrupa içinde yaşadıkları çekişme ve savaşlara devam etmişlerdir. Özellikle Afrika kıtasının sahip olduğu doğal kaynaklar bu ülkeleri sanayileşme yarışının başlamasından sonra dünya liderleri haline getirecek ve günümüzde gelişmiş ülkeler olarak adlandırılan ülkeler haline geleceklerdir.

Tarihsel süreçte Türkler'in Afrika kıtası ile ilişkisi Tolunoğulları Devleti (868) ile başlamaktadır. Tolunoğulları, Abbasi halifesi döneminde Mısır ve Kuzey Afrika üzerinde çok geniş bir alanda hakimiyet kurmuşlardır. Tolunoğullarının yıkılmasından sonra Memluk imparatorluğuna kadar kıta üzerinde Türk hakimiyeti olmamıştır. 1250 yılında Memluk devleti bugün Mısır, Libya ve Sudan'ın bulunduğu bölgede kurulmuştur. Memluküler Osmanlı İmparatorluğunun Mercidabık zaferine kadar hüküm sürmüş ve zaferin gerçekleştiği 1516 yılından itibaren yıkılışına kadar geçen sürede Afrika kıtasında Osmanlı Dönemi bu şekilde başlamıştır.

Afrika kıtasına İslam dini Habeşistan (Etiyopya) 'a yapılan iki hicret ile, 615 ve 616 yıllarında başlamıştır. Hicretin ardından Hz. Ömer halifeliği döneminde Mısır

fethedilmiş ve ilk toprağın alınması ile birlikte İslamiyet kıta içerisinde günümüze kadar olan yayılmasını gerçekleştirmeye başlamıştır. Hz. Ömer'in ardından halife Hz. Osman döneminde Kuzey Afrika fethedilerek Mısır'a bağlanmıştır. Daha sonra Emeviler döneminde Kuzey Afrika'nın tamamı fethedilmiş ve İslamiyet tüm Kuzey Afrika'da yayılmıştır. Abbasiler döneminde ise Afrika'da bağımsız devletlerin kuruldukları görülmektedir. Tunus'ta Ağlebîler, Fas'ta İdrîsîler, Mısır'da sırasıyla Tolunoğulları, İhşîdîler ve Fatımiler, belirli dönemlerde hakimiyet kurmuşlardır. Orta Afrika'da ise Gana'da Soninke, Mali'de Mandingo ve Senegal'de Songay devletleri kurulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğunun Afrika kıtası ile tanışması 1517 yılında Mısır'ın fethedilmesi ile başlamıştır. Denizlerde de hakimiyet alanlarını genişleten Osmanlı imparatorluğu, özellikle Barbaros Hayreddin Paşa döneminde Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'ı 1520 ile 1551 yılları arasında fethederek Kuzey Afrika'da yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Bu zamanlarda keşfedilen Ümit Burnu ile başlayan coğrafi keşifler Osmanlı'yı kıtanın en uç noktalarına kadar inmeye zorlamıştır. Kanuni Sultan Süleyman Hint seferlerine çıkarak Habeşistan'ı 1554 yılında fethetmiş ve eyalet haline getirmiştir. İleri bir deniz üssü olan Sevakin bu dönemde kurulmuştur. Bu üssü Zeyla'da kurulan bir diğer üs takip etmiştir.

1.3. Sosyal Yapı

Afrika'nın tarihi dünya tarafından pek bilinmeyen kıtanın keşfedilmesi ile tamamen değişmiştir. Çoğunlukla kendi içerisinde yaşanan ve dışarı ile bağlantısı olmayan siyah insanların beyazlar tarafından keşfedilmeleri sömürge ve kölelik kavramlarının tüm kıtanın kaderini değiştirmesi ile son bulmuştur. Bu sömürgecilik ve kölelik faaliyetleri Afrika'da günümüze kadar kapanmayan bir yaranın açılmasına neden olmuştur. Tarihsel olarak Hollanda ve Fransa'nın sömürge faaliyetleri 17. yüzyıl boyunca devam etmiştir. İlerleyen yıllarda, 18. ve 19. yüzyıl boyunca Fransa ile İngiltere kıtayı hem doğal kaynak hem de insan gücü olarak kullanmaya devam etmiştir. 20. yüzyılda ise kıta üzerinde artık İngiltere, Portekiz, Belçika, İtalya,

İspanya, Almanya ve Fransa günümüzde bile farklı koşullarda devam edecek olan paylaşımlarını gerçekleştirmişlerdir. (Encyclopaedia Britannica ve Benton, 1974).

Rönesans'ın 15. yüzyıl sonrası Avrupa'yı şekillendirmeye başlamasından sonra 16. yüzyıl gemilerin büyümesi ve icatların yaygınlaşması ile başlayan coğrafi keşiflere sahne olmuştur. Artık barut keşfedilmiş ve Avrupa kıtası ülkeleri geri kalmış dünya üzerinde çok büyük bir askeri üstünlük elde etmişlerdir. Bu aşamadan sonra Akdeniz'in altına inen Avrupalı ellerindeki güçlü askeri silahlar ile Afrika halkını ve tüm kaynaklarını acımasızca sömürmeye başlamıştır. (Evren, 2003: 39).

Sömürgecilik Dünya savaşının bile engel olamadığı bir durumdu. Almanların yenilgisi ile birlikte galip devletler adeta ganimetten pay alırcasına Almanya'nın kontrol ettiği sömürge topraklarını kendi aralarında pay etmişlerdi. Bu korkunç talan içerisinde sınırlanabilen tek ülke Etiyopya idi. Hiçbir devletin sömüremediği tek toprak parçası orası kalmıştı. Liberya ve ardından Mısır 20. yüzyılda ilk bağımsızlığını kazanan devletler oldular (Encyclopaedia Britannica ve Benton, 1974).

Sömürgecilik dönemi öncesinde Avrupa devletleri sadece ekonomik açıdan Afrika kıtası ile ilgilenmişlerdir. 15. yüzyılda başlayan bu ilgi aslında Venediklilerin denizlerdeki hakimiyetini arttırmasının Portekizlileri güney bölgelere inmeye zorlamasının sonucunda olmuştur. Portekizliler kıyı bölgelerden başlayarak köle ticareti, baharat ve doğal kaynak (altın) sömürsü yapmaya başlamışlardır. Bu amaçla Doğu Afrika'da, Gine Körfezinde ve Senegal sahillerinde depolar ve üsler kurmaya başlamışlardır. Kıyılarda gerçekleşen bu sömürü faaliyetlerine deniz gücüne sahip diğer Avrupa ülkesi olan İspanyollar da bu tarihten sonra dahil olmuşlardır.

Yıllar geçtikçe sömürü faaliyetleri daha da artırılarak koloniler kurulmaya başlanmıştır. Fransız ve Hollandalı sömürge kolonileri artık değerli maden ve özellikle altın konusunda 17. yüzyıl başlarından itibaren kendi aralarında bir rekabet içerisine girmişler ve şirketler kurarak sömürgeleşme hareketlerine hız vermişlerdir. 1600 yılında İngiliz Doğu Hindistan Şirketi (East India Company), bundan iki yıl sonra da Hollanda Doğu Hindistan Şirketi (Algameene Ostindische Companie) kurulmuştur.

Bu dönemde direnen Afrika halkı şiddetli ve acımasız bir şekilde yok edilmiş ve kalanlar pasif halde razı olmaya zorlanmıştır.

Doğal kaynakların bir sınırı vardı ve o dönemki teknolojinin müsaade ettiği tüm imkanlar kullanılmasına rağmen zaman içerisinde altın ticareti gücünü kaybetti. Bu zamanlarda baharat ticareti ve köle ticareti sömürgecilik faaliyetlerinin mihenk taşı haline gelmeye başladı. Köle ticaretinin iki boyutu bulunuyordu. Birincisi sömürge olarak kullanılan baharat ve doğal kaynakların çıkarılması ve işlenmesinde ihtiyaç duyulan insan gücünün temin edilmesi, ikinci olarak da Amerika ve Avrupa'da ihtiyaç duyulan insan gücü. İnsan gücüne dayalı işletmeler için adeta bir yakıt görevi gören Afrikalı köleler yeni kurulan Amerika'nın inşasını ve Avrupa'nın kalkınmasını sağlamak için biçilmiş kaftandı.

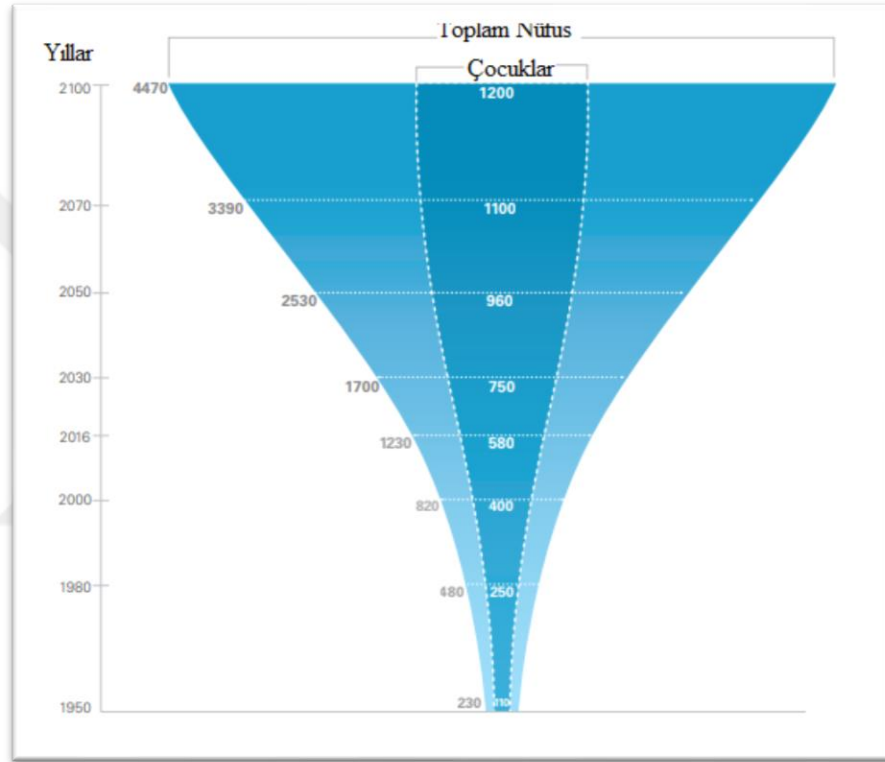
Günümüzde Afrika'da bağımsızlığını eline alamamış sadece bir ada devleti kalmıştı. Ancak bağımsızlığı almak başka bir bağımlılığın ortaya çıkmasına neden oldu. Zira bağımsızlıklarını kazandıklarında tüm maden yatakları talan edilmiş, eğitilmiş nüfusu kalmamış ve başka bir dili konuşmaktan başka çareleri olmayan insanlar kabile savaşları ve iç karışıklıklar ile modern anlamda sömürülmeye devam etmek zorunda bırakıldılar (Encyclopaedia Britannica ve Benton, 1974).

Afrika kıtasını Dünya genelinde değerli kılan bir diğer faktör ise nüfusunun yapısıdır. Bağımsızlık sonrası gelişen ekonomiler nüfusun yapısını da etkilemiştir. 1990 yılında 5 yaş altında her 6 çocuktan birisinin öldüğü Afrika'da 2016 yılında her 14 çocuktan birisi yaşamını yitirmektedir. Ayrıca kıta üzerindeki doğumların yarısından fazlası uzman bir doktor ya da ebe gözetiminde gerçekleşmektedir. Bu durum da yeni doğan ölümlerinde ciddi bir azalmaya yol açmıştır (UNICEF, 2018:8-9).

Sağlık alanındaki gelişmelere paralel olarak eğitim alanında da gelişmeler yaşanmıştır. 1990 yılından bugüne kıyaslama yapıldığında eğitim alan çocuk miktarı kıta üzerinde ikiye katlanmıştır. 2030 yılına kadar ilkökul öğretmeni ihtiyacının 5,8 milyon olarak öngörüldüğü kıtada eğitimin artması ile beraber yapısal birçok sorunun

da önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Sahra Altı Afrika bölgesi içerisinde çalışan kadınların oranı 1990 başında %60 iken 2016 yılında %65'e yükselmiştir. Yine bu bölgedeki doğumların %50 sinden fazlası kayıt altına alınmaya başlanmıştır. 2015 yılı sonunda 1990 yılındaki verilere göre gelişen ekonomik ve sosyal yapının da etkisi ile çocuk evliliklerin oranı %44'ten %35'e gerilemiştir (UNICEF, 2018:8-9).

Şekil 4: Afrika Kıtası Nüfus Yapısı:(1950-2100)

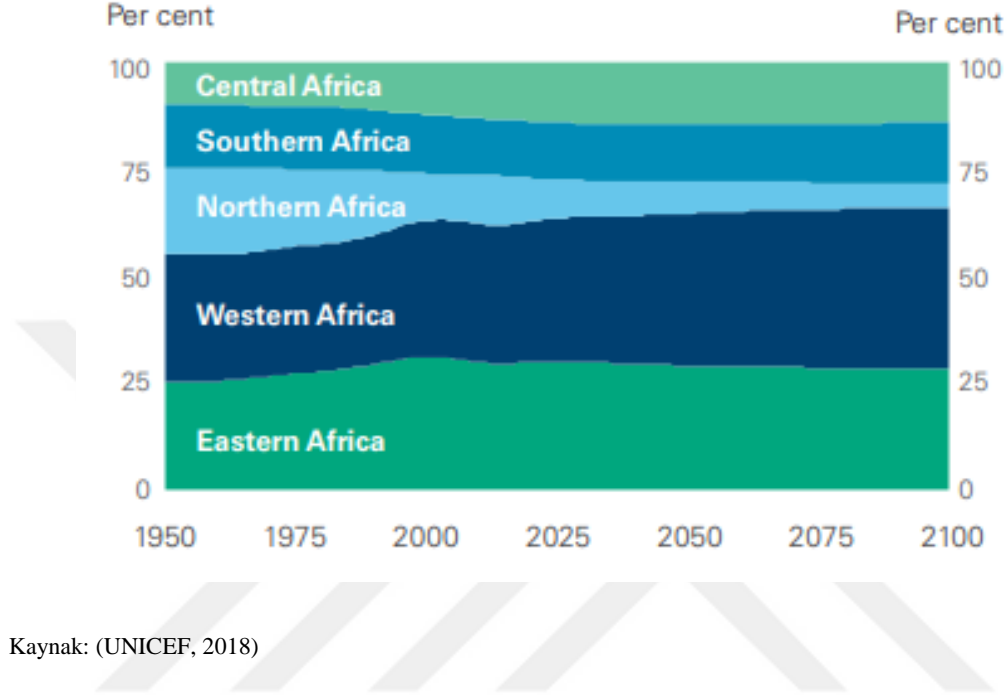

Kaynak: (UNICEF, 2018), (Milyon kişi)

Nüfusun 1950'den 2100 yılındaki projeksiyonuna kadar geçmiş ve gelecek tahminlerini içeren yukarıdaki grafikte 230 milyon nüfusa sahip olunan 1950 yılından günümüze kadar nüfusun 5 kattan fazla oranda arttığı görülmektedir. Grafiğin orta kısmında yer alan bölüm ise çocuk nüfusunun oranıdır. 1950 yılında 110 milyon dolaylarında olan çocuk nüfus oranı 2016 yılında 580 milyon kişiye ulaşmış ve 2100 yılındaki projeksiyona göre 1 milyar 200 bin çocuğun Afrika Kıtasında yaşayacağı öngörülmektedir (UNICEF, 2018:16). Bu projeksiyonlar bize gelecekte Afrika Kıtasında mevcut işgücünün Dünya genelindeki payının artacağını işaret etmektedir.

Gelecek nüfus projeksiyonlarına baktığımızda kıtanın geleceğinin nasıl şekilleneceğini görmek mümkündür.

Şekil 5: Afrika Kıtası Bölgeleri Doğum Oranları

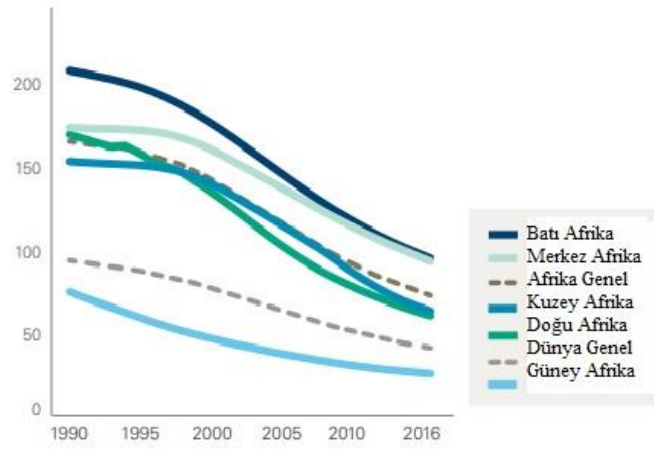

Kaynak: (UNICEF, 2018)

Kıta üzerindeki doğum oranlarını tarihsel olarak incelediğimizde Batı Afrika dışındaki tüm bölgelerde önümüzdeki 100 yıl içerisinde nüfusun azalma eğiliminde olacağı öngörülmektedir. Özellikle Kuzey Afrika nüfusunun kıta içerisinde 100 yıl sonra en düşük seviyede olacağı öngörülmektedir. Nüfus anlamında kıtada geleceğe hâkim olacak bölge ise Batı ve Merkez Afrika olacaktır.

Şekil 6: Afrika Kıtası Yeni Doğan Ölüm Oranı (1990-2016)

Her Bin doğumdaki ölüm oranı

Kaynak: (UNICEF, 2018),

Yeni doğan ölüm oranı nüfus artışı üzerinde çok büyük bir etkiye sahiptir. Gelişen sağlık koşulları ve kıta içerisinde sağlık hizmetlerinin giderek yaygınlaşması 1990 yılından itibaren yeni doğan ölüm oranlarında ciddi bir azalmayı işaret etmektedir. Dünya genelindeki oranlara paralel olarak kıta genelinde yeni doğan ölüm oranı da azalmıştır. Kıtanın görece en gelişmiş bölgesi olan Kuzey ve Güney Afrika bölgelerine baktığımızda ise 2000 yılından itibaren Kuzey Afrika bölgesinde ciddi bir gerilemenin olduğu görülmektedir. Güney Afrika bölgesi ise yeni doğan ölüm oranlarında dünya ortalamasının altına kalan tek bölge olmuştur.

1.4. Ekonomik Yapı

Afrika doğal kaynaklar bakımından Dünyanın en zengin bölgelerinden birisidir. Bu özelliği yüzünden kıta, sömürgecilerin hedefi haline gelmiş ve günümüzde dünyanın en geri kalmış ülkelerine ev sahipliği yapan bir kıta olarak kalmasına sebep olmuştur. Sömürgeciliğin etkisini kaybederek bağımsızlıklarına kavuşmaya başlayan Afrika ülkeleri ekonomik açıdan giderek artan oranda iyileşme performansları göstermektedir.

Afrika, belirli bölgeleri hariç, genel olarak insan yerleşimi için uygun olanaklara sahip değildir. Bununla birlikte sahip olduğu doğal kaynaklar onun gelişen dünya tarafından sömürülmesine neden olmuş ve altın, elmas gibi değerli madenler başta olmak üzere, kakao gibi belirli tarımsal ürünlerin de merkezi haline getirmiştir. Her ne kadar bu kaynaklara sahip olsalar da yabancı şirketlerin elinden kullanma şansları olmamış ve bağımsızlıklarına kavuşsalar bile bir şekilde bu kaynakların çıkarılması ve işlenmesine yaptıkları fiziki katkılar maddi katkılara evrilememiştir.

Hidroelektrik ve Güneş enerjisi ile elektrik üretimi açısından Afrika kıtası oldukça yüksek bir potansiyele sahiptir. Özellikle hidroelektrik potansiyeli Avrupa ve Amerika kıtasının iki katından daha fazladır. Her ne kadar bu kadar büyük bir potansiyel varsa da bu potansiyel büyük çoğunlukla Kongo havzası ve ekvatorial kuşakta yoğunlaşmıştır. Diğer alanlarda büyük kurak alanlar ve insanların suya erişiminin çok zor olduğu düşünüldüğünde çözümün yakın fakat maddi olanaksızlıklar yüzünden imkânsız olduğu ülkeler bulunmaktadır. Kuraklığın beraberinde toprak erozyonuna yol açması ve dönemsel yağmurların da verimli topraklarda yol açtığı erozyon ve verim kaybı son yıllarda üzerinde önemle durulan bir konu haline gelmiştir.

Afrika kıtasında tropikal kuşak başta olmak üzere tarımsal araziler oldukça verimlidir. Belli başlı ürünler

- Kakao
- Hurma
- Pamuk
- Çay
- Kahve
- Çeşitli yağlı tohumlar

olarak sıralanabilir. Özellikle Avrupa kıtasına yakın olan Kuzey Afrika ülkelerinde gelişmiş yöntemler ile yapılan tarım ve sulama verimlilik üzerinde çok büyük etki yaratmıştır. Bununla birlikte bu ülkelerde geleneksel Afrika ürünleri değil genellikle

buğday, arpa, zeytin ve üzüm yetiştirilmektedir. Sadece Mısır, sahip olduğu Nil havzasında pamuk yetiştiriciliği yapmaktadır.

Afrika kıtasının sekizde biri ormanlık yapıdadır. Özellikle tropikal ormanların günden güne tahrip edilmesi, bu alanların koruma altına alınmaya başlanmasına neden olmuştur. Bu bölgeye özgü çöl iklimi ile tropikal iklim kuşağı arasında yer alan savan bitki örtüsü en yaygın Afrika ağaçlarıdır.

Dört bir yanı deniz ve okyanus olmasına rağmen Afrika kıtasında yer alan kıyı ülkelerinde balıkçılık sanılanın aksine çok gelişmemiştir. Bunun temel nedeni geri kalmışlık olarak düşünülse de aslında temel sebep deniz derinliğinin kıyıdan çok yakın bir mesafede artıyor olmasıdır. Bu nedenle özellikle Asya ve Kuzey Avrupa ülkelerindeki gelişmiş balıkçılığın bu ülkelerde yapılması olanağı bulunmamaktadır. Buna rağmen kıta içerisindeki akarsular ve göllerde balıkçılık oldukça yaygın bir geçim kaynağı haline gelmiştir. Güney Afrika Cumhuriyeti bu anlamda en önde gelen ülkedir.

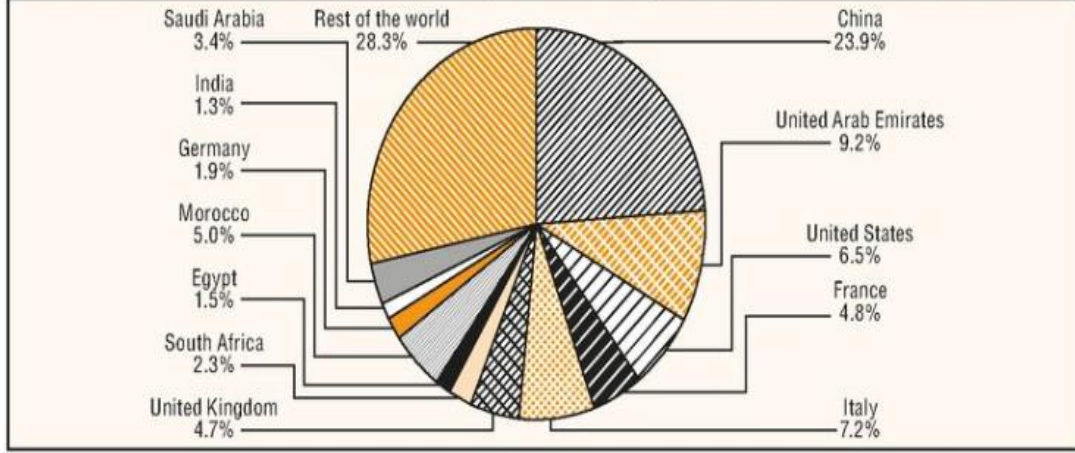
Sanayi devriminden sonra sömürgecilik ile başlayan sanayi altyapısı sadece Güney Afrika Cumhuriyeti'nde madencilik alanında gelişim göstermiştir. Kıta olarak düşünüldüğünde dünyada çıkarılan elmasın büyük bir kısmı Afrika kıtasından çıkarılmaktadır. İkinci en değerli maden olan kobalt ise dünya ihtiyacının %70'ini karşılamaktadır. Krom ise %40 ile üçüncü sırada yer almaktadır.

Afrika Kalkınma Bankası tarafından 2011 yılında yayımlanan rapora göre Afrika'nın GSYH oranı 2060 yılında 15 trilyon ABD Doları olarak öngörülmektedir. 2010 yılında GSYH miktarı 1,7 trilyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Kişi başına gelir cinsinden yapılan tahminde ise 2010 yılında 1.667 ABD Doları gelirin 2060 yılına kadar 5,600 ABD dolarına çıkması öngörülmektedir (ADB, 2011:14-15)

2017 yılı sonunda Afrika kıtasına yapılan yardımlar, bağışlar ve kalkınma yatırımları ile doğrudan yabancı yatırımlar artmıştır. Bağışlar %2,4, doğrudan yabancı

sermaye yatırımları %1,9, resmi kalkınma yardımları ise %1,4 artmıştır. Portföy yatırımları ise 2017 yılında %20,3 azalma göstermiştir.

Şekil 7: Afrika Kıtasına Yeşil Alan* Yatırım Yapan Ülkeler (2015-2016)

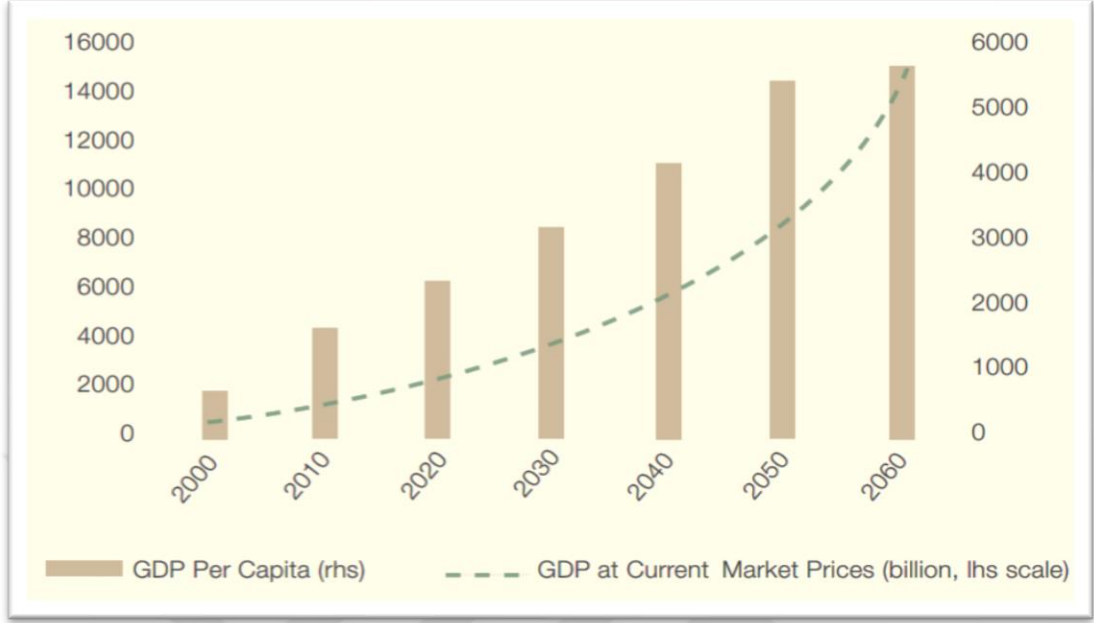

Kaynak: (OECD,2017:51)

*(Yeşil alan yatırımları bir işletmenin temelden başlayarak kurulup işletmeye alınması)

2015 ve 2016 yılları kümülatif toplamalarının verildiği yukarıdaki grafikte Çin Halk Cumhuriyeti'nin Yeşil alan yatırımları %23,9 ile ilk sırada yer almaktadır. Afrika kıtasına ikinci sırada yatırım yapan ülke ise BAE (%9,2) olmuştur. Onu İtalya %7,2 ve ABD %6,5 ile izlemektedir. Yukarıdaki grafikten de anlaşılacağı gibi sömürgeleşme sonrasında ekonomisi geri kalan Afrika devletleri farklı bir açıdan yatırımları onların gelirleri ile gelişen devletlerden almaya başlamışlardır.

Şekil 8: Afrika Kıtası GSYH Tahminleri

Kaynak: (ADB, 2011:14)

Yukarıdaki büyüme tahminlerine benzer bir şekilde 1 milyarın üzerindeki nüfus oranı ile Dünya nüfusunun yaklaşık %15'ine sahip olan Afrika kıtasının 2030 yılı tahminlerinde nüfusunun 1,6 milyara ulaşması beklenmektedir. Bu artışın gerçekleşmesi durumunda gelecekte işgücü arzında etkili aktörlerden birisi konumunda olacağı düşünülebilir.

Tablo 3: Afrika Büyüme Tahminleri

Bölge/Yıl	2000	2010	2010	2030	2050	2060
Afrika	4,5	4,9	6,2	5,9	5,3	5,0
Merkez Afrika	-1,4	4,7	7,2	6,8	2,8	4,1
Doğu Afrika	7,5	6,2	7,9	9,3	8,3	6,8
Kuzey Afrika	3,9	4,7	5,5	4,8	3,7	3,2
Güney Afrika	5,4	3,3	3,9	5,3	4,5	4,1

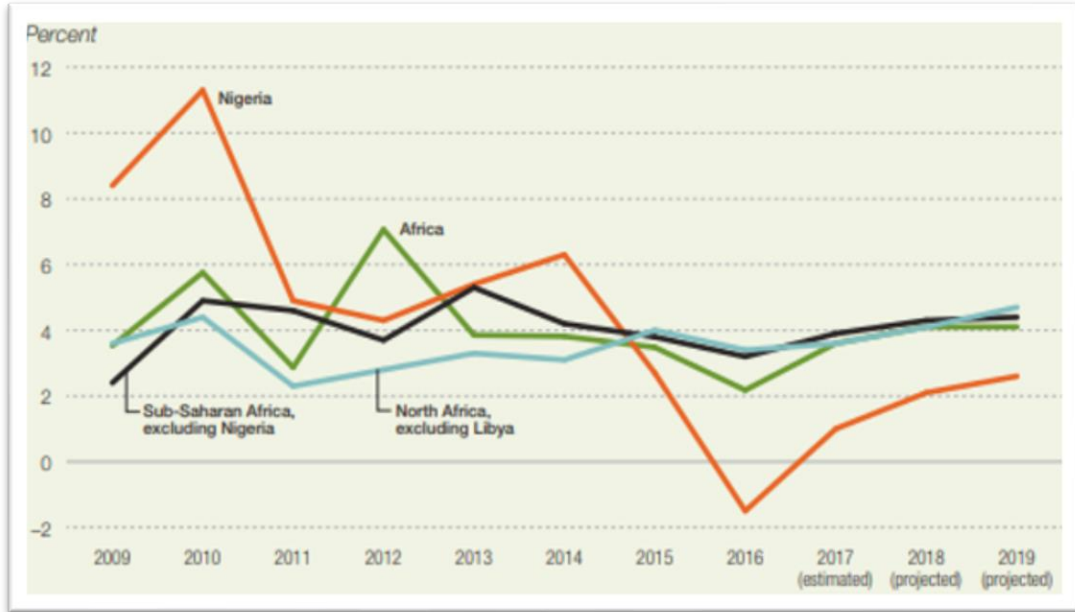
Bölge/Yıl	2000	2010	2010	2030	2050	2060
Batı Afrika	4,1	6,7	8,8	5,5	4,6	4,9

Kaynak: (ADB, 2011:15)

Afrika geneli üzerine Afrika Kalkınma Bankası tarafından yayımlanan tahminlerde %5'in üzerinde bir büyüme öngörülmektedir. Dönem içerisinde en düşük büyüme beklentisi Kuzey Afrika için öngörülür iken en yüksek büyüme beklentisi Doğu Afrika bölgesi için yapılmıştır.

Afrika kıtasının Dünya ticareti üzerindeki payı %2 dolaylarındadır. Birleşmiş Milletler bünyesinde Afrika ülkelerinin oy oranları açısından ağırlığı %30 civarındadır. Afrika kıtasının dünya genelindeki nüfusa bağlı olarak elde ettiği gelir oldukça düşüktür. Yukarıda belirtilen büyüme tahminleri ve kişi başına gelir miktarlarındaki beklentiler dikkate alındığında Afrika Kıtasının potansiyeli çok daha iyi anlaşılmaktadır.

Tablo 4: Afrika Reel GSYH Büyümesi (2009-2019)

Kaynak: (AEO, 2018:23)

Yukarıdaki grafikte Afrika ile beraber Nijerya, Sahra Altı Afrika ve Libya dışında Kuzey Afrika büyüme grafiği gösterilmiştir. 2009 sonrasında ciddi bir artış gösteren büyüme rakamları 2010 sonrasında sert bir düşüş göstermiştir. 2014 yılı sonrasında ise Nijerya’da büyüme negatif rakamları gösterirken Afrika büyüme oranı %2’nin üzerinde kalmıştır.

Tablo 5: Afrika 2016 Yılı GSYH ilk 10 ülke (cari fiyatlar ile \$)

Ülke Adı	GSYH Tutarı
Nijerya	404.652.720.164
Mısır, Arap Cumhuriyeti	332.791.045.963
Malezya	296.535.930.381
Güney Afrika	295.456.189.492
Cezayir	159.049.096.745
Fas	103.606.321.692
Ekvator	98.613.972.000
Sudan	95.584.380.032
Angora	95.335.111.741
Etiyopya	72.374.224.249

Kaynak: Dünya Bankası

Dünya bankası verilerinden elde edilen yukarıdaki tabloda 2016 yılı itibari ile GSYH sıralamasında Nijerya 404 milyar dolar civarında bir milli gelir ile ilk sırada yer almaktadır. Kıta üzerindeki ekonomik açıdan ikinci büyük ülke Mısır 332 milyar dolarlık bir milli gelire sahiptir. Nijerya Dünyanın 9. büyük petrol rezervine sahip ülkesidir ve gelirinin büyük bölümü petrole bağlıdır. Afrika’da doğalgaz ihracatında ise Cezayir ilk sırada, Mısır ise ikinci sırada gelmektedir. Mısır’ı listenin ikinci sırasına yerleştiren bir diğer husus ise Süveyş Kanalı ve turizm gelirleri ile işçi dövizlerinden elde ettiği gelirlerdir.

Tablo 6: Afrika 2016 Yılı GSYH son 10 ülke (\$)

Ülke Adı	GSYH Tutarı
Lesotho	2.291.321.667
Liberya	2.101.000.000
Orta Afrika Cumhuriyeti	1.756.124.677
Cibuti	1.727.000.000
Cabo Verde	1.617.467.435
Seyşeller	1.427.323.889
Gine-Bissau	1.164.944.509
Gambiya,	964.599.178
Komorlar	616.654.490
Sao Tome ve Principe	342.781.715

Kaynak: Dünya Bankası

Afrika'nın ekonomik açıdan en alt seviyede olan ülkeleri yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. 2016 yılı verilerine bakıldığında Sao Tome 342 milyon dolarlık gelir ile en son sırada yer almaktadır. 616 milyon dolarlık geliri olan Komorlar'ın nerede ise yarısı kadar bir gelire sahiptir. En düşük üçüncü gelire sahip ülke ise Gambiya'dır. Yaklaşık 1 milyar dolara yakın milli gelire sahiptir.

Tablo 7: Afrika Ülkeleri Büyüme Oranı 2017

Sıra	Ülke / Bölge	Büyüme Oranı
1	Dünya Ortalaması	3,15
2	Sahra-altı Afrika Ortalaması	2,52
3	Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ortalaması	1,59
4	Libya	26,68
5	Gine	10,60
6	Etiyopya	10,25

Sıra	Ülke / Bölge	Büyüme Oranı
7	Gana	8,14
8	Fildişi Sahili	7,70
9	Senegal	7,15
10	Tanzanya	6,79
11	Burkina Faso	6,30
12	Ruanda	6,06
13	Gine-Bissau	5,92
14	Benin	5,84
15	Mali	5,40
16	Seyşeller	5,28
17	Nijer	4,89
18	Zimbabve	4,70
19	Gambiya	4,56
20	Togo	4,40
21	Orta Afrika Cumhuriyeti	4,30
22	Sudan	4,28
23	Sierra Leone	4,21
24	Mısır, Arap Cumhuriyeti	4,18
25	Madagaskar	4,17
26	Cibuti	4,09
27	Fas	4,09
28	Yeşil Burun Adaları	4,01
29	Malavi	4,00
30	Sao Tome ve Principe	3,87
31	Uganda	3,86
32	Moritus	3,82
33	Mozambik	3,74
34	Kongo, Dem. Cum.	3,70
35	Kamerun	3,55
36	Moritanya	3,50
37	Zambiya	3,40
38	Komorlar	2,71
39	Liberya	2,47
40	Botsvana	2,36
41	Tunus	1,96
42	Cezayir	1,60

Sıra	Ülke / Bölge	Büyüme Oranı
43	Güney Afrika	1,32
44	Nijerya	0,81
45	Burundi	0,50
46	Gabon	0,50
47	Angola	-0,15
48	Namibya	-0,95
49	Lesotho	-2,29
50	Çad	-2,95
51	Kongo Cumhuriyeti	-3,10
52	Ekvator Gine'si	-4,92

Kaynak: Dünya Bankası

Yukarıdaki tablo 2017 yılı için Afrika ülkelerinin büyüme oranlarını göstermektedir. 2017 yılı verilerine göre en yüksek büyük büyüme oranı 26,6 oranı ile Libya'da gerçekleşmiştir. Bir önceki yıl 2,80'lik negatif büyüme rakamı dikkate alındığında ciddi bir artış görülmektedir. Libya ekonomisini Gine ve Etiyopya ekonomileri takip etmektedir. 2017 yılı sonu verilerine göre negatif büyüme oranına sahip en son ülkeler ise Çad, Kongo Cumhuriyeti ve Ekvator Gine'si olmuştur. Genel olarak 2017 yılı büyüme oranlarındaki değişimlere baktığımızda negatif büyüme oranına sahip sadece 6 ülke bulunmaktadır. Afrika'nın 2017 yılı ortalamasının 3,7 (<https://www.imf.org/external/datamapper/datasets/WEO/1>) olduğu dikkate alınacak olursa kıtanın genel olarak 2017 yılında büyük bir gelişme gösterdiği söylenebilir. Libya ekonomisi ise petrol ihracatının, gelirinin %85'inin üzerinde olması nedeni ile petrol arzında yaşanan sıkıntılardan direkt olarak etkilenmektedir. Dolayısı ile büyüme oranı petrol ihracatı ile ilişkilendirilmelidir.

Afrika kıtasında 2019 yılı için 3,8 oranında bir büyüme hedefi bulunmaktadır. Bu beklentinin Angola, Nijerya ve Güney Afrika ekonomilerini kapsamaması durumunda bölgenin toplam büyüme oranının %5,7 civarında olması beklenmektedir. Bu üç ekonomi bölgenin en büyük ekonomileri olduğu için geri kalan ülkelerin

Yukarıdaki harita sömürgeciliğin neden uzun yıllar Afrika kıtasını bırakmak istemediğini izah etmektedir. Haritadaki veriler bu ülkelerde yer alan madenlere yapılan yatırımlar dikkate alınarak hazırlanmıştır. Örneğin Madagaskar adasında Grafit dışında uranyum, kömür, krom ve mika da bulunmasına rağmen işletilebilir madenlerin hemen hemen tamamı yabancı yatırımcıların elindedir ve sadece madencilik alanında bir bölgeye yoğunlaştığından haritalamalarda dünya genelinde yatırımlar dikkate alınarak gösterim yapılmaktadır. Bu anlamda Afrika kıtasında bu madenlerin dışında da yatırım yapılması halinde işletilebilecek potansiyele sahiptir. Örneğin dünyada pil teknolojisi için zorunlu olan lityum madeninde Gana'da büyük bir rezerv tespit edilmiştir (<http://www.voiceofafrica.tv/tr/gana-ulkenin-batisinda-zengin-lityum-yataklari-kesfedildi-d4992>).

Sanayi devriminden sonraki dönemlerde Afrika'da sanayi sadece madene bağlı geliştiğinden Kuzey Afrika ve Güney Afrika dışındaki bölgelerde madencilik faaliyetlerinin yokluğuna bağlı olarak bir sanayileşme de gerçekleşmemiştir. Sömürgecilik döneminde taşınan madenler sanayileşme ile beraber daha da hız kanamıştır. Afrika kıtasında dünyada çıkartılan elmasın %98'i, kobaltın %70'i ve altının da %50'den fazlası çıkarılmaktadır.

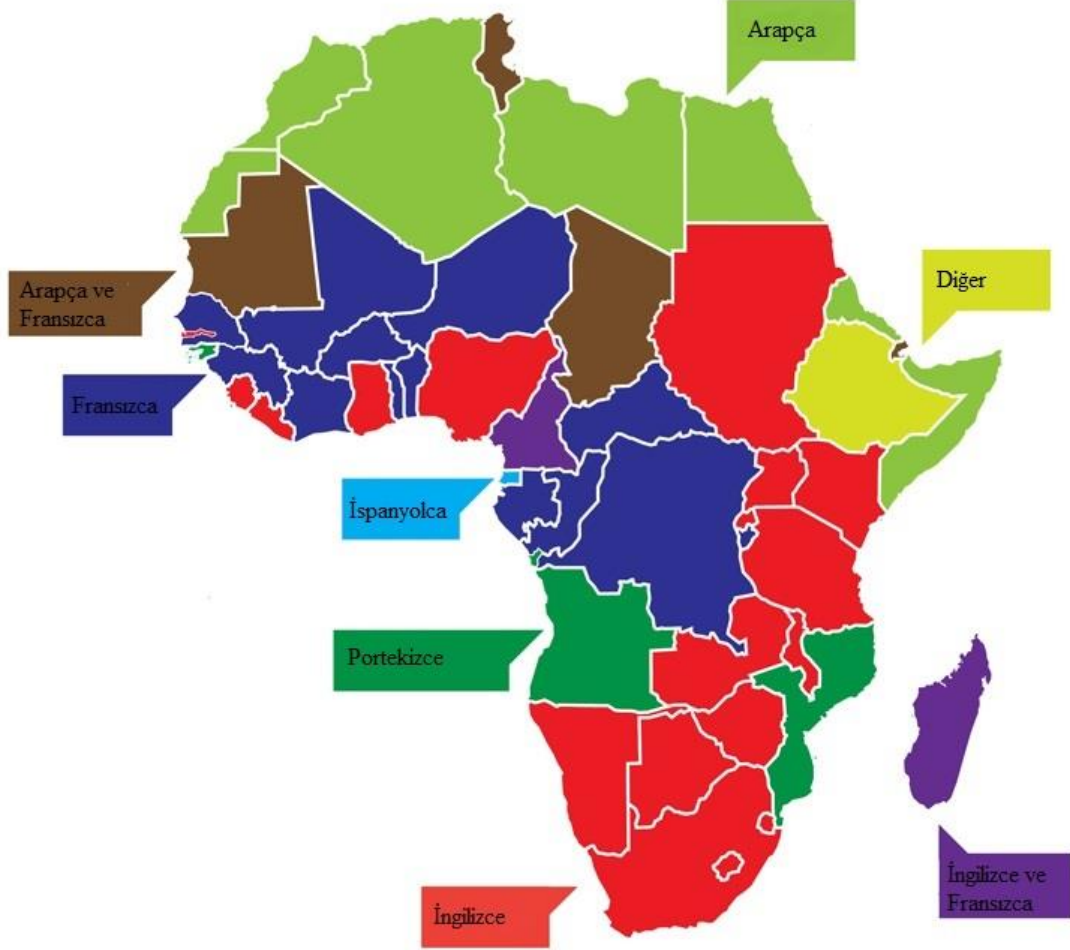
Şekil 10: Afrika Sömürge Haritası (1914)

Kaynak: (Masaryk University)

Yukarıdaki harita 1. Cihan harbi öncesinde sömürge imparatorluklarının Afrika kıtasındaki egemenlik kurdukları alanları göstermektedir. Ağırlıklı olarak Fransa ve İngiltere tarafından sömürülen kıtada ayrıca Portekiz, Alman, İspanyol, Belçika ve İtalyan sömürgeleri görülmektedir. Bu sömürgelerden Fransa ve İngiltere toplamda kıtanın yarısından fazlasını ekonomik anlamda kontrol altında tutmaktadır.

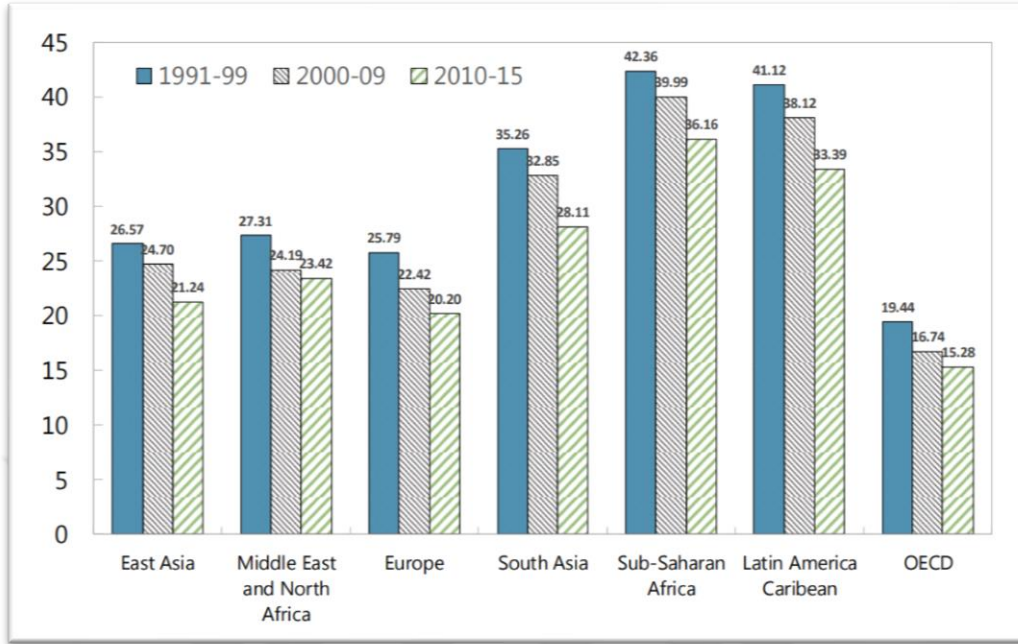
Şekil 11: Afrika'da Konuşulan Diller

Kaynak: geographyeducation.org

Yukarıdaki haritadan da izlenebileceği gibi Afrika kıtasında konuşulan dillerin büyük bölümü İngilizce ve Fransızcadır. Fransızca kıtanın neredeyse orta ve kuzey Afrika bölgelerinin tamamında en yaygın olarak kullanılan dil durumundadır. Örneğin Arapça olarak gösterilen Kuzey Afrika ülkelerinde bile nüfusun büyük bölümü eğitim dilinin Fransızca olması nedeniyle Fransızca bilmektedir ve gündelik yaşamda tabelalardan ticari hayata kadar her alanda yaygın olarak Fransızca kullanılmaktadır.

Şekil 12: Dünya'da ve Afrika'da Kayıt Dışı Ekonomi

Kaynak: (IMF, 2018:58)

Dünya genelinde seçilmiş bölgelerdeki kayıt dışı ekonominin gelişiminin izlenebildiği yukarıdaki tabloda dünya genelinde kayıt dışı ekonominin en yüksek olduğu bölgenin Sahra-altı Afrika bölgesi olduğu görülmektedir. Üç dönemde incelenen kayıt dışılık durumu 1991-1999, 2000-2009 ve 2010-2015 yılları arasında dünya genelinde hep en yüksek seviyede olmuştur. Kayıt dışı ekonominin en düşük olduğu bölge ise OECD ülkeleri olmuştur. Afrika kıtası özelinde Sahra-altı Afrika'dan sonra Latin Amerika ve Karayipler kayıt dışı ekonominin en fazla olduğu bölge olarak tespit edilmiştir. Aynı raporda kayıt dışı ülkeler bazında ise Güney Afrika Cumhuriyeti en düşük orana dahil ülke olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 8: Afrika'ya Yapılan Doğrudan Yatırımların Sektörler Arasındaki Dağılımı (2016, Milyar dolar)

Ülke	Yatırım Değeri	Ana Sektörler 2016 yılı
Mısır	10,10	Gayrimenkul, Petrol, Gaz, Alternatif / Yenilenebilir Enerji
Fas	4,90	Alternatif / Yenilenebilir Enerji, Emlak, Otomotiv
Angora	4,40	Petrol, Gaz, İletişim, Ulaşım
Gana	3,60	Petrol, Finans Hizmetleri, İnşaat
Mozambik	3,40	Taşımacılık, Kömür, Gaz, Emlak
Etiyopya	2,70	Kimyasallar, Gayrimenkul, Tekstil
Güney Afrika	2,80	Kömür, Petrol, Gaz, Ulaşım, Otomotiv

Kaynak: (OECD, 2017:48)

Yapılan yatırımların ülkelere dağılımına baktığımızda Mısır ilk sırada yer almaktadır. 10 milyar dolar düzeyinde olan yatırımlar ile kıta üzerinde ilk sırada bulunan ülkede; gayrimenkul, yenilenebilir enerji ve doğalgaz yatırımları yer almaktadır. İkinci sırada Fas 4,90 milyar dolarlık yatırım almış ve bu yatırım yenilenebilir enerji, emlak ve otomotiv sektörleri arasında dağılmıştır.

2018 yılı mart ayında Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi Antlaşması (AfCFTA) imzalanmıştır. 44 ülkenin imzaladığı bu anlaşma 2012 yılından bu yana devam eden müzakerelerin sonucunu teşkil etmektedir. Bu antlaşmaya göre Afrika pazarında bulunan ürünlerin %90'ında gümrük tarifeleri tamamen kaldırılmıştır. Birlik içerisindeki tüm ülkelerin antlaşmayı onaylaması ile Avrupa Birliği'nin benzeri bir ekonomik birliktelik sağlanmış olacak ve sadece gümrük vergileri değil diğer ticaretin önünde yer alan engeller de büyük ölçüde ortadan kalkmış olacaktır (<https://au.int/en/cfta>).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE – AFRİKA KITASI ÜLKELERİ EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Bu bölümde Türkiye'nin Afrika kıtası ile ticari ve ekonomik ilişkilerinin tarihsel süreci ele alınacak ve Afrika'ya Açılım Eylem Planı ve sonrasında yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmelerin Türkiye'nin Afrika kıtası ile günümüzde ulaştığı nokta değerlendirilecektir.

Afrika kıtası 30 milyon kilometre karelik yüz ölçümü ile dünyanın üçüncü büyük kıtasıdır. Doğusu Atlantik okyanusu, kuzeyinde Avrupa kıtası, batısında Hint okyanusu ve güneyinde Antarktika yer almaktadır. Kıta üzerinde 54 farklı Birleşmiş Milletler tarafından tanınmış ülkenin yanı sıra 3 adet sınırlı sayıda tanınmış ülke yer almaktadır.

2.1. 1998 Yılı Öncesi Afrika Türkiye İlişkileri

Afrika kıtası ile Türklerin tanışması 9. Yüzyıla dayanmaktadır. 868 yılında kurulan Tolunoğulları Devleti tarihte Afrika kıtasında kurulan ilk Türk devleti kabul edilmektedir. İlk başta Abbasilere bağlı olan bu devlet zamanla topraklarını günümüz Mısır, Suriye ve Kızıldeniz'ine kadar genişletmeyi başarmıştır. Bu yayılma sadece 37 yıl sürmüştür ve Memluk devleti kurulana kadar (1250) başka bir Türk devleti hakimiyet kuramamıştır. Bugünkü Mısır ve Libya bölgelerine hâkim olan Memlukler Osmanlı Devleti'ne Mercidabık savaşında yenilene kadar (1516) bu toprakların hâkimi olmayı başarmışlardır. Osmanlı İmparatorluğunun 1517 yılında bu zafer sonrası kurduğu hakimiyet 1917 yılında Trablusgarp'tan çekilmesi ile, en son olarak da 1923 yılında İmparatorluk yıkılana kadar Afrika kıtasında ve özellikle Kuzey Afrika'da devam etmiştir.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Afrika kıtası ülkeleri ile ilişkiler kesilmiştir. Kolonileşme sürecinin sora ermeye başladığı 1950 sonrası dönemde kıtada çeşitli büyükelçilikler açılmış ve bağımsızlığına kavuşan birçok Afrika ülkesi Türkiye

Cumhuriyeti tarafından tanınmıştır. Bu tanımaya ve sınırlı sayıda elçilik açılmasına rağmen bu dönem içerisinde etkin bir Afrika siyaseti benimsenmemiş ve Türkiye Cumhuriyeti'ne ait etkin bir Afrika politikası oluşturulamamıştır (Özkan, 2012:20-21).

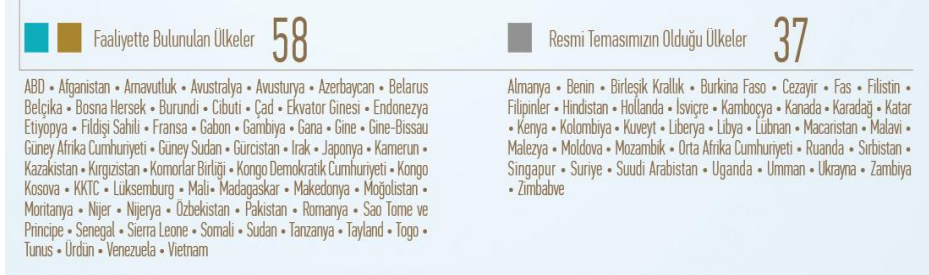
Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerinde Kuzey Afrika ülkeleri ile olan ilişkiler görece kıta ile olan ilişkilere göre daha fazla olmuştur. Kimi zaman ülkeler bazında ikili, kimi zamanda belirli bölgelerin ağırlık kazandığı bu süreçte tarihsel yakınlık ve dini-kültürel bağlar büyük rol oynamaktadır.

2018 yılı sonu itibari ile Türkiye Cumhuriyeti'nin Afrika kıtasında açmış olduğu 41 büyükelçilik bulunmaktadır. Büyükelçilikler dışında dış temsilciliklerin sayısı ise 33 olmuştur. Bu gelişmelerin Afrika ile ticareti büyük ölçüde etkilediği görülmektedir. 2017 yılı sonunda ticaret hacmi 18 milyar doları aşmıştır.

Ticari hareketliliğin yanı sıra stratejik ortaklıklar ile Afrika ile Türkiye arasında gelişmeler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Somali'nin başkenti Mogadişu üzerinde açılan askeri tesis olmuştur. Bir diğer önemli gelişme de Sudan'ın Sevakin adasında kurulacak olan askeri üs projesidir. Bu proje Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlayan ilişkilerin günümüzde askeri olarak devam eden en büyük iş birliği olarak gösterilebilir.

2018-2019 eğitim öğretim yılında Türkiye'de yükseköğretim gören Afrika kökenli öğrenci sayısı 17.911 olmuştur (YÖK, 2019). Türkiye'nin birçok ilinde devlet ve vakıf üniversitelerinde eğitim-öğretim faaliyetine devam eden öğrenciler gelecek açısından büyük bir önem taşımaktadır. Bunun dışında Türkiye'de Millî Eğitim Bakanlığı dışında eğitim öğretim faaliyeti yapmaya yetkili olarak 2016 yılında kurulan Türkiye Maarif Vakfı da 33 ülkede 270 eğitim kurumu ile eğitim-öğretim hizmeti vermektedir. 30 Nisan 2019 itibari ile 128 eğitim kurumu Afrika kıtasında bulunmaktadır (turkiyemaarif.org).

Şekil 13: Maarif Vakfı Afrika Okulları

Kaynak: turkiyemaarif.org

2.2. 1998-2018 Dönemi Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye ve Afrika

İlk kez 1998 yılında emekli büyükelçi Numan Hazar tarafından hazırlanan “Afrika’ya Açılım Eylem Planı” 1990’larda başlayan sürecin sonunda ortaya çıkan bir politika değişikliğini göstermektedir. Bu plan ile Afrika kıtasına dair ilk defa kapsamlı

bir çalışma yapılmış, sistemli ve kapsamlı politikalar içeren stratejiler tespit edilerek bir yol haritası ortaya konmuştur (Hazar, 2012).

Afrika Açılım Eylem Planı uygulamasında belki de en talihsiz olay 1999 yılında Marmara bölgesinde meydana gelen depremin yıkıcı etkisi ve hemen ardından 1999 ve 2001 yıllarında peş peşe yaşanan ekonomik krizlerin dış politika uygulamalarına bir bütün olarak sekte vurmasıdır.

Afrika kıtası ile Türkiye Cumhuriyeti arasında ekonomik ilişkilerin temelinde 1998 yılında yayımlanan “*Afrika’ya Açılım Eylem Planı*” yer almaktadır. Bu plan, Cumhuriyet sonrası dönemde Afrika üzerine ilk ciddi politik yaklaşımı ve beraberinde ekonomik yakınlaşmayı temel alması açısından büyük önem taşımaktadır. Eylem planının yayımlanmasının ardından 18 ile 21 Ağustos 2008 tarihleri arasında 49 Afrika ülkesinin davet edildiği 1. Türkiye-Afrika İş birliği Zirvesi tertip edilmiş ve bu organizasyon sonucunda “*Türkiye-Afrika İş birliği İstanbul Deklarasyonu: Ortak Bir Gelecek İçin İş birliği ve Dayanışma*” isimli bir sonuç bildirgesi yayımlanmıştır. Bu bildirme ile Türkiye – Afrika ilişkilerine rehberlik etmesi düşünülen temel başlıklar belirlenmiştir. Bunlar; (TASAM, 2008; MFA,2010)

- a. Afrika birliğinin kurucu senedi ile Birleşmiş Milletlerin temel ilkelerine bağlı kalma,
- b. Tüm devletlerin uluslararası anlamda eşit muamele görmesi ilkesine uyma,
- c. Problemlerin barışçıl yollar ile çözüme kavuşturulması,
- d. Devletin kendi sistemlerini belirleyebilme özgürlüğüne saygı,
- e. Hızla gelişen Dünya ekonomik sisteminde bazı Afrika ülkelerinin marjinalleşmeye başlamasının farkındalığının sağlanması,
- f. Afrika devletlerine adil ve öngörülebilir ticari sistemlerin uygulanması,
- g. Afrika’da bulunan bölgesel toplulukların önemine dikkat çekilmesi,
- h. Afrika kıtasının geri kalmış sanayi altyapısının hızlı entegrasyonu için gerekli tecrübe eksikliğinin giderilmesi,
- i. Terörizmi engellemek için ortak çalışma yapmak,

- j. Türkiye – Afrika ilişkilerinin başta ekonomik olmak üzere diğer tüm alanlarda pekiştirilmesini sağlamak.

Bu sonuç bildirgesinde alınan kararlarının izlenebilmesi ve gelişmeler ile ortaya çıkan aksaklıkların tespit edilmesi için 2010 yılında Kıdemli Memurlar Toplantısı tertip edilmiş ve 2010–2014 yılları arasında uygulanması planlanan “Türkiye-Afrika İş birliği Ortak Uygulama Planı” kabul edilmiştir. 13 temel maddeden oluşan bu plana göre ticaret ve yatırım alanında şu hususların teşvik edilmesi kararlaştırılmıştır;

- Türk ve Afrika yatırım bankaları iş birliği
- Her iki tarafın sanayi ve ticaret odalarının ortak bir veri tabanında birleştirilmesi
- Afrika ürün stratejisi ile tespit edilen ürünlerin desteklenmesi
- İş ortamının geliştirilmesi
- Ortak fuar, sergi ve ticaret forumlarının tertip edilmesi
- Ortak projelerin hayata geçirilmesi
- 2019 yılına kadar 30 milyar dolar olan ticaret hacminin 50 milyar dolar seviyelerine çıkarılması
- Yatırım ortamının geliştirilmesi için eğitim programlarının tertip edilmesi
- Türk – Afrika iş konseyinin tertip edilmesi
- İnşaat (konut) alanında iş birliğinin yapılması
- Finansal sistemde (bankacılık) iş birliği yapılması
- Ortak sanayi bölgelerinin inşa çalışmalarının yapılması

Bu plan sonrasında 2011 yılında 35 Afrika ülkesi bakanını iştirak ettiği “Bakan Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı” düzenlenmiştir.

2014 yılında ise “2. Türkiye – Afrika Ortaklık Zirvesi” gerçekleştirilmiştir. Bu zirve sonuç bildirgesi ise ekonomik başlıklar halinde şu şekilde özetlenebilir;

- Afrika – Türkiye ilişkilerinde ortak olunan anlaşmalara karşı olmamak kaydı ile ortak çıkarların gözetilmesi ve ticari faaliyetlerde sıkı iş birliklerinin sağlanması,
- Özellikle KOBİ'ler için altyapı ve sanayileşme ile teknoloji transferine olanak sağlayacak finansal kaynakların harekete geçirilmesi,
- Afrika kıtasındaki mevcut ekonomik kurullar ve iş birliği örgütlerinin desteklenmesi,
- Kapasite gelişim programlarının tertip edilerek üretim kapasitesinde artış sağlanması,
- 2015 yılına kadar Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşabilmek için ekonomik ve sosyal iş birliğinin yapılması.

2008 yılında düzenlenen 1. Türkiye Afrika iş birliği zirvesinden sonra kabul edilen İstanbul Deklarasyonunun ardından 2010-2014 Ortak Eylem Planı hayata geçirilmiş ve bir sonraki zirvenin ardından geçmiş planın kazanımları ve sonuçları üzerinden yeni bir plan olan Afrika-Türkiye Ortaklığı Ortak Eylem Planı 2015-2019 ihdas edilmiştir. Bu eylem planından amaç Afrika 2063 gündemine ve 2015 sonrası kalkınma gündemine uygun stratejik ortaklık adımları atabilmek olmuştur (MFA, 2018d). Bu kapsamda Temle başlıklar;

- Kurumsal İş birliği,
- Ticaret ve Yatırım,
- Tarım, Tarım İşletmeciliği, Kırsal Kalkınma, Su Kaynakları Yönetimi ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler,
- Sağlık,
- Barış ve Güvenlik,
- Antlaşmaların Çözümü ve Arabuluculuk,
- Göç,
- Altyapı, Enerji Madencilik ve Ulaşım,
- Kültür, Turizm ve Eğitim,

- Medya, Bilgi ve Haberleşme Teknolojileri,
- Çevre,
- Gençlik ve Spor,
- Uygulama ve İzleme Mekanizması

olarak tespit edilmiştir. 2019 yılına kadar bu temel başlıklar altında çalışmalar yapılacak ve bakanlar toplantıları tertip edilerek ilerlemeler ve aksamalar gözden geçirilecektir.

2009 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin Afrika kıtasında sadece 12 büyükelçiliği bulunmaktaydı. 2019 yılı itibari ile açılan ve faaliyette olan toplam büyükelçilik sayısı 41 olmuştur (MFA, 2018a).

Tablo 9: Afrika Kıtasında 2009 Sonrası Açılan Büyükelçilikler

2009	2010	2011	2012	2013	Açılması Planlanan
Tanzanya	Kamerun	Nijer	Çad	Kongo Cumhuriyeti	Sierra Leone
Fildişi Sahili	Gana	Nabiya	Gine	Ruanda	Ekvator Ginesi
	Mali	Burkina Faso	Eritre	Botsvana	
	Uganda	Gabon	Cibuti	Benin	
	Angola				
	Madagaskar				

Kaynak: (MFA, 2018)

Şekil 14: Yıllara Göre Afrika Kıtasında Açılan Büyükelçilikler

Kaynak: (<http://www.bilgesam.org/>)

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde 2014 yılında 2. Türkiye – Afrika zirvesi öncesine kadar açılan büyükelçilik sayısında ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Bu tabloya benzer bir şekilde Afrika ülkelerinin de ülkemizde açmış oldukları büyükelçilik sayılarında artış gözlemlenmiştir.

Özellikle ekonomik anlamda ülke bazında gelişmeler Başbakan veya Cumhurbaşkanı başkanlığında yapılan ziyaretler ile gerçekleşmektedir. Bu gezilerde

ilgili ülkeler ile spesifik ticaret antlaşmaları imzalanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında 2015 yılında Cumhurbaşkanı tarafından Etiyopya, Somali ve Cibuti ziyaret edilmiş ve beraberindeki heyet birçok ticari antlaşma yapmıştır. Bir sonraki yıl 2016'da ise Gine, Gana, Nijerya ve Fildişi Sahili resmi olarak ziyaret edilmiştir. 2017 yılında Tanzanya, Madagaskar ve Mozambik ziyaret edilmiştir.

Ekonomik faaliyetlerin gelişmesinde çok önemli bir yere sahip olan direk uçuşlar ise Açılım Eylem Planı sonrası başlayan yakınlaşma ile giderek artmış ve 32 ülkedeki 51 noktaya Türk Hava Yolları tarafından seferler düzenlenmektedir.

Afrika ekonomilerinin mevcut durumları göz önüne alındığında birçok ülke ciddi yardımlara muhtaç durumda gözükmektedir. Bu kapsamda farklı Afrika ülkelerine yapılan ekonomik yardımlar yıllar boyunca sürekli bir artış göstermiştir. Özellikle Sahra-altı Afrika bölgesine yapılan yardımlar 2000 yılında 330 bin ABD Doları seviyesinde gerçekleşmiştir. 2008 yılında 105,3 milyon Doları olan söz konusu yardımlar, 2015 yılında ise 395,77 milyon Dolara yükselmiştir (MFA,2018).

Afrika açılımının en önemli özelliklerinden birisi de Afrika kıtasına yapılacak ekonomik ilişkilere yönelik bir politika belirlenmiş olmasıdır. Bu plan ile sadece siyasi amaçlar öngörülmemiş, birçok ekonomik altyapı planları beraberinde düşünülmüştür. Planın gerçek anlamda 2002 sonrası tek parti iktidarı sonrasında aktif bir biçimde uygulamaya konulduğu ve siyasi ilişkilerin yanı sıra ticari ve ekonomik açılımların da yapılmaya başlandığı görülmektedir. Buradaki amaç eski sistemin terk edilerek siyasi ve ekonomik anlamda ilişkileri çok ileri düzeylere taşıyabilme gayretidir.

Bu dönemde açılım eylem planının ardından Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından hazırlanan “*Afrika ile Ekonomik ve Ticari İlişkileri Güçlendirme Stratejisi*” belgesi hazırlanarak açılım politikası devam ettirilmiştir. Bu strateji belgesine göre öncelikli konu başlıkları şu şekilde tespit edilmiştir (Tepebaş, 2013:318):

- Afrika ülkeleri ile yapılan ticaret hacminde ülke geneli dış ticareti ile kıyaslandığında ağırlık ve payını artırmak,

- Özellikle KOBİ'lere yönelik Afrika ülkelerine giriş çıkış ve iş yapma kolaylıkları sağlamak,
- Türk firmalarının özellikle inşaat gibi itici sektörlerde bölge içerisindeki payını artırmak
- Bölge içerisinde Türkiye ve Türk yatırımcılarının paylarının artırılarak rekabet avantajı sağlamak,
- Teknoloji transferleri marifeti ile bölge ülkelerine ve yerel üreticilere destek sağlamak.

Bu strateji belgesine göre yukarıda özetlenen hedeflere ulaşabilmek için Afrika kıtası ile sürekli olarak açık ve aktif bir iletişim kanalının bulunması ve özellikle ekonomik olarak ortaya çıkabilecek sorunlara anlık ve hızlı çözümler üretilebilmesi hedeflenmiştir. Bu sürecin sonunda ticari faaliyetlerde önemli ölçüde bir iyileşme ve gelişme beklenmektedir. Özellikle Türk firmalarının Afrika genelinde inşaat sektörü başta olmak üzere birçok alanda gelişen ekonomilere destek olmanın yanı sıra getirecekleri insan kaynakları ve teknolojik altyapı sayesinde bölgenin geri kalmışlığının önüne geçilebilmesinde önemli bir mesafe kat edilecektir.

İlk olarak Afrika'ya Açılım Eylem Planı ile başlayan değişim ve yenilik süreci beraberinde birçok politika değişikliğini de getirmiştir. 1998 yılındaki bu planın ardından Afrika Birliği 2005 yılında Türkiye Cumhuriyeti'ni stratejik ortak olarak ilan etmiş ve gözlemci ülke statüsünü tevdi etmiştir. Gözlemci ülke statüsünün ardından 2008 yılında Afrika Kalkınma Bankası'na Türkiye Cumhuriyeti üye olmuştur.

Açılım politikasının eylem planı ile başlamasından sonra Türkiye'de tek parti iktidarına kadar geçen sürece devlet başkanı düzeyinde bir temas olmamıştır. 2004 yılında Tayyip Erdoğan'ın Mısır gezisi ile başlayan Afrika ziyaretleri 2009 yılında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül döneminde devam etmiş ve günümüze kadar artarak gelmiştir.

- 2004 Mısır
- 2005 Etiyopya, Fas, Tunus, Güney Afrika Cumhuriyeti
- 2006 yılında Sudan, Mısır ve Cezayir
- 2007 Etiyopya
- 2009 Kenya ve Tanzanya (Abdullah Gül), Mısır
- 2011 Gabon ve Gana (Abdullah Gül), Mısır, Libya, Somali, Tunus, Güney Afrika Cumhuriyeti
- 2012 Mısır
- 2013 Gabon, Nijer ve Senegal, Fas, Cezayir, Tunus
- 2014 Cezayir ve Ekvator Ginesi
- 2015 Etiyopya, Somali ve Cibuti
- 2016 Kenya, Nijerya, Uganda, Gana, Gine, Somali, Senegal ve Fildişi Sahili
- 2017 Tanzanya, Mozambik, Madagaskar, Çad, Tunus ve Sudan
- 2018 Güney Afrika Cumhuriyeti ve Zambiya

Devlet başkanı ve başbakan düzeylerinde gerçekleşen bu üst düzey temaslardan en önemli etkilerinin başında Afrika kıtasının Türkiye’de daha fazla tanınması olmuştur. Zira yapılan gezilerde iş adamları ve yatırımcılar heyet olarak giderek ülkede birçok anlaşmaya imza atmışlardır.

Afrika açılım eylem planı ile başlayan ilişkilerin artan diplomatik ziyaretler ve beraberinde getirdiği ekonomik canlılık Türkiye’de yapılan birçok çalışmaya fırsat sunmuştur. 2005 yılı Türkiye’de ‘Afrika yılı’ ilan edilmiştir. 2008 yılında AfB dâhil 11 uluslararası ve bölgesel örgütün katılımıyla I. Türkiye-Afrika İş birliği Zirvesi düzenlemiştir. Zirvenin sonucunda iki önemli belge kabul edilmiştir. Bunlar; “Türkiye-Afrika İş birliği İstanbul Deklarasyonu: Ortak Bir Gelecek İçin İş birliği ve Dayanışma” ve “Türkiye-Afrika Ortaklığı için İş birliği Çerçevesi” başlıklı belgeler oybirliğiyle kabul edilmiştir.

2010 yılında kıdemli memurlar toplantılarının ilki yapılmış ve Türkiye-Afrika İş birliği Ortak Uygulama Planı kabul edilmiştir. 2013 yılında ise ikinci toplantı gerçekleştirilmiştir. 2. Türkiye-Afrika zirvesi 2014 yılında yapılmış bu toplantı sonunda 2015-2019 Ortak Uygulama Planı kabul edilmiştir. 3. zirvenin 2019 yılında yapılması planlanmaktadır.

2.3. Afrika Türkiye Dış Ticaret Yapısı

Ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde dış ticaretin olumlu etkisi literatürde birçok çalışmada ortaya konulmuştur. Dış ticaret ülkelerin sürdürülebilir büyüme performanslarını yakalayabilmek için önemli araçlardan bir tanesidir. Afrika ülkeleri ile Türkiye arasındaki ticaret özellikle Afrika ülkeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle 1980 sonrası Dünyadaki birçok örnekte olduğu gibi Türkiye de ihracata dayalı bir büyüme stratejisini hayata geçirmiştir. Benzer durum Afrika ülkeleri için de geçerlidir.

Günümüzde ülkeler arasında dış ticaret ikili ticaret antlaşmaları ve serbest ticaret antlaşmalar (STA) kanalı ile belirli mal ve hizmet gruplarında yoğunlaşmaktadır. Bu kapsamda Afrika ülkeleri ile Türkiye arasında benzer bir süreç yaşanmaktadır.

Tablo 10: Afrika Ülkeleri ile İmzalanan Antlaşmalar

STA Yapılan Ülkeler	STA Müzakereleri Devam Eden	STA Yapılması Planlanan
Tunus	Dem. Kongo	Cezayir
Fas	Sudan	Güney Afrika
Mısır	Kamerun	AKP Ülkeleri
Moritus	Seyşeller	
Gana	Libya	

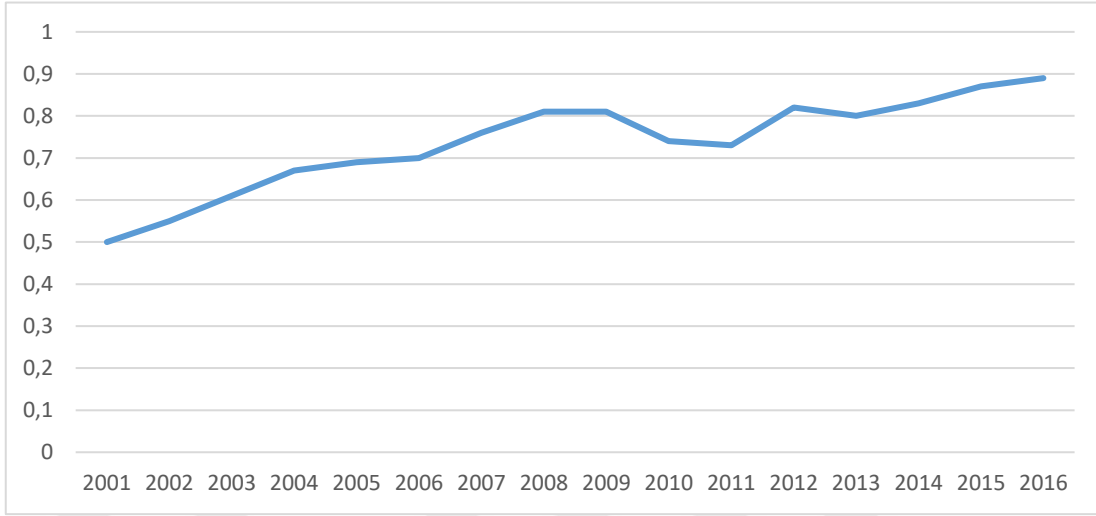
STA Yapılan Ülkeler	STA Müzakereleri Devam Eden	STA Yapılması Planlanan
	Katar	
	Cibuti	
	Çad	

Kaynak: (Ekonomi Bakanlığı, 2018)

Afrika ülkeleri ile yapılan STA'ların özeti yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. STA yapılan ve uygulamaya konulan 5 ülke bulunmaktadır. Tunus ile 2005 yılında, Fas ile 2006 yılında, Mısır ile 2007 yılında ve Ürdün ile de 2011 yılında STA imzalanmış ve yürürlüğe konulmuştur. Gana ile antlaşma yapılmış ve paraf aşamasındadır. Müzakereleri devam eden STA ile 8 ülke bulunmaktadır. Bunların önümüzdeki birkaç yıl içerisinde uygulamaya konulması planlanmaktadır. Bunlar dışında tabloda belirtilen bir diğer grup STA ise yapılması planlanan STA'lardır. Cezayir, Güney Afrika ve Afrika, Karayip ve Pasifik ülkeleri ile Dışişleri Bakanlığı bünyesinde STA hazırlıkları yapılmaktadır.

Türkiye açısından Dünya ticareti içerisinde aldığı pay yıldan yıla iyileşme göstermektedir. 2001 yılında Türkiye'nin Dünya ticaretindeki ihracat payı %0,50 iken, 2016 yılında %0,89 olmuştur.

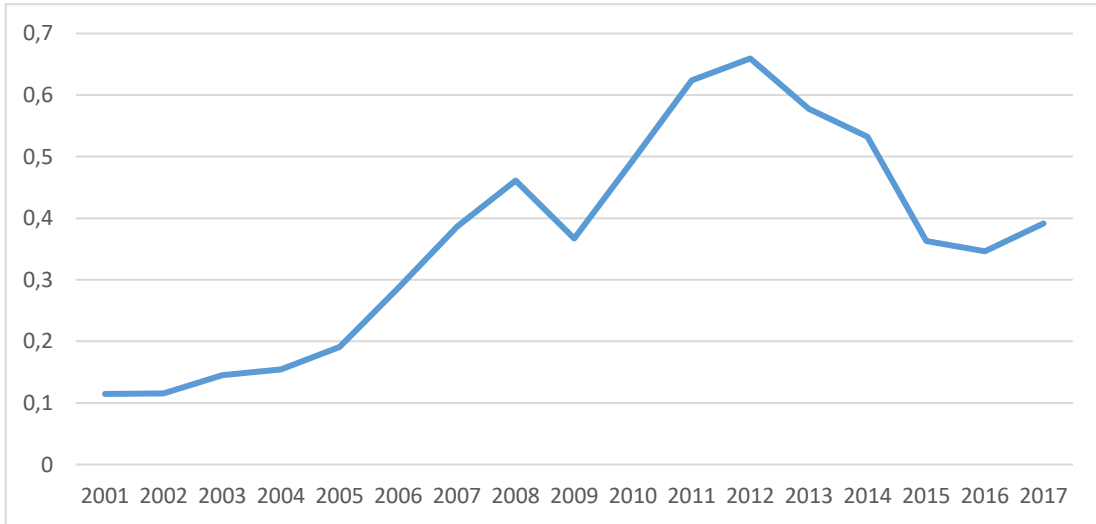
Şekil 15: Türkiye İhracatının Dünyadaki Payı (2001-2016) (trilyon \$)

Kaynak: (TİM, 2018)

Dış ticaret verilerini ve özellikle ihracatı etkileyen ekonomik krizler Türkiye ve Afrika ekonomilerinde belirgin şekilde etkili olmuştur. Örneğin Türkiye verilerinde 2009 yılından sonra bir azalma görülmekte iken Afrika verilerinde 2008 yılından sonra belirgin bir azalma gerçekleşmiştir.

Şekil 16: Afrika İhracatının Dünyadaki Payı (2001-2016) (milyar\$)

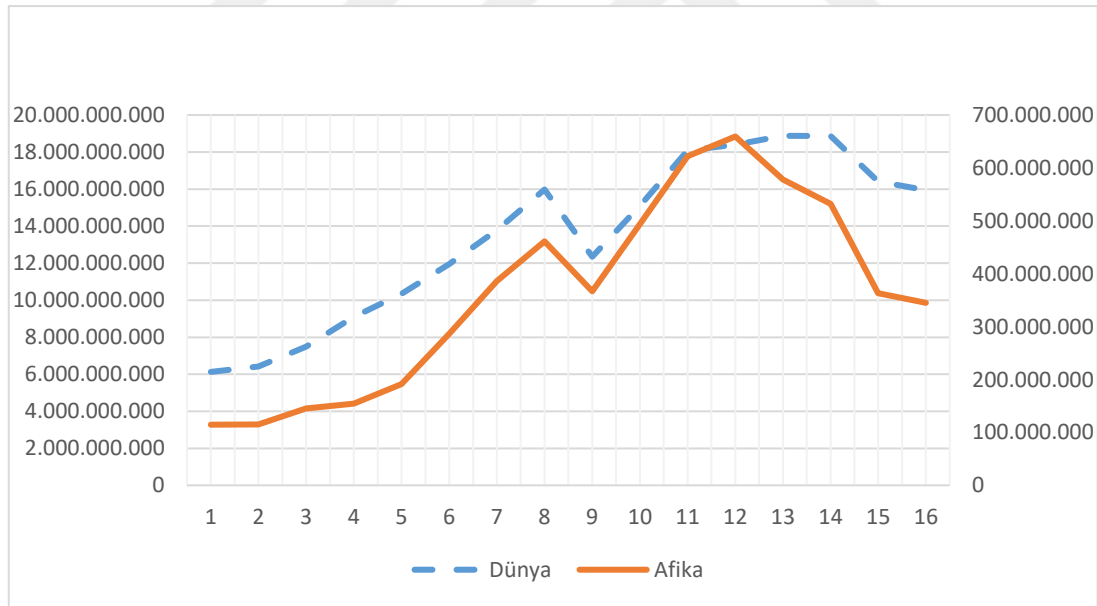

Kaynak: (ITC, 2018)

Afrika ülkeleri ihracat toplamlarını izlediğimiz yukarıdaki grafikte 2007 krizi sonrası ve 2012 yılından sonra belirgin iki kırılma olduğu görülmektedir. 2007 yılından sonra yaşanan düşüş ABD’de başlayıp dünya geneline yayılan Mortgage krizinden kaynaklanmaktadır. 2012 yılı sonlarında başlayan ve 2016 yılına kadar görece Mortgage krizinden daha uzun süren kriz ise Avrupa Borç Krizi olmuştur. Bu iki kriz mukayese edildiğinde düşüşlerde yaşanan miktarların oranlarına bakıldığında Mortgage Krizinin etkileri Avrupa Borç Krizinden daha fazla olmuştur. Bu durum, ekonomileri Avrupa’daki sömürge merkezlerine doğrudan bağlı kıta ülkelerinin oldukça fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye’nin dış ticaretinde ihracatın Dünya ihracatındaki oranının gösterildiği yukarıdaki grafikte 2009 sonrası dönemde bir gerileme olmuş olsa da 2011 yılından itibaren tekrar artış trendi göstererek devam etmiştir.

Şekil 17: Afrika ve Dünya İhracat Karşılaştırması (2001-2016)

Kaynak: (ITC, 2018)

Afrika ve Dünya mukayesesi yapılan yukarıdaki tabloda dünya ihracatındaki gelişmeler ile Afrika kıtasından yapılan ihracat miktarları benzerlik göstermektedir. 2011 yılında Afrika’nın Dünya ihracatı içerisindeki payı %0,187 iken, 2016 yılında

%0,0216 olarak gerekleŒmiŒtir. Bu oranlar bize Afrika dıŒ ticaretinin günden güne önem kazandığını gstermiŒ olsa da Dünya düzeyindeki yerine bakıldığında son derece yetersiz olduğu görülmektedir.

Tablo 11: Türkiye'nin Afrika'dan İthalatı (2003-2018) (Bin Dolar)

Ürün Grupları	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tüm ürünler	3.338.427	4.820.379	6.062.846	7.404.658	6.784.111	5.596.143	3.937.103	4.822.434	6.766.160	5.921.702	6.028.500	5.937.965	5.099.350	5.355.528	7.176.652	7.047.796
Mineral yakıtlar, mineral yağlar	2.497.988	3.025.658	3.922.172	4.556.532	3.164.366	1.851.452	1.279.071	1.581.562	2.073.351	2.042.616	1.499.858	1.437.664	1.204.930	665.315	1.035.683	1.509.844
İnci, Elmas vb.	108.018	716.320	948.761	1.317.457	1.596.367	828.009	475.119	469.645	1.537.727	932.321	731.324	552.551	199.415	441.119	909.351	828.732
Gübreler	52.649	70.268	84.961	137.436	186.155	272.499	198.228	256.963	182.522	122.773	270.472	117.018	133.919	329.835	537.686	500.559
Plastikler ve plastik ürünler	13.030	33.970	51.216	74.438	90.084	113.509	120.908	161.632	203.931	198.272	310.725	366.513	330.567	317.356	419.152	422.444
Demiryolu dışındaki araçlar	10.246	8.410	24.379	45.794	37.798	179.004	125.364	66.954	68.538	60.229	261.800	216.588	280.031	823.805	829.457	356.759
İnorganik kimyasallar	81.577	86.130	88.711	90.452	186.302	325.340	197.223	286.820	337.348	322.898	287.580	263.582	221.313	162.228	208.988	322.233
Demir ve çelik	87.115	149.125	212.666	283.266	319.000	654.924	312.782	342.974	233.214	224.937	242.732	217.807	129.007	99.916	173.861	265.056
Kakao ve kakao müstahzarları	149.186	153.293	123.805	106.681	145.750	161.904	181.575	240.682	310.135	284.654	303.048	379.474	400.442	389.418	377.288	258.821
Yağlı tohumlar ve meyve	23.082	41.864	52.988	50.469	63.706	88.473	99.631	110.584	112.870	144.620	168.995	190.329	217.183	229.389	244.106	220.347
Makine, mekanik aletler	21.672	43.613	47.814	94.875	155.558	151.445	88.477	104.053	154.005	119.494	149.345	125.034	135.112	147.122	203.462	202.519
Pamuk	43.522	50.506	65.272	52.902	89.378	77.725	74.207	134.726	142.765	113.855	157.182	169.801	233.839	226.766	344.124	198.967
Örme giyim eşyası	7.327	14.714	24.943	28.797	39.546	58.310	59.586	68.300	96.247	118.997	185.429	166.289	160.688	169.051	181.037	164.754
Organik kimyasallar	9.118	14.023	29.267	40.610	24.146	32.281	71.753	104.835	94.207	74.520	118.882	114.969	21.880	47.169	128.380	157.067
Hayvan yemi	1.862	2.996	4.660	10.130	13.113	12.848	5.368	34.781	23.525	38.269	47.226	82.606	90.701	117.419	136.119	155.450
Cevherler, cüruf ve kül	8.784	18.335	18.556	23.942	34.662	38.041	33.627	31.001	41.067	82.767	48.530	35.732	49.119	45.120	119.965	132.271
Alüminyum	1.325	4.545	5.335	18.937	15.129	21.117	60.340	44.346	22.554	24.520	101.580	117.758	133.292	155.948	148.667	130.837
Elektrikli makine	14.643	20.645	18.155	19.422	18.227	19.687	23.987	46.606	57.321	53.680	60.020	51.235	39.618	69.735	131.941	117.457
Tuz, sıva malzemeleri	27.248	31.246	33.039	73.536	56.381	124.901	51.186	47.227	75.711	104.951	122.222	107.150	78.985	98.715	99.431	112.495
Tütün vb.	25.279	66.120	37.059	35.449	67.732	78.936	52.344	62.035	56.521	64.409	73.665	95.179	82.473	99.439	93.098	103.998

Tablo 12: Türkiye'nin Afrika'ya İhracatı (2003-2018) (Bin Dolar)

Ürün Grupları	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tüm ürünler	2.128.435	2.966.261	3.630.769	4.565.004	5.977.536	9.063.321	10.151.942	9.280.759	10.330.526	13.353.181	14.140.162	13.750.963	12.444.677	11.402.304	11.668.587	14.445.523
Makine, mekanik aletler	165.661	218.056	278.268	365.034	502.794	744.056	807.402	804.868	823.080	1.117.119	1.163.498	1.220.522	1.198.429	1.157.864	1.294.635	1.660.360
Demir ve çelik	344.201	502.536	622.162	667.497	850.482	1.471.371	2.285.999	1.560.576	2.051.585	2.108.352	1.735.802	1.545.265	1.303.152	1.110.258	1.121.867	1.514.450
Demiryolu dışındaki araçlar	225.614	371.481	461.839	539.246	687.205	766.236	698.892	758.237	694.954	863.149	1.207.691	1.131.998	877.001	766.783	761.792	1.044.381
Elektrikli makine ve ekipman	111.453	174.315	195.168	232.339	318.839	464.853	447.994	533.640	471.902	723.165	820.608	869.021	736.616	715.829	666.748	894.332
Demir veya çelikten eşya	134.090	221.174	248.829	414.997	487.645	818.139	946.507	783.719	588.861	770.091	801.296	735.899	760.379	597.525	623.004	799.824
Mineral yakıtlar, mineral yağlar	52.596	2.440	133.223	475.924	656.954	779.285	534.270	515.952	1.371.552	1.930.081	1.578.305	1.147.737	895.867	725.948	615.418	782.017
Plastikler	45.195	65.212	75.904	101.825	169.641	264.923	376.837	350.121	314.721	449.024	612.024	684.305	640.607	599.838	614.391	726.955
Tahıl, un, nişasta	37.039	54.321	66.145	73.279	113.939	173.781	133.093	161.669	277.692	336.797	467.535	437.117	385.000	333.770	390.151	439.382
Mobilya	17.021	25.221	36.317	44.647	74.305	116.359	174.493	204.594	132.818	324.184	453.905	413.417	361.271	297.609	294.387	355.587
Örme giyim eşyası	26.533	27.226	40.587	56.424	43.124	62.924	106.826	100.794	116.518	175.964	197.549	241.347	255.246	259.100	244.254	306.356
Tuz; sıva malzemeleri,	53.972	49.030	47.888	38.732	37.351	108.588	345.015	388.444	230.972	327.469	337.052	320.328	267.911	206.485	221.042	295.987
Örme olmayan giyim eşyası	147.460	218.048	172.625	169.649	198.642	211.985	216.027	213.725	231.056	299.828	297.751	315.272	340.647	303.655	268.021	287.839
Değirmencilik ürünleri	47.813	54.522	95.225	95.119	178.619	198.891	81.667	77.971	249.177	222.946	233.331	221.415	340.154	382.788	313.235	269.881
Pamuk	31.388	37.156	53.530	95.566	162.196	204.466	183.240	238.575	275.534	261.022	271.934	259.802	225.083	244.925	253.538	266.202
İnci, Elmas vb.	25.186	38.708	46.056	47.110	42.389	800.159	642.204	148.032	33.565	117.137	192.935	322.194	200.283	189.594	179.465	265.340
Kauçuk	43.110	42.543	55.523	63.908	81.134	116.245	117.211	129.245	140.041	188.937	197.123	216.376	193.140	205.286	208.482	260.563
Kâğıt ve karton;	42.312	53.406	62.274	67.733	93.519	122.273	122.326	147.501	161.958	117.951	138.622	181.849	197.978	221.645	217.558	234.404
Halılar	4.809	6.483	9.912	16.570	31.380	50.863	69.769	87.647	90.767	253.837	335.382	302.557	245.560	174.304	187.340	233.743
Alüminyum	24.582	25.505	35.719	32.778	48.719	53.776	103.903	132.520	83.571	115.357	141.639	182.809	183.488	184.437	189.777	197.747

Kaynak: (ITC, 2018)

Türkiye ile Afrika arasındaki ithalat ve ihracatın 2003-2018 yılları arasında olan bölümünü gösteren yukarıdaki tablolar 2018 yılı verilerine göre ilk 20 ürünü kapsayacak şekilde büyükten küçüğe trademap verileri kullanılarak düzenlenmiştir. Mineral yakıtların Türkiye'nin dış alımlarında ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Mineral yakıtlardan sonra gelen alımların değerli taş ve madenler ile çeşitli taşıt ekipman ve yedek parçalarının olduğu görülmektedir. 2003 yılı verilerine göre 3,3 milyar dolar seviyelerinde olan ithalat rakamları 2018 yılında 7,4 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. İthalatın 7 milyar dolar seviyesini aştığı 2006, 2017 ve 2018 yıllarıdır.

İhracat kalemlerine baktığımızda ise makine ve mekanik aletler birinci sırada yer almaktadır. Bu gruba televizyon vb. elektronik aletlerin de dahil olduğunu düşündüğümüzde elektrikli alet satışı 2018 yılı verilerine göre ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada demir ve çelik ürünleri bulunmaktadır. Üçüncü sırada ise demiryolu ve tramvay dışındaki araçların olduğu izlenmektedir. 2003 yılında 2 milyar dolar ile başlayan ithalat rakamı 2018 yılına gelindiğinde 14,4 milyar dolar seviyelerine yükselmiştir. Bu da Afrika açılımı sonrası izlenen politikaların dış ticaret üzerinden belirgin bir katkısının olduğunu göstermektedir.

Türkiye tarafından Afrika kıtası geneline ihraç edilen ürünlere baktığımızda büyük oranda ülkelerin üretim süreçlerinde kullanılacak ürünlerin yer aldığı görülmektedir. Örneğin makine grubunda soğutucu makineler ve ısı pompaları gibi üretim bandında ihtiyaç duyulan ürünler ve imalat bandında kullanılacak cevher ayıklama makinaları gelmektedir. Bu durum şimdiye kadar sömürge mantığı ile yapılan ticaretin Türkiye marifetiyle ham madeni satmak yerine katma değeri yüksek madenleri işleyerek nihai ürün olarak ticaret yapabilmelerinin altyapısını oluşturduğu görülmektedir. Bu durum Afrika'ya açılım eylem planından günümüze kadar süren kazan kazan yaklaşımına çok güzel bir örnek olarak gösterilebilir.

Dış ticarete sadece ithalat ve ihracat değil aynı zamanda yapılan ziyaretler ile başlayan müteahhitlik hizmetlerinin artması da büyük etki taşımaktadır. Özel sektörün yansıra TOKİ tarafından başlaması planlanan birçok proje için altyapı ve fizibilite çalışmaları devam etmektedir. Özel sektör sadece inşaat alanında değil yeşil alan yatırımı kapsamında da yeni fabrikalar kurmak ya da üretim tesislerini satın alarak bölgenin ihtiyaç duyduğu alanlarda yatırımlar yapmaya başlamıştır. 2011 yılında Afrika pazarına hâkim beyaz eşya firması Defy, Arçelik tarafından 229 milyon dolar karşılığında satın alınmıştır (<http://www.arcelikas.com>).

İnşaat ve ihracat kalemleri dışında bir diğer önemli alan ise tarım sektörü olmuştur. Afrika çıplak ayakla bastığınızda ayaklarınızın çiçek açabileceği bir verimlilikte kabul edilmesine rağmen tarımın çok ilkel şartlarda yapıldığı bir kıtadır. Gelişen makineleşme ve tarım uygulamalarının kıta içerisinde yaygınlaşması ile birlikte gerek kıta içerisindeki açlık ve gıda pahalılığının önüne geçilecek, gerekse de Afrika dünya pazarlarına açılarak ülke ekonomilerine büyük katkılar sağlamakla kalmayacak, dünyada birçok ülkeye gıda ihraç edebilecek potansiyele erişecektir.

Türkiye özellikle kurak alanların suya kavuşturulması ve halkın temiz su kaynaklarına ulaşabilmesi adına gerek özel gerekse devlet eliyle birçok başarılı projeye imza atmıştır. Sadece Konya merkezli kamu yararına dernek olan Dost Eli Derneği bünyesinde bile 2006-2016 yılları arasında 7 ülkede toplam 487 su kuyusu açılmıştır (<http://www.konyayenigun.com>). Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Sudan'da 780 bin dönüm tarım arazisini 99 yıllığına kiralamıştır. Bu alanda başta pamuk olmak üzere birçok ürün yetiştirilmesi ve gerek yurt içi gerekse yurt dışı piyasalarda değerlendirilmesi planlanmaktadır (<https://www.trthaber.com>).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AFRIKA AÇILIM EYLEM PLANI'NIN GELECEĞİ VE AFRIKA POLİTİKASININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

3.1. Afrika'da Rekabet Eden Unsurlar

3.1.1. ABD

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin Afrika üzerindeki faaliyetleri 5. Devlet başkanı olan James Monroe'ya kadar uzanmaktadır. 1817 ile 1825 yılları arasında iki kez başkan seçilen Monroe Afrika kıtasındaki faaliyetlerine bugünkü adı ile Liberya olan devletin temelini atarak başlamıştır. Köle olarak 1820'de bu topraklara yerleştirilen Afrikalılar 1847'de bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Liberya, Bugün ABD'nin güvencesi altında bulunmaktadır (Ataöv, 2007:28).

İkinci cihan harbi sonrası Afrika ülkelerinin sömürgecilikten kurtulma çabalarının baş gösterdiği yıllarda ABD tekrar Afrika ile ilgilenmeye başladı. Soğuk savaş yıllarına denk gelen bu bağımsızlık hareketleri Afrika ülkelerini hem SSCB'den hem ABD'den uzak kılarak bir bağlantısız devletler grubu olarak tarihte yer alan devletler haline getirdi. Buna rağmen petrole bağlı çekişmeler yaşanmaya devam etti.

ABD'nin 11 Eylül saldırıları ardından AFRICOM'u kurması ile Afrika ile tekrar yakın olarak ilgilenmeye başladığı söylenebilir. 2007 yılında kurulan bu örgüt ABD'nin el-kaide örgütünün etkilerini azaltmak ve yok etmek stratejisi ile Afrika'yı koruma politikası olarak ilan edilmiştir. Soğuk savaş döneminde SSCB saflarına katılmalarını önlemek gayesi ile Afrika ile ilgilenen ABD bu örgüt ile artık birçok konuda Afrika'da söz sahibi olmaya başlamıştır.

Amerika'nın Afrika kıtasına bu ilgisinin petrol odaklı olduğunu düşünmek mümkün olabilir. Afrika kıtasında azımsanmayacak büyüklükte petrol yatakları mevcuttur.

Tablo 13: Afrika Rafineri Kapasiteleri (2006-2016) (Milyon Varil)

Ülkeler / Yıllar	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016 Dünya Payı
Cezayir	443	443	444	554	554	652	652	647	651	651	651	0.7%
Mısır	810	810	810	810	810	810	810	810	810	810	810	0.8%
Güney Afrika	520	520	520	520	520	520	520	520	520	520	520	0.5%
Diğer Afrika	1.262	1.264	1.339	1.199	1.301	1.247	1.453	1.473	1.476	1.476	1.476	1.5%
Afrika Toplam	3.035	3.037	3.113	3.083	3.185	3.229	3.435	3.449	3.457	3.457	3.457	3.5%

Kaynak: (BP, 2017)

Afrika ülkelerinin rafineri kapasitelerine baktığımızda 2016 yılında Dünya petrol üretim kapasitesinin %3,5'inin Afrika kıtasında olduğunu görmekteyiz. Bu üretimin neredeyse yarısı Cezayir ve Mısır tarafından yapılmaktadır. Söz konusu üretim Amerika Birleşik Devletleri petrol ihtiyacının %20'sine tekabül etmektedir. Bu rakamın önümüzdeki on yıl içinde %25 düzeylerine çıkacağı düşünülürse Amerika Birleşik Devletleri'nin kıta ile ilgilenme sebeplerinden birisinin petrol olduğu şüphesizdir. AFRICOM ile asıl istenen petrol ihtiyacının güvenli bir şekilde devam etmesini sağlarken bir yandan bağımsızlık sonrası Afrika ülkelerinin artan Çin ilgisi karşısında bir nevi yumuşak güç kullanılarak dost ülkeler haline getirilmesidir.

Şekil 18: ABD'nin Afrika'ya İhracatı (2013-2018) (Bin \$)

Ürün Grubu	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tüm ürünler	35.227.019	38.052.400	27.122.434	21.817.801	22.052.681	25.946.639
Mineral yakıtlar ve mineral yağlar	5.873.276	6.442.539	2.717.878	1.735.177	3.098.120	3.758.242
Makine, mekanik aletler ve parçaları	6.371.541	6.695.894	5.103.337	3.542.268	3.180.635	3.478.433
Uçak, uzay aracı ve bunların parçaları	2.098.284	4.259.661	3.181.512	2.935.579	2.378.478	3.095.139
Demiryolu veya tramvay dışı araçlar	4.206.997	3.959.784	2.652.914	1.870.897	1.909.495	2.675.041
Yağlı tohumlar ve meyveler	531.705	557.839	338.268	337.802	530.385	1.414.353
Hububat	1.992.727	1.909.250	1.228.156	1.384.629	1.267.182	1.236.240
Elektrikli makine ve ekipman	1.649.488	2.221.113	1.801.711	1.790.045	1.286.221	1.186.480
Plastikler ve bunlardan yapılmış ürünler	1.048.034	1.014.852	990.935	865.168	917.926	999.839
Optik, fotografik, tıbbi cihaz	1.009.136	1.037.260	865.585	835.412	684.015	776.396
Başka yerde belirtilmeyen emtialar	889.136	864.313	707.150	723.645	643.083	696.511
Et ve yenilebilir et sakatları	718.848	738.292	491.043	406.500	538.258	576.368
Çeşitli kimyasal ürünler	535.215	560.870	557.005	510.742	524.085	537.659
Hazırlanan hayvan yemi	543.933	364.825	413.189	317.892	254.936	459.899
Demir veya çelikten eşya	611.553	775.456	584.130	294.634	364.065	351.709
Demir ve çelik	417.792	337.548	94.380	58.543	148.998	324.759
Organik kimyasallar	261.715	235.125	185.283	165.588	177.789	290.994
Selülozik maddelerin hamurları; hurda kâğıt	194.784	198.245	215.789	185.913	190.442	280.500
Eczacılıkla ilgili ürünler	475.545	475.919	419.299	325.276	269.283	248.741
Kâğıt ve karton;	249.477	270.116	206.301	184.247	210.456	210.660

Kaynak: Trademap

ABD'nin Afrika'ya yaptığı ihracat kalemlerinin 2018 yılına göre büyükten küçüğe sıralandığı yukarıdaki tabloda en büyük kalemin 3,7 milyar dolar ile mineral yakıt ve yağ grubu olduğu görülmektedir. İkinci sırada uçak ve yedek parçaları, üçüncü sırada ise taşıtlar gelmektedir. Bu tablo ABD ihracat rakamlarını göstermiş olsa bile ABD'nin yaptığı ihracatın içerisinde Afrika ülkelerine yaptığı payı göstermemektedir. Bu durum dış ticaret içerisindeki Afrika payını anlamamıza yardımcı olmayacağı için aşağıda Afrika ile yapılan ticaretin ABD'nin toplam ihracatı içerisindeki payının gösterildiği bir diğer tablo hazırlanmıştır.

Şekil 19: ABD İhracatının İçindeki Afrika Payı (2018)

Ürün Grubu	% Pay
Tüm ürünler	1,56%
Yün, iplik ve dokuma kumaş	8,46%
Yağlı tohumlar ve meyveler	6,29%
Hububat	5,88%
Diğer hazır tekstil ürünleri	5,38%
Hayvansal veya bitkisel katı ve sıvı yağlar	5,28%
Demiryolu veya tramvay lokomotifleri	4,39%
Gıda endüstrisindeki kalıntı ve atıklar; hayvan yemi	4,08%
Tuz; sülfür, sıva malzemeleri, kireç ve çimento	3,78%
Suni ve sentetik elyaf	3,49%
Diğer bitkisel tekstil elyafları	3,37%
Et ve yenilebilir et sakatları	3,34%
Seramik ürünler	2,98%
Odun veya diğer lifli selülozik maddelerin hamurları	2,97%
Gemiler, kayıklar ve yüzer yapılar	2,70%
Uçak, uzay aracı ve bunların parçaları	2,23%
Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar	2,05%
Aletler, aletler, çatal bıçak takımı	1,98%
Mineral yakıtlar, mineral yağlar	1,98%
Demir ve çelik	1,98%
Silahlar ve mühimmat; bunların aksam ve parçaları	1,95%
Çeşitli yenilebilir hazırlıklar	1,93%
Değirmencilik endüstrisi ürünleri; malt, nişastalar vb.	1,86%
Demir veya çelikten eşya	1,83%
Çeşitli kimyasal ürünler	1,77%
Patlayıcılar; piroteknik ürünler	1,75%
Yenilebilir sebzeler ve bazı kök ve yumrular	1,66%
Makine, mekanik aletler	1,63%
Albuminoidal maddeler; yapıştırıcılar, enzimler	1,52%
Plastikler ve bunlardan yapılmış ürünler	1,50%

Kaynak: Trademap verilerinden derlenmiştir.

Yukarıdaki tablo bize ABD'nin toplam ihracatı içerisinde Afrika'ya yapılan ihracat grubu alt kalemlerinin aldığı payları göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

ABD ekonomisinin içerisinde Afrika'ya yapılan ihracat sadece %1,56 gibi bir orana karşılık gelmektedir. Toplam ihraç edilen ürünler içerisinde ise en yüksek pay %8,46 ile tekstil sektörü yün ve dokuma kumaş grubuna yapılan ihracattır. Başka bir ifade ile ABD'nin 2018 yılında dünya üzerinde sattığı yün ve tekstil grubu ürünlerinin %8,46'sını Afrika kıtasına satmıştır. İkinci sırada olan ürün yağlı tohumlar ve meyvelerdir. Üçüncü sırada ise 5,88 oranı ile hububat grubu gelmektedir.

Şekil 20: ABD'nin Afrika'dan İthalatı (2003-2018) (Bin \$)

Ürün Grubu	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tüm ürünler	51.279.340	35.559.782	26.286.728	27.613.604	34.597.527	36.884.403
Mineral yakıtlar ve mineral yağlar	34.943.690	18.759.159	10.484.151	12.226.723	17.158.405	17.624.167
Doğal veya kültür inci, kıymetli taşlar	3.125.361	3.764.205	2.903.322	3.209.946	4.167.635	4.935.960
Örme giyim eşyası ve aksesuarı	1.136.983	1.179.930	1.157.821	1.091.844	1.089.527	1.248.528
Örme olmayan giyim eşyası ve aksesuarı	871.177	952.572	973.698	883.499	948.362	1.117.665
Gübreler	451.887	388.595	374.730	546.201	681.659	1.031.180
Kakao ve kakao müstahzarları	1.082.510	1.247.028	1.200.134	1.334.904	1.216.975	981.849
Demir ve çelik	730.580	1.093.958	692.799	540.513	1.110.534	962.199
Kahve, çay, mat ve baharatlar	306.779	366.782	446.774	520.230	793.751	891.034
Cevherler, cüruf ve kül	1.035.781	860.696	701.847	511.700	625.209	760.856
Başka yerde belirtilmeyen emtialar	386.637	468.890	684.395	538.186	511.603	636.740
Demiryolu dışındaki araçlar	2.298.717	1.387.127	1.504.179	1.626.915	1.187.390	573.475
Makine, mekanik aletler	488.540	557.260	652.888	578.735	470.345	548.327
Alüminyum ve alüminyumdan eşya	262.283	274.766	159.903	249.869	363.523	545.192
Yenilebilir meyve ve kuruyemiş	263.446	334.657	435.122	345.345	423.450	525.191
Organik kimyasallar	490.750	557.942	461.269	345.720	428.801	456.991
Elektrikli makine ve ekipman	315.522	323.750	322.025	304.471	330.270	371.052
İnorganik kimyasallar	256.116	248.477	269.043	185.236	170.233	253.098
Tuz; sülfür, kireç ve çimento	329.058	241.569	179.115	118.908	197.179	236.139
Hayvansal veya bitkisel katı ve sıvı yağlar	143.607	83.421	238.633	133.142	100.094	228.174

Kaynak: Trademap

ABD'nin Afrika'dan aldığı ürün gruplarının gösterildiği yukarıdaki tablo 2018 yılı verilerine göre büyükten küçüğe sıralanarak gösterilmiştir. Bu veriler ışığında Afrika kıtasından yapılan ithalat içerisinde ABD'nin en çok satın aldığı ürün grubu mineral yakıtlar ve yağlar grubu olmuştur. Fosil yakıtlar olarak da adlandırdığımız bu

ürün grubu kömür, petrol ve doğalgaz gibi ürünleri göstermektedir. Bu durumda Afrika'dan alınan ürünlerin başında petrol ve türevleri yer almaktadır. İkinci sırada ise doğal ve kıymetli taşlar yer almaktadır. Bu da dünya elmasının %98'inin çıkarıldığı Afrika kıtasından satın alınmış olan inci, elmas vb. değerli taşların ticarete ikinci büyük öneme sahip olduğunu göstermektedir. Üçüncü sırada olan ürün grubu ise tekstil grubudur. ABD ithalatını daha iyi anlamak için ABD'nin dünya üzerinde satın aldığı malların içerisinde Afrika'dan aldığı malların oranının ne kadar olduğunu tespit edilmesi gerekmektedir. Bunun için aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Şekil 21: ABD'nin İthalatında Afrika Payı (2018)

Ürün Grubu	% Pay
Tüm ürünler	1,41%
Cevherler, cüruf ve kül	24,38%
Kakao ve kakao müstahzarları	20,21%
Gübreler	14,44%
Kahve, çay, mat ve baharatlar	11,09%
Doğal veya kültür incileri, kıymetli taşlar	8,12%
Mineral yakıtlar, mineral yağlar	7,30%
Tuz, sıva malzemeleri, kireç ve çimento	5,17%
Halılar ve diğer tekstil zemin kaplamaları	4,38%
Nikel ve bunların makaleler	3,64%
Diğer baz metaller; sermet	3,29%
Yağlı tohumlar ve meyveler	3,28%
Hayvansal veya bitkisel katı ve sıvı yağlar	3,22%
Örme giyim eşyası ve aksesuarı	3,20%
Demir ve çelik	3,10%
Yenilebilir meyve ve kuruyemiş	2,78%
Et, balık veya kabuklu hayvan	2,75%
Reçineler ve diğer bitkisel özler ve özler	2,73%
Hazırlanmış tüyler ve tüyler ve yapay çiçekler	2,42%
Örme giyim eşyası ve aksesuarı	2,34%
Alüminyum ve alüminyumdan eşya	2,25%

Kaynak: Trademap verilerinden derlenmiştir

ABD'nin yaptığı ithalat içerisinde Afrika'nın payını gösteren yukarıdaki tablo incelendiğinde ABD'nin dünya genelinde satın aldığı cevher miktarının yaklaşık dörtte birini Afrika kıtasından temin ettiği anlaşılmaktadır. İkinci sırada yer alan kakao grubu ürünlerinin ise yaklaşık beşte birini Afrika kıtasından temin etmektedir. Üçüncü sırada yer alan ürün grubu ise gübrelerdir. Gübre alımlarının yaklaşık %15'i Afrika kıtasından sağlanmaktadır. Bu durum bize Afrika kıtasından yapılan belli başlı kalemlerin ABD ekonomisi açısından azımsanmayacak derecede büyük olduğunu göstermektedir.

Ticaret verilerine baktığımızda ABD'nin Liberya Cumhuriyeti ile başlayan Afrika ilgisinin günümüzde de devam ettiği ve ticari anlamda belli başlı ürünler için Afrika kıtasının ABD ekonomisinde önemli rol oynadığını görülmektedir. Afrika hem bir tüketici hem de bir satıcı olarak ABD için önemli bir pazardır. Bunun dışında jeopolitik önemi ve başta Çin ve Avrupa Birliği'nin kıta üzerindeki yoğun ilgisi nedeniyle ABD'nin kıta ile ilişkilerini güçlendirerek devam ettireceği görülmektedir.

3.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti

Çin Halk Cumhuriyeti yarım asırdan uzun bir süredir Afrika kıtası ile ilgilenmektedir. Tarihsel açıdan baktığımızda ise Doğu ve Güney Afrika'da Çin porselenlerinin keşfedilmesi milattan önceki yıllarda bile var olan bir ticari ilişkiyi ortaya koymaktadır. Günümüzdeki yoğun temaslı ilişkilerin başlaması genel olarak sömürge sonrası bağımsızlıklarını kazanan ülkelerle ilişkilerin kurulması ile başlamaktadır (Yap ve Man, 1996). Sömürge dönemlerinde ise sürgüne gönderilen Çinli mahkumların Afrika'daki maden ve inşaatlarda çalıştırıldığı yapılan çalışmalarda ortaya çıkarılmıştır (Adisu vd., 2010: 3).

Çin ile Afrika arasındaki ilişkileri dönemler halinde incelemek mümkündür. (Zezeza, 2014:146). Birinci dönem 1950 ile 1970 yılları arasındaki döneme tekabül etmektedir. Bu dönemde Çin Afrika kıtasına ilk adımını atmıştır. Çin ile Afrika ülkeleri arasındaki ilk ilişkiler Bandung konferansı ile 1955 yılında resmîyet kazanmaya başlamıştır (Abdulgani, 1964). Bu konferans Afrika ülkeleri ile Asya

Ülkelerini ilk defa bir araya getiren organizasyon olma özelliğinin yanında bağlantısızlar hareketinin de temellerini atan bir organizasyon olarak kabul edilmektedir.

Bu konferansın ardından Çin bağımsızlığına kavuşan birçok Afrika devletini tanımış olsa da onlarla direk bir ilişki içerisine girilmemiştir. 1995 yılında Çin Komünist Parti sekreteri tarafından yapılan ziyaret bu anlamda bir ilk olmuştur. Bu tarihten sonra Çin, Afrika kıtası ile yakından ilgilenmeye başlamıştır.

İkinci dönem ilişkiler 1970 ile 1990 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Soğuk savaş dönemi içerisinde ele almamız gereken bu dönemde Çin özellikle altyapı yatırımları için çok sayıda Çin vatandaşını kıta üzerinde kullanmış ve özellikle birak ülke ile yakın temas kurmuştur. nc aşama olarak kabul edebileceğimiz dönem ise 1990'lı yıllardan günümüze kadar olan dönemdir. Çin politikasının tam olarak şekillendiği bu dönem Afrika kıtası ile hemen her noktada ticari ilişkiler içerisinde olan bir devlet politikasını yansıtılmaktadır. Çin artan nüfusu ve gelişen ekonomisi ile gerek tarımsal ürün gerekse hammadde kaynağı bakımından kullanabileceği en müsait kıta olan Afrika ile yakın ilişki kurmayı tercih etmiştir. Bu durum Afrika kıtası ülkeleri için doğrudan yabancı sermaye yatırımı olarak görülmüş ve büyümenin yollarından biri olarak kabul edilmiştir. Bu anlamda başlayan ilişkiler Çin-Afrika İş birliği Forumu (FOCAC) kurulması ile 2000 yılında bir sonraki seviyeye geçmiştir. 2006 yılında forum toplanmış ve aynı yıl Çin'de Afrika yılı olarak ilan edilmiştir.

Günümüzde Çin Halk Cumhuriyeti'nin Afrika kıtasında 43 büyükelçiliği bulunmaktadır (fmprc, 2018). Kurulan karşılıklı diplomatik temaslar beraberinde ticari ilişkileri getirmiş ve yıldan yıla Çin ile Afrika arasında ticaret hacminde büyük bir artış gözlemlenmiştir.

Şekil 22: Çin İthalatında Afrika Payı (2018)

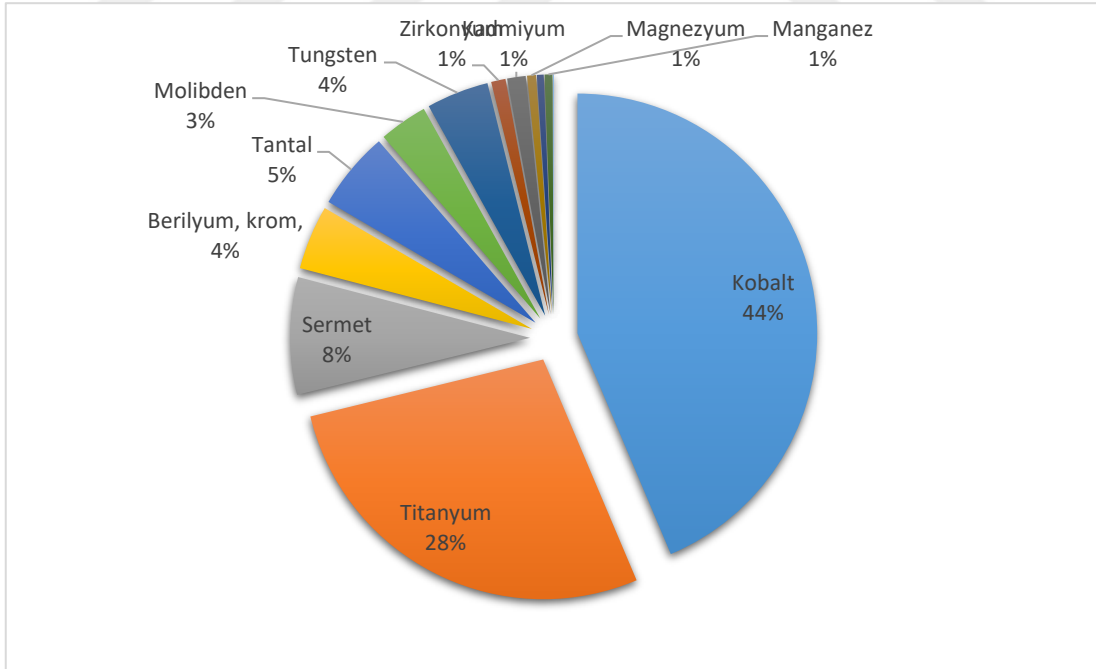
Ürün Grubu	% Pay
Tüm ürünler	4,64%
Diğer baz metaller; sermet, bunlardan makaleler	74,38%
Tütün ve üretilen tütün yerine	34,31%
Doğal veya kültür incileri, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, kaplamalı metaller ...	21,97%
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümlü maddeler, mineral ...	14,15%
Bakır ve bunların eşyaları	12,28%
Cevherler, cüruf ve kül	10,94%
Kakao ve kakao müstahzarları	10,09%
Ahşap ve ahşap eşya; odun kömürü	9,32%
Yün, ince veya kaba hayvan kılı; at kılından iplik ve dokuma kumaş	7,99%
Demir ve çelik	6,68%
Diğer bitkisel tekstil elyafları; kâğıt ipliği ve kâğıt ipliğinden dokunmuş kumaşlar	6,11%
Başka yerde belirtilmeyen emtialar	5,98%
Lac; diş etleri, reçineler ve diğer bitkisel özler ve özler	5,91%
Şekerler ve şekerlemeler	5,57%
Kahve, çay, mat ve baharatlar	5,35%
Canlı ağaçlar ve diğer bitkiler; ampuller, kökler ve benzerleri; kesme çiçek ve süs bitkileri	5,30%
Yenilebilir meyve ve kuruyemiş; turunçgil meyveleri veya kavun kabuğu	4,98%
Örme giyim eşyası ve aksesuarı	4,90%
Halılar ve diğer tekstil zemin kaplamaları	4,81%
Mantar ve mantardan eşya	4,62%
İnorganik kimyasallar; değerli metallere, nadir toprak metallere organik veya inorganik bileşikler ...	4,21%
Ham deriler ve postlar (kürkler hariç) ve deri	3,99%
Gıda endüstrisindeki kalıntı ve atıklar; hazırlanan hayvan yemi	3,97%
Canlı hayvanlar	3,64%
Tuz; sülfür, yeryüzü ve taş; sıva malzemeleri, kireç ve çimento	3,61%
Pamuk	2,72%
Yağlı tohumlar ve meyvalar; çeşitli tahıllar, tohumlar ve meyveler; endüstriyel veya tıbbi ...	2,62%

Ürün Grubu	% Pay
Nikel ve bunların makaleler	2,57%
Et, balık veya kabuklu hayvan, yumuşakça veya diğer suda yaşayan omurgasız hayvan müstahzarları	2,45%
Kurşun ve bunların eşyaları	2,07%

Kaynak: Trademap verilerinden derlenmiştir.

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde Çin Halk Cumhuriyeti'nin dünya üzerinde satın almış olduğu ürün grupları içerisinde Afrika kıtasından yapmış olduğu alımların ne kadar paya sahip olduğu gösterilmiştir. Burada ilk sırada %75'e yakın oranda baz metal alımının olduğu görülmektedir. İkinci sırada tütün ürünlerinin %34,31, üçüncü sırada olan elmas, inci gibi değerli taşların satın alındığı ve oranın %21,97 olduğu görülmüştür. Bu durum özellikle baz metal alımlarında Çin ihtiyacının neredeyse dörtte üçünü Afrika kıtasından karşılıyor olması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple bu metallerin detayları aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 23: Çin Halk Cumhuriyeti'nin Afrika'dan İthalatında Yer Alan Baz Metallerin Oranları (2018)

Kaynak: Trademap verilerinden derlenmiştir.

Yukarıdaki grafik Çin Halk Cumhuriyeti'nin en önemli hammadde ithalat kalemlerinden biri olan baz metal ithalatında %75'lik bir paya sahip olan Afrika kıtasının hangi madenlerinin ne kadar öneme sahip olduğunu göstermesi açısından çok önemlidir. Grafiği incelediğimizde en büyük ham metal alım kategorisinde Kobalt madeninin ilk sırada %44'lük bir payla yer aldığını görmekteyiz. Özellikle demokratik Kongo Cumhuriyetinde çıkartılan kobalt elektrikli araçların ve diğer tüm pillerin lityum ile beraber temel maddesi olduğu için hem büyük bir öneme sahip hem de stratejik anlamda gelecekte çok daha büyük bir öneme sahip olmasının beklendiği bir elementtir.

İkinci sırada yer alan titanyum elementi %28'lik bir paya sahiptir. Titanyum uzay ve uçak sanayinin ana maddelerinden biri olması nedeni ile çok talep görmektedir. Afrika'da Güney Afrika Cumhuriyeti ve Mozambik başta olmak üzere titanyum madenleri bol miktarda bulunmaktadır. Üçüncü sırada yer alan maden ise sermettir. Sermet aslında bir maden değil bir kompozit bileşik olarak üretilmektedir. Seramik ve metalin karışımı ile elde edilen oldukça dayanıklı bir maddedir.

Şekil 24: Çin İhracatında Afrika Payı (2018)

Ürün Grubu	% Pay
Tüm ürünler	4,21%
Hububat	44,21%
Kahve, çay, mat ve baharatlar	21,79%
Hazırlanmış tüyler ve yapay çiçekler	18,73%
Pamuk	17,06%
İnsan yapımı filamentler; şerit	13,76%
Suni ve sentetik elyaf	13,08%
Uçak, uzay aracı ve bunların parçaları	12,03%
Kauçuk ve bunlardan yapılmış ürünler	11,11%
Sabunlar, organik yüzey aktif maddeler	10,49%
Seramik ürünler	8,95%
Örme veya tığ işi kumaşlar	8,54%
Özel dokuma kumaşlar, Halılar	8,53%
Eczacılıkla ilgili ürünler	8,44%
Çeşitli kimyasal ürünler	8,16%

Ürün Grubu	% Pay
Demir ve çelik	8,10%
Demir veya çelikten eşya	8,10%
Demiryolu dışındaki araçlar	8,07%
Çeşitli imalat eşyaları	8,05%
Çeşitli yenilebilir hazırlıklar	7,92%
Kalay ve eşyaları	7,74%
Şekerler ve şekerlemeler	7,60%
Ayakkabılar, çoraplar ve benzerleri	7,35%
Kurşun ve bunların eşyaları	7,29%
Alüminyum ve alüminyumdan eşya	7,03%
Çeşitli ana metal ürünler	6,98%
Emprenyeli, kaplanmış, tekstil kumaşları;	6,63%
Albuminoidal maddeler; yapıştırıcılar,	6,42%
Vatka, keçe ve ip, halat ve kablolar	6,32%
Cam ve Züccaciye Mağazaları	5,95%
Bronzlaşma veya boyama özleri;	5,79%
Plastikler ve bunlardan yapılmış ürünler	5,72%
Sebze, meyve, kuruyemiş	5,46%
Aletler, aletler, çatal bıçak takımı,	5,32%
Şemsiyeler, güneş şemsiyeleri, bastonlar	5,19%
Örme giyim eşyası ve aksesuarı	5,19%
Gemiler, kayıklar ve yüzer yapılar	4,84%
Taş, alçı, çimento, asbest, malzemelerden yapılmış ürünler	4,54%
Deriden eşya; el çantaları	4,48%
Ahşap ve ahşap eşya; odun kömürü	4,48%
Diğer hazır tekstil ürünleri;	4,43%
Yağlı tohumlar ve meyvalar;	4,40%
Kâğıt ve karton;	4,40%
Örme giyim eşyası ve aksesuarı	4,23%
Yün, dokuma kumaş	4,18%
Odun ve geri kazanılmış kâğıt	4,00%
Fotografik veya sinematografik ürünler	3,98%
Tütün ve üretilen tütün yerine	3,88%
Balıklar ve kabuklular,	3,83%
Çinko ve eşyaları	3,82%
Uçucu yağlar ve parfümeri,	3,72%
Mobilya; yatak takımı, vb.	3,68%

Ürün Grubu	% Pay
İnorganik kimyasallar;	3,64%
Başlık ve bunların parçaları	3,62%
Başka bir yerde belirtilmeyen hayvansal kökenli ürünler	3,54%
Patlayıcılar; piroteknik ürünler,	3,18%

Kaynak: Trademap verilerinden derlenmiştir

Yukarıdaki tabloda Çin Halk Cumhuriyeti'nin dünya geneline yaptığı ihracat içerisinde Afrika bölgesine yapılan satışların oranı gösterilmektedir. Bu oranlar incelendiğinde dünya genelindeki ihracat içerisinde Afrika bölgesine yapılan ihracatın payı %4,21 olmuştur. İhraç edilen ürünler içinde ise ilk sırada %44,21 oranında hububat ürünleri yer almıştır. İkinci sırada %21,79 oranı ile kahve ve çay ürünleri ve üçüncü sırada ise %18,73 oranı ile yapay çiçek ve tüyden imal edilmiş ürünler tespit edilmektedir.

Hububat ürünlerinin bu denli yoğun olması başka bir ifade ile Afrika'nın ihtiyaç duyduğu hububatın neredeyse yarısını Çin Halk Cumhuriyeti'nden temin ediyor olması dikkat çekicidir. Bu kalem incelendiğinde hububat başlığı altında yer alan alt ürünler içerisinde nde pirinç ihracatı %99'luk bir paya sahip olduğu görülmektedir. Dolayısı ile pirinç temel alım maddesi olmuştur. İkinci sırada yer alan kahve ve çay başlığı incelendiğinde çay, biber, zencefil, safran, zerdeçal ürünlerinin temel olarak ticarete konu olduğu görülmektedir.

Tablo 14: Çin Afrika Ticaretinde ilk 10 Ürün (2015-2017) (\$)

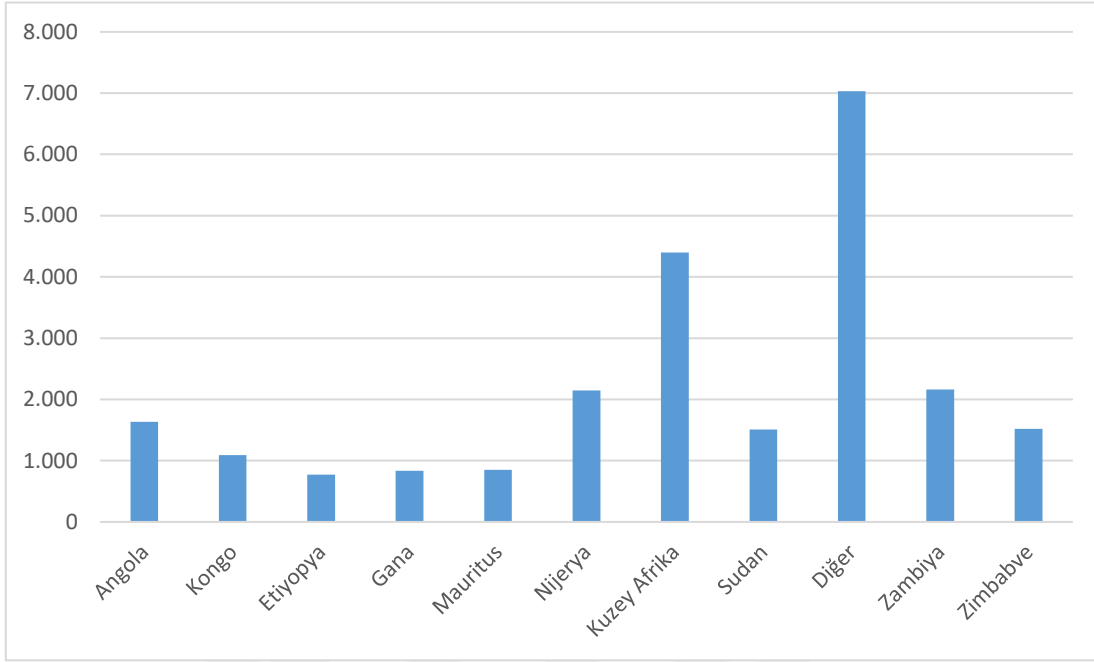
Ürün Çeşidi	Çin'in Afrika'dan İthalatı		
	2015	2016	2017
Ürün Çeşidi / Yıllar			
Tüm ürünler	67.202.979	54.725.420	73.913.043
Mineral yakıtlar, petrol vb.	24.644.824	20.391.817	32.634.712
Cevherler, Demir vb.	8.170.788	8.094.697	13.053.319

Ürün Çeşidi	Çin'in Afrika'dan İthalatı		
	2015	2016	2017
Doğal veya kültür inciler, kıymetli taşlar,	21.306.268	14.046.836	5.835.289
Bakır ve eşyası	3.422.403	3.216.743	3.926.467
Odun ve ağaç ürünleri; odun kömürü	2.000.812	1.851.286	2.242.974
Diğer baz metaller; sermet, onun eşyası	782.193	853.036	1.988.108
Demir ve çelik	1.777.814	1.487.431	1.745.260
Tütün ve üretilen tütün ikameleri	713.010	669.630	670.857
Yağlı tohumlar ve tahıllar	985.797	928.527	651.543
Başka yerde belirtilmeyen emtialar	1	1.504	7.400.626

Kaynak: Trademap

Yukarıdaki tablo 2015 ile 2017 yılları arasında Çin ile Afrika kıtası genelinde yapılan mal ticaretinin ilk 10 kalemini göstermektedir. 2015 yılında 67 milyar dolar olan Çin ithalatı 2017 yılında 73 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. İthalatta ilk sırayı mineral yakıtlar, cevherler ve kıymetli taşlar ve madenler almaktadır. Bu tablodan hareket ile Çin ile Afrika arasındaki ticaretin temelinde petrol ve türevleri ile maden cevherleri ile kıymetli madenlerin yer aldığı görülmektedir. Toplam 73 milyar dolarlık Çin ithalatında 50 milyar dolar civarındaki bakiye bu üç temel gruptan oluşmaktadır.

Şekil 25: Afrika Ülkelerine Çin Tarafından Yapılan Yatırımlar 2014

Kaynak: MOFCOM

Yukarıdaki tabloda özellikle Kuzey Afrika bölgesine Çin tarafından yapılan yatırımlar dikkat çekmektedir. Kuzey Afrika ülkeleri dışında Nijerya ve Zambiya en çok Çin yatırımı çeken ülkeler olmuşlardır.

Çin devlet yetkilileri her yıl belirli ülkelere resmi ziyaretler yapmaktadır. Devlet başkanı düzeyinde yılda en az bir kez kıta üzerinde bir ya da birkaç ülke ziyaret edilmekte ve çeşitli anlaşmalar yapılmaktadır. Öğrenci değişim programları ve Afrika genelinde giderek artan Çin nüfusu buna örnek olarak gösterilebilir.

3.1.3. Avrupa Birliği Ülkelerinin Afrika Politikaları

Avrupa birlik anlamında ilk resmî belgesini 1997 yılında (o zamanlar Avrupa komisyonu) Yeşil kâğıt ya da yeşil belge adı ile anılan (Green Paper) ilan etmiştir. Bu belgeye göre sömürge döneminin sona erdiğinin altı çizilerek Afrika, Pasifik ve Karayip ülkeleri ile yeni bir dönemin başladığının ilan edilmesi ve küresel ekonomik sistem içerisinde karşılıklı sorumlulukların tespit edilerek bunlara uyulması

noktasında bir birlikteliğin sağlanması gerekliliğine vurgu yapılmıştır (Brown, 2002:190-191).

Green paper'ın yayımlanmasından sonra ilişkiler üzerinde belirgin bir artış yaşanmaya başlamış ve 2000 yılında Benin'in başkenti Cotonou'da imzalanan Cotonou Anlaşması yapılmıştır. Aslında yeni bir anlaşma olmamakla birlikte eski Lome V anlaşmasının bir devamı niteliğindedir. Bir anlamda eski antlaşmanın 20 yıllığına yenilenmesini ifade etmektedir. Bu antlaşma birliğin siyasi anlamda genişlemeye başlaması açısından çok önemlidir (<http://tr.euabc.com/word/236>).

Cotonou anlaşması temelde AB yardımlarının bölgenin kalkınması için tahsis edilmesinin şartlarını taşımaktaydı. Bu antlaşma 2005 ve 2010 yıllarında tekrar güncellenme ihtiyacı getirmiştir. Temel olarak Afrika'da güvenlik ve sağlıklı yatırım ortamının tahsis edilmesi ile politik istikrar gibi unsurların düzeltilmesi için ülkelere belli şartlara uyma zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca yoksullukla mücadele eden ve işsizliğin çok fazla olduğu bu ülkelerden Avrupa içerisine gelen düzensiz göçmenlerin geri kabul koşulları bu antlaşmanın en temel özelliklerinden birisidir (Olsen, 2004:430-431).

ABD ve Rusya arasındaki soğuk savaşın sona ermesinden sonra Afrika'da kaybolan sömürgelerin gelirlerinden de mahrum olmak istemeyen Avrupa Birliği Afrika üzerindeki güvenlik problemlerine eğilmeye başlamıştır. Bu zaman diliminde Darfur kararı olarak Afrika'da barışa destek tesisi adı altında bir tesis kurmuştur. 2006 yılında Demokratik Kongo Cumhuriyetinde özel bir askeri yapılanma yapılmış, 2007 yılında ise benzer bir görev gücü Çad için oluşturulmuştur (<http://www.eeas.europa.eu>).

Bu sürecin sonunda Afrika ülkeleri ile AB ülkeleri arasında zirveler düzenlenmeye başlamıştır. Bu zirvelerden ilki olan 2000 yılında Kahire'de düzenlenen ve Portekiz'in başkanlığında 15 AB üyesi ülkenin katılımı ile gerçekleşen zirve sonucu yayımlanan sonuç bildirgesine göre;

- Bölgesel ekonomik iş birliğinin artırılması
- Afrika'nın küresel ekonomik sisteme dahil edilmesi,
- Özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesi
- Altyapı sorunlarının çözülmesi,
- Teknolojik yenilik ve ARGE çalışmalarına ağırlık verilmesi,
- Afrika ülkelerinin dış borç yüklerinin hafifletilmesi
- Temel insani hakların korunması ve insan haklarının geliştirilmesi,
- Düzensiz göçlerin önüne geçilmesi,
- Savaş ortamından uzaklaşarak bölgesel çatışmaların sona erdirilmesi,
- Eğitim ve sağlık alanında yatırımların artırılması
- Çevre ve gıda sağlığı konusunda gelişme gösterilmesi
- Silahsızlaşma ile ilgili gerekli yasal adımların atılması

başlıkları altında mutabakat sağlanmıştır (www.africa-eu-partnership.org)

Bu zirvenin ardından ikinci zirve yine Portekiz'in başkanlığında AB üyesi yeni ülkeler de dahil 27 ülkenin, Afrika kıtasından ise 52 ülkenin katılımı ile Lizbon'da gerçekleşmiştir. Portekiz'in başkentinde toplanan bu ülkelere Türkiye Cumhuriyeti en üst düzeyde gözlemci sıfatı ile katılım sağlamıştır. Bu zirvenin sonucunda Ortak Strateji ve 1. Eylem Planı kabul edilmiştir. Ortak stratejiye göre;

- Barış ve güvenlik alanında fonların tesis edilerek kıta üzerinde kalıcı bir barışın sağlanması
- İnsan haklarında yaşanan ihlallerin en aza indirilmesi için gerekli ortaklıkların ve çalışmaların yapılması
- Avrupa Birliği ile Afrika ülkeleri arasında ticari bir altyapının tesis edilerek ürünlerde kalite kontrolleri ve AB standartlarında ürünlerin üretilmeye başlanması

- Milenyum Kalkınma Hedeflerinde yer alan eğitim ve sağlık alanları başta olmak üzere kalkınma hedeflerinin yakalanabilmesi için ülkeler ile iş birliğinin geliştirilmesi
- Afrika'da artan enerji ihtiyaçları için altyapının güçlendirilmesi
- İklim değişikliğine çözüm önerilerinin Afrika ülkelerinde de uygulanmaya başlanması
- Düzensiz göç üzerine iş birliğinin ve geri kabullerin şartlarının belirgin ve uygulanabilir hale getirilmesi

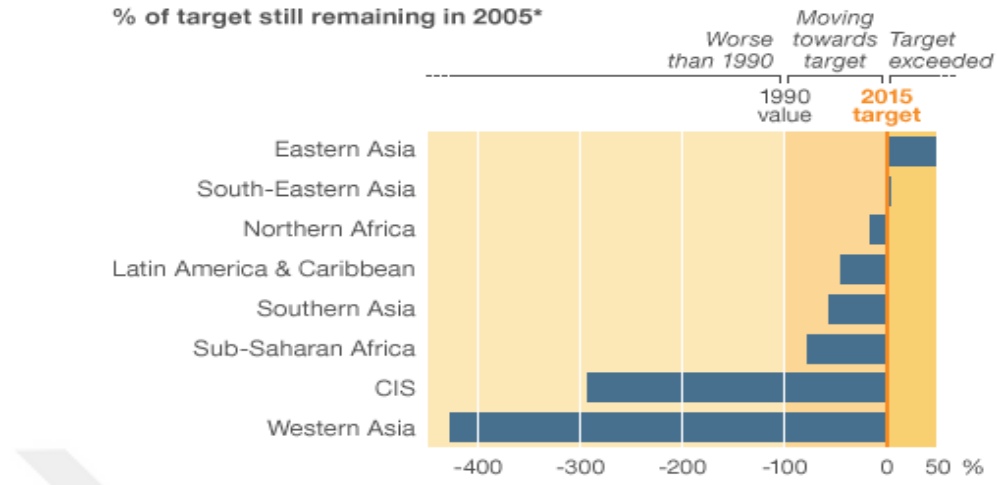
başlıklarında mutabakat sağlanarak imza altına alınmıştır (<http://www.mfa.gov.tr>).

Birinci eylem planında ise dört temel başlık kabul edilmiştir. Bunlar;

- Barış ve güvenlik ortamının sağlanması
- İnsan hakları değerlerine uygun hareket edilmesi
- Bölgesel entegrasyon ve ticaret altyapısı için çalışmalara ağırlık verilmesi
- Milenyum Kalkınma Hedeflerinin tüm Afrika ülkelerince benimsenerek uygulamaya konulması.

Bu temel başlıkların Afrika kıtasındaki geri kalmışlık sorunlarına temel teşkil eden problemlere yönelik oldukları görülmektedir. Bununla birlikte uygulamada Birleşmiş Milletlerin binyıl kalkınma hedeflerinin Afrika kıtasına katkı sağladığı görülmektedir.

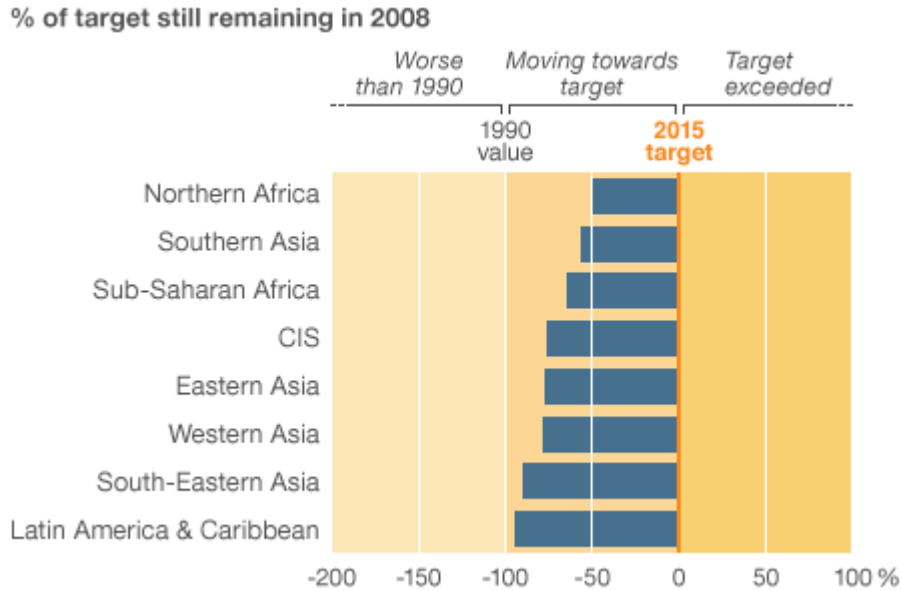
Şekil 26: Binyıl Kalkınma Hedefleri Yoksulluk

Kaynak: www.bbc.com/news/world-11364717

Yoksulluk verisi incelendiğinde Sahra-altı Afrika'da 1990 yılından 2015 hedeflerine ilerleme gözükmesine rağmen Kuzey Afrika seviyesine ulaşamadığı görülmektedir. Toplam nüfusun %61'i hala açlık sınırının altında gözükmektedir.

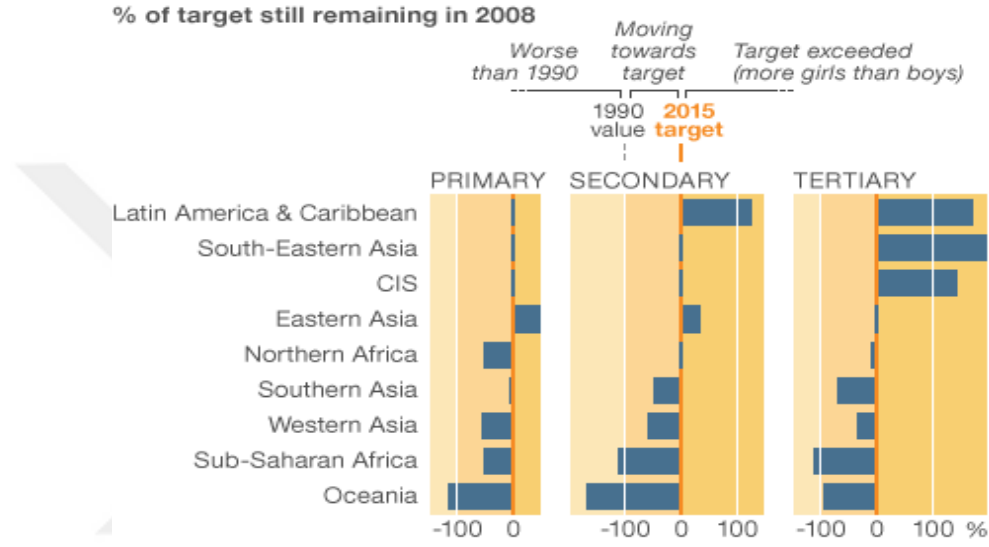
Şekil 27: Binyıl Kalkınma Hedefleri Eğitim

Kaynak: www.bbc.com/news/world-11364717

Eğitim başlığı altındaki verilere baktığımızda Kuzey Afrika hedefin yarısında iken Sahra-altı Afrika lkeleri ise ancak %20'lik bir ilerleme gösterebilmiştir. İlkokula giden kişi sayısında ise 1990'larda %58 olan oran 2015 yılında %83'e yakın bir değere yükselmiştir. Okur yazarlık oranının uzun vadede düzelmesi açısından son derece olumlu bir gelişme olarak göze çarpmaktadır.

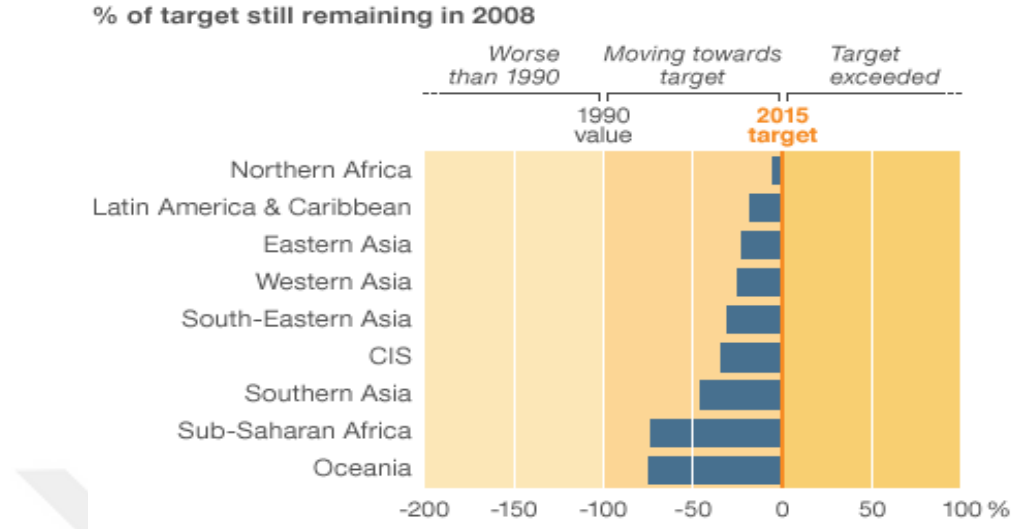
şekil 28: Binyıl Kalkınma Hedefleri Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Hakları

Kaynak: www.bbc.com/news/world-11364717

Cinsiyet eşitliği ve kadın haklarında ise niversite okuma oranı neredeyse hiç değişmemiş bununla birlikte ilkokul ve ortaokul eğitiminden faydalanma oranlarında iyileşmeler grlmştir.

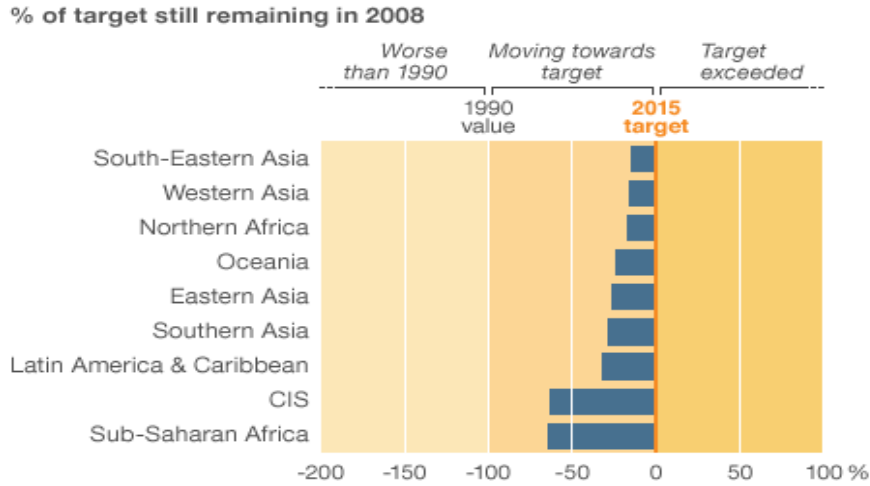
Şekil 29: Binyıl Kalkınma Hedefleri Çocuk Ölümleri

Kaynak: www.bbc.com/news/world-11364717

Çocuk ölümlerinin Dünya genelinde en çok yaşandığı kıta olma özelliğinin günümüzde de değişmediği görülmektedir. Bununla birlikte gelişen sağlık altyapısı ve toplumsal bilinçlenmenin yarı yarıya bu oranı zaman içerisinde azalttığı görülmektedir.

Şekil 30: Binyıl Kalkınma Hedefleri Anne Sağlığı

Kaynak: www.bbc.com/news/world-11364717

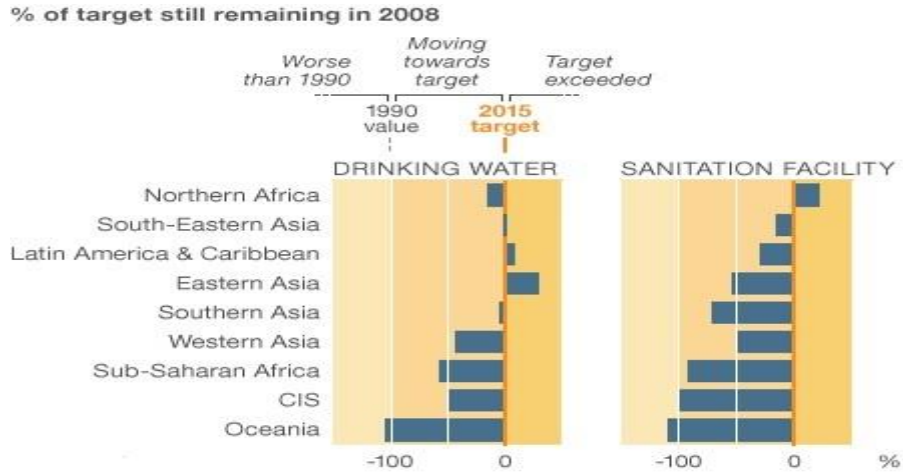
Anne sağılığı başlığında ise dđnyada en geri kalmış kıtası konumunda değişme gđrđlmekte birlikte 1990'ların başından itibaren kendi içinde bđyđk bir gelişme olduğu izlenebilir.

şekil 31: Binyıl Kalkınma Hedefleri Salgın Hastalıklar ile Mđcadele

Özellikle salgın hastalıklar ile mđcadelede Ebola benzeri virđslerin AIDS ile birlikte çok sıkı bir kontrolđ yapılmaya başlanmıştır. Kıta izerinde sağlık alanında en başarılı alan bu hedef için yapılan çalışmalar olarak gđsterilebilir. Sahra-altı Afrika'nın hedefe ulaşma noktasında Kuzey Afrika'nın nđne geçtiği gđrđlmektedir.

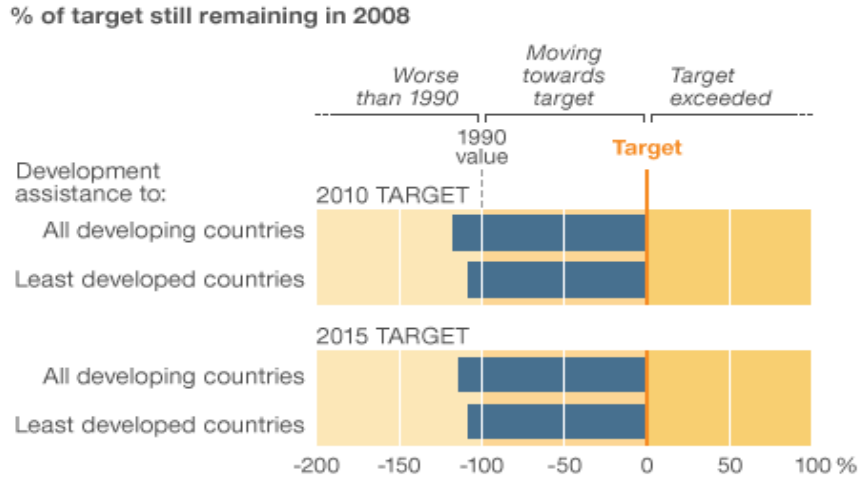
Şekil 32: Binyıl Kalkınma Hedefleri Çevresel Sürdürülebilirlik

Kaynak: www.bbc.com/news/world-11364717

Sağlıklı ve temiz içme suyuna ulaşım Sahra-altı Afrika’da özellikle de kuraklığın etkili olduğu Orta Afrika bölgelerinde çok büyük bir sorun olarak devam etmektedir. Açılan su kuyularının birçoğu sağlıklı suya sahip olmasalar bile kullanılmaya devam etmektedir. Yine de 1990’lı yılların başından itibaren %50’ye yakın bir gelişim gösterdiği ve altyapı çalışmalarının sonuç verdiği anlaşılmaktadır.

Şekil 33: Binyıl Kalkınma Hedefleri Kalkınma İçin Küresel Ortaklıklar

Kaynak: www.bbc.com/news/world-11364717

Dünya genelinde %95 oranında mobil hatlara erişim mümkün olmasına rağmen Afrika kıtasında 2000'lerin başında cep telefonu ve internet erişimi nerede ise yokken günümüzde pahalı dahi olsa bu hizmetin kıtanın büyük bölümünde kullanılabilir olduğu bilinmektedir.

Afrika ve Avrupa Birliğinin 3. Zirvesi ise Tripoli zirvesidir. 2010 yılında Libya'da gerçekleşen zirveye toplamda 80'e yakın ülke katılmıştır. Ortak stratejiler şu şekilde tespit edilmiştir:

- Barış ve güvenlik
- Demokratik yönetim ve insan hakları
- Ticaret, bölgesel entegrasyon ve altyapı
- Binyıl Kalkınma Hedefleri
- Enerji
- İklim değişikliği
- Göç, hareketlilik ve istihdam
- Bilim, bilgi toplumu ve uzay

Bu konferansa kadar Kuzey Afrika'ya 610 milyon dolar ve Sahra-altı Afrika ülkelerine ise 3,5 milyar dolar kaynak aktarımı tamamlanmıştır. Bu rakamlar Avrupa Birliğinin taahhüt ettiği rakamın %42'lik kısmına tekabül etmektedir. Birinci eylem planından sonra ikinci eylem planı da ortaya konulmuştur. Temel hedef ise milenyum kalkınma hedeflerini yakalamak olarak tespit edilmiştir. (http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-10-604_en.htm?locale=en).

Dördüncü zirve olan Brüksel zirvesine katılım 89 ülke olarak önceki zirvelere oranla en çok katılımın sağlandığı zirve olmuştur. Bu zirvede 5 temel başlık belirlenmiş ve 2014-2017 yol haritası tespit edilmiştir. Zirvede kabul edilen temel başlıklar;

- Barış ve güvenlik
- Demokrasi ve insan hakları

- İnsani gelişim
- Sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme ve kıta entegrasyonu
- Küresel sorunlar

olarak tespit edilmiştir. Bu zirveye kadar AB ve Afrika ülkeleri arasından lunch-time seminar adı altında toplantılar düzenlenmiştir. Bu toplantılar ve ele aldıkları temel başlıklar şu şekildedir; (<https://www.africa-eu-partnership.org/en/our-events/4th-eu-africa-summit>)

- Araştırma ve Geliştirme, 3 Ara 2013
- Afrika'da Küresel Fora'da Diyalog ve Müzakereler, 10 Aralık 2013
- Gelecekteki İlişkiler ve Kıta Bütünleşmesi, 12 Aralık 2013
- Demokratik Yönetişim ve Yolsuzlukla Mücadele, 20 Ocak, 2014
- Barış ve Güvenlik, 25 Şubat 2014
- IV Afrika-AB Zirvesi için önemli mesajlar, 6 Mar, 2014

Yapılan beşinci zirve Fildişi Sahilinde Abidjan'da yapılmıştır. Zirvede ele alınan başlıklar şu şekildedir; (<https://www.africa-eu-partnership.org/en/our-events/5th-au-eu-summit>)

- İnsana yatırım- eğitim, bilim ve teknoloji
- Barış ve Güvenlik altyapısı
- Göç ve hareketlilik
- Afrika yapısal ve sürdürülebilir dönüşümü için yatırımların mobilizasyonu

Avrupa Birliği Afrika üzerine gerçekleştirdiği liderler zirveleri ve yaptığı yardımlar ile sömürge sonrası dönemde sürekli bir kontrol ve denetim mekanizmasını etkin ve etkili kılmaya çalışmıştır. Bunun temel sebebi kıta üzerinde birçok ülkenin bağımsız olsalar bile ekonomik olarak Avrupa Birliği ülkeleri ile ticari bağlarının

olması ve işgücünün büyük bir kısmını Afrika ülkelerinden sağlayan Avrupa'nın düzensiz ve kötü ekonomiye sahip bir Afrika istememesinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 34:AB ithalatı Afrika Payı (2018)

Tüm ürünler	2,87%
Kakao ve kakao müstahzarları	24,58%
Doğal veya kültür incileri, elmas vs.	11,91%
Mineral yakıtlar, mineral yağlar	11,36%
Yenilebilir meyve ve kuruyemiş	10,72%
Gübreler	10,10%
Cevherler, cüruf ve kül	9,87%
Kahve, çay, mat ve baharatlar	8,58%
Reçineler ve diğer bitkisel özler ve özler	8,33%
Canlı ağaçlar ve diğer bitkiler	7,58%
Yenilebilir sebzeler ve bazı kök ve yumrular	7,45%
Et ve ürünleri	7,01%
Balıklar ve kabuklular	6,88%
Bakır ve bunların eşyaları	6,47%
Ham deriler ve postlar (kürkler hariç) ve deri	5,79%
Örme giyim eşyası ve aksesuarı	5,47%
Tuz; kükürt, kireç ve çimento	5,30%
Tütün ve üretilen tütün yerine	5,10%
Dokunmuş kumaşlar	4,28%
Yün, ince veya kaba hayvan kılı	4,14%
Pamuk	3,91%
Alüminyum ve alüminyumdan eşya	3,31%
İnorganik kimyasallar	3,23%
Diğer baz metaller; sermet, makalesi	3,15%
Mantar ve mantardan eşya	2,87%
Saman, sepetçilik ve hasır işleri	2,85%
Kurşun ve bunların eşyaları	2,76%
Hayvansal veya bitkisel katı ve sıvı yağlar	2,75%
Diğer hazır tekstil ürünleri	2,70%
Örme giyim eşyası ve aksesuarı	2,60%
Sebze ve malzemeleri	2,47%
Başka bir yerde belirtilmeyen	2,46%
Şekerler ve şekerlemeler	2,44%

Nikel ve bunların makaleler	2,09%
Yağlı tohumlar ve meyveler	2,07%
Hazırlanmış tüyler, yapay �i�ekler	2,03%
Sebze, meyve, kuruyemiş	2,03%
Çinko ve eşyaları	2,02%

Kaynak: Trademap verilerinden derlenmiştir.

AB  lkelerinin 2018 yılındaki ithalatları içerisinde Afrika kıtasından yapmış olduğu alımların oranı %2,87 olmuştur. Bu alımlar içerisinde kakao alımlarının yaklaşık dörtte biri Afrika kıtasından gelmekte ve bu kıtadan alınan ürün grubu içerisinde ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada yer alan ürün grubu ise %12'ye yakın bir oranda elmas başta olmak üzere kıymetli madenlerdir.   nc  olarak ise petrol ve türevi alımları %11 oranıyla yer almaktadır.

Şekil 35: AB İhracatı Afrika Payı (2018)

Tüm �r�nler	2,75%
Pamuk	19,71%
Hububat	14,21%
Örme veya tiğ işi kumaşlar	13,41%
İpek	10,85%
Özel dokuma kumaşlar	8,79%
Suni ve sentetik elyaf	8,27%
Mineral yakıtlar, mineral yağlar	7,63%
Değirmencilik endüstrisi �r�nleri	7,13%
Diğer hazır tekstil �r�nleri	6,24%
İnsan yapımı filamentler	5,81%
Patlayıcılar piroteknik �r�nler	5,63%
Canlı hayvanlar	5,36%
Tuz kükürt sıva malzemeleri,	4,96%
Diğer bitkisel tekstil elyafları	4,84%
Emprenyeli, kaplanmış, tekstil kumaşları	4,71%
Şekerler ve şekerlemeler	4,45%
Seramik �r�nler	4,30%
Hayvansal veya bitkisel katı ve sıvı yağlar	4,27%
Gübreler	4,25%

Demiryolu veya tramvay lokomotifleri,	4,15%
Tahıl, un, nişasta	3,96%
Çeşitli yenilebilir gıdalar	3,81%
Kâğıt ve karton	3,69%
Yün, ince veya kaba hayvan kılı	3,68%
Bakır ve bunların eşyaları	3,66%
Süt ürünleri kuş yumurtaları	3,61%
Ahşap ve ahşap eşya odun kömürü	3,56%
Ham deriler ve postlar (kürkler hariç) ve deri	3,44%
Balıklar ve kabuklular,	3,38%
Vatka, keçe ve dokunmamışlar	3,29%
Uçucu yağlar ve Parfümeri	3,12%
Bronzlaşma veya boyama özleri	3,10%
Çeşitli kimyasal ürünler	3,04%
Modifiye nişastalar	3,04%
Çinko ve eşyaları	3,04%
Çeşitli ana metal ürünler	3,02%
Makine, mekanik aletler,	3,02%
Reçineler ve diğer bitkisel özler	3,00%

Kaynak: Trademap verilerinden derlenmiştir.

AB ülkelerinin dış ticareti içerisinde 2018 yılında Afrika ülkelerine yapılan ihracat oranı %2,75 olmuştur. Bu ihracat içerisinde en büyük payı yüzde 20'ye yakın bir oranla pamuk oluşturmaktadır. Hububat satışlar %19,21 olarak gerçekleşmiş ve üçüncü sıradaki ürün grubu ise örme kumaş grubu olarak tespit edilmiştir.

AB bölgesinden yapılan ticaret verilerine baktığımızda birlik ekonomisi içinde Afrika ülkelerinin ticari olarak çok büyük bir katkısı olmamasına rağmen belirli ürün gruplarında yoğunlaşmanın olduğu görülmektedir. Ticaretin temel olarak bu ürünler üzerinden sürmesi geçmişten günümüze Afrika kıtasının hammadde dışında ticari bir üretim ve satışlarının olmaması ile bağlantılıdır.

3.2. Afrika Açılım Eylem Planı ve Planın Sürdürülebilirliği

Afrika açılım eylem planı hazırlandığı zaman hedef olarak Afrika kıtası ile üç temel alanda ilişki kurulması hedeflenmiştir. Bunlar ekonomik alanda iş birlikleri, siyasi alanda genişleme, kültürel bağların oluşturulması ve var olanların güçlendirilmesidir. İlk etapta bu ilişkiler BM Güvenlik Konseyi adaylığı için kıta ülkelerinin desteğini sağlama amacı taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda temsil ve ilişkiler ile alakalı uygulanacak olan tedbirlerin 10 yıllık bir zaman diliminde uygulanması hedeflenmiştir. (Hazar, 2009:1)

Eylem planı hazırlandığı zaman Türkiye Cumhuriyeti'nin 12 büyükelçilik ile temsil edildiği kıtada ağırlık Kuzey Afrika bölgesi olmuştur. İlk etapta plan ile birlikte ekonomik sebeplerden dolayı 1981 yılında kapatılan Gana Büyükelçiliğinin tekrar hizmete girmesi planlanmıştır. 2010 yılında bu elçilik tekrar faaliyetlerine başlamıştır (MFA, 2018b). Bir diğer önemli husus ise Nijerya Büyükelçiliğinin daha aktif ve güçlü bir şekilde bölgede kullanılmasına yönelik çalışmalar olmuştur. Batı Afrika'daki merkez burası olarak belirlenmiştir. Diğer ülkelerde elçilik bulunmasa bile fahri konsolos düzeyinde temsilin olması kararlaştırılmıştır (Hazar, 1999:3)

Plan kapsamında birtakım önlemler önerilmiş ve bu önlemlerin Afrika'ya Açılım Eylem Planı'nın sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır. Bu önlemler kısaca;

- Akreditasyonu bulunmayan özellikle komşu ülkelere elçilik personelinin sıkça ziyarette ve karşılıklı ilişkileri güçlendirecek organizasyonların içerisinde bulunmalarının gerekli görülmesi
- Yeni atanan personelin Afrika'daki küçük ülkeler yerine büyük ülkelere atanmak sureti ile tecrübe kazandıktan sonra Afrika kıtası elçilik ve konsolosluklarında istihdam edilmeleri

- Birçok elçilikte bulunmayan ticari ateşeliklerin bir an evvel doldurularak faaliyete geçmesi ve girişimcilere danışmanlık başta olmak üzere hizmet vermesi
- Elçilik ve konsoloslukların fiziki imkanlarının iyileştirilmesi
- Bölgedeki meslek mensuplarının Afrika NATO toplantılarına katılmaları
- Afrika'daki zorlu yaşam koşullarına uyum sağlayabilmeleri için birtakım teşviklerin bölgede görev yapan elçiliklere uygulanması
- Bölgedeki elçiliklerin aktif çalışarak tüm organizasyonlara katılması ve davetler ile iletişime geçmesi
- Bölgeye insani yardımların yapılması
- Belirli ülkelere öncelikli olarak heyetler gönderilmesi ve temaslarda bulunulması
- Birçok alanda karşılıklı antlaşmaların hazırlanarak imza altına alınması
- Afrika'daki özellikle sanayi ve ticaret bakanlarının Türkiye'deki fuar toplantı ve organizasyonlara davet edilmesi
- Türkiye'den uzmanlar gönderilerek birtakım eğitimlerin verilmesi ya da bölge içerisinden birtakım yetkililerin Türkiye'ye getirilerek eğitimler verilmesi
- Afrika'ya yapılacak ihracatın özendirilmesi ve ihtiyaç duyulan kredilerin Afrika'ya özel olarak kolaylaştırılması
- Kültürel anlamda antlaşmaların tahsis edilmesi ve organizasyonların yapılması
- Afrikalı öğrencilerin Türkiye'de okuyabilmesi amacı ile burs ve tanıtım faaliyetlerinin düzenlenmesi
- Askeri anlamda her türlü iş birliğinin yapılması

Afrika Açılım Eylem Planı aktif olarak 2003 yılı sonunda uygulanmaya başlanmıştır (MFA, 2018c). Bu kapsamda değerlendirildiğinde 2003 yılında Afrika kıtası ile Türkiye arasındaki ticaret hacmi 5,47 milyar dolar seviyelerinden 2017 yılı sonunda 20,6 milyar dolara çıkarak neredeyse 4 kat artmıştır.

Ekonomik temelde ele alındığında Afrika Açılım Eylem Planı sonrası gelişmelerin planın öngördüğü şekilde ilerlemiş olduğu görülmektedir. Ekonomi dışındaki alanlarda ise;

- Akreditasyon konusunda 2002 yılında Afrika kıtasında 12 büyükelçilik ve 2 başkonsolosluk bulunmakta iken 2019 yılında 41 büyükelçilik ve 4 başkonsolosluk hizmete açılmıştır.
- Ticari müşavirlik sayısı 2018 yılı sonu itibari ile 30 olmuştur.

Şekil 36: Türkiye Ticari Müşavirlikleri

Sıra	Şehir	Ülke
1	Abuja	Nijerya Federal Cumhuriyeti
2	Addis Ababa	Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti
3	Akra	Gana
4	Antananarivo	Madagaskar
5	Almatı	Kazakistan
6	Astana	Kazakistan Cumhuriyeti
7	Bamako	Mali
8	Bingazi	Libya Arap Halk Cumhuriyeti
9	Cezayir	Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti
10	Dakar	Senegal Cumhuriyeti
11	Darüsselam	Tanzanya
12	Hartum	Sudan Cumhuriyeti
13	İskenderiye	Mısır
14	Juba	Güney Sudan
15	Kahire	Mısır Arap Cumhuriyeti
16	Kampala	Uganda
17	Kazablanka	Fas
18	Kinşasa	Demokratik Kongo Cumhuriyeti
19	Luanda	Angola

Sıra	Şehir	Ülke
20	Lusaka	Zambiya
21	Maputo	Mozambik
22	Mumbai	Hindistan
23	Muskat	Sultanate of Oman
24	Nairobi	Kenya
25	Nuakşot	Moritanya
26	Pretoria	Güney Afrika Cumhuriyeti
27	Rabat	Fas
28	Trablus	Libya Arap Halk Cumhuriyeti
29	Tunus	Tunus
30	Yaounde	Kamerun

Kaynak (Emsad, 2018)

Ülkelere açılan ticari müşavirlikler özellikle yatırım ve ticaret yapmak isteyen kişiler için güvenilir bir bilgi kaynağı olacaktır. Söz konusu müşavirliklerin açılması bu ülkeler ile ticaretin başlaması olarak yorumlanabilir. Afrika kıtasına yatırım yapan Türk firmaları açısından açılım sonrası yoğun bir ilgi artışı olduğu söylenebilir.

Tablo 15: Yurtdışında Yerleşik Kişilerin Afrika Kıtasına Doğrudan Yatırımları (Milyon ABD doları) (2006-2016)

Ülke / Yıl	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Afrika	90	171	381	362	530	504	412	589	581	235	631
Kuzey Afrika	78	151	335	334	473	469	324	494	507	122	656
Cezayir	31	30	38	34	42	64	53	212	217	133	588
Fas	1	1	11	8	13	-4	1	-5	5	-73	99
Libya	33	38	47	63	175	176	7	-23	-8	-4	16

Ülke / Yıl	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Mısır	9	38	54	94	100	112	147	202	195	108	-4
Tunus	4	44	185	135	143	121	116	108	98	-42	-43
Diğer Afrika Ülkeleri	12	20	46	28	57	35	88	95	74	113	-25
Etiyopya	0	6	11	28	21	23	38	47	50	113	-35
Gana	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
Güney Afrika	10	11	0	0	0	1	2	5	-8	-10	-7
Kamerun	0	0	0	0	0	0	3	2	1	-1	5
Liberya	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Moritanya	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0
Nijerya	1	2	0	0	0	0	5	8	0	-1	-47
Kenya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	3
Gabon	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fildişi Sahili	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	4
Mozambik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-10	10
Senegal	0	0	0	0	11	11	33	25	22	18	37
Sudan	0	0	35	0	20	0	2	8	8	2	4
Tanzanya	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0

Kaynak: (TCMB, 2018a)

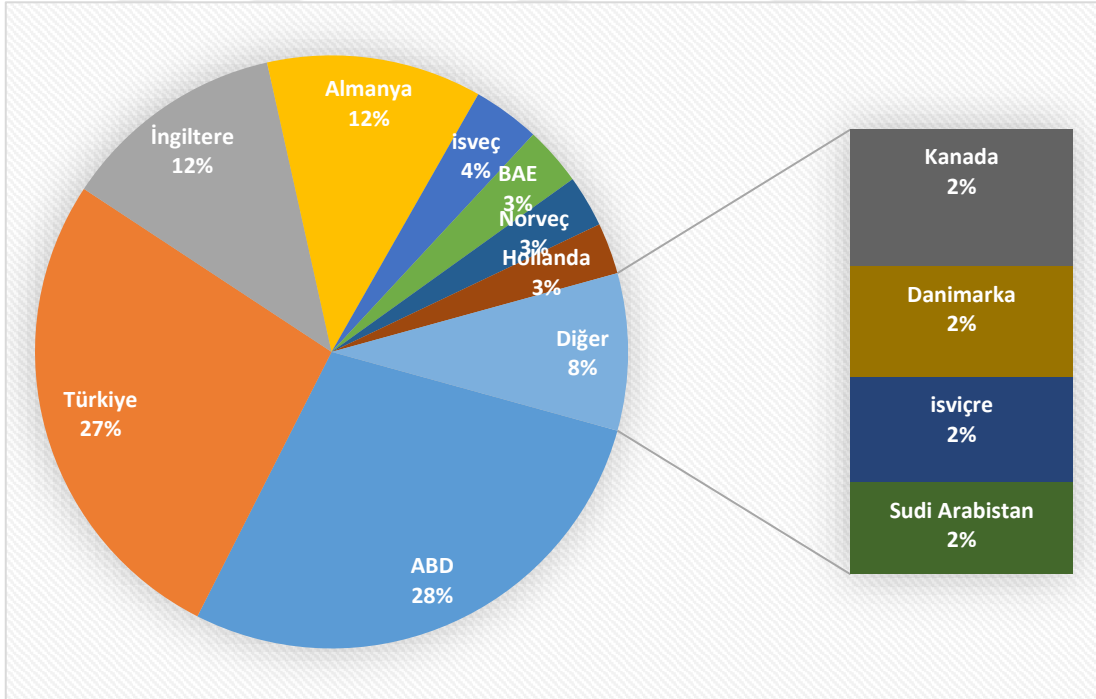
Türkiye’de yerleşik kişilerin Afrika kıtası üzerindeki doğrudan yatırımlarının son 10 yılının izlenebileceği yukarıdaki tabloda kıta üzerinde bölgesel olarak en büyük yatırımların Kuzey Afrika’da gerçekleştiği görülmektedir. Kuzey Afrika içerisinde ise en çok yatırımı Cezayir çekmeyi başarmıştır. Cezayir’e 2016 yılında gelen yatırımlar

içerisinde Türkiye 8. Sırada yer almaktadır (Trademap). Cezayir'den sonra Fas Kuzey Afrika bölgesinde yatırım çeken ikinci ülke olmuştur. Libya ise yönetimdeki sıkıntıların etkisi ile 2011 ile 2015 yılları arasında yatırım çıkışları yaşamasına rağmen 2016 yılında tekrar yatırım çekmeyi başarmış ve ülkenin yeniden yapılanmasında Türk yatırımcılarının ilgisini çekmeye başlamıştır.

Diğer Afrika ülkeleri açısından ise Mozambik, Senegal ve Sudan dışındaki ülkelerde 2016 yılında Doğrudan yabancı Sermaye Çıkışı yaşanmıştır. Son on yıllık dönem genel olarak değerlendirildiğinde ise Etiyopya'nın en çok yatırım çeken ülke olduğu görülmektedir. Son yıllarda yatırımlarda en çok artış olan ülkelerin birisi de Senegal olmuştur.

Afrika Açılım Eylem Planı sonrası yapılan yardımların miktarında oldukça büyük bir artış görülmektedir. Sadece 2016 yılında TİKA yolu ile devlet eliyle yapılan yardımlarda 50.200 gıda kolisi Afrika genelinde dağıtılmıştır (TİKA, 2016:101)

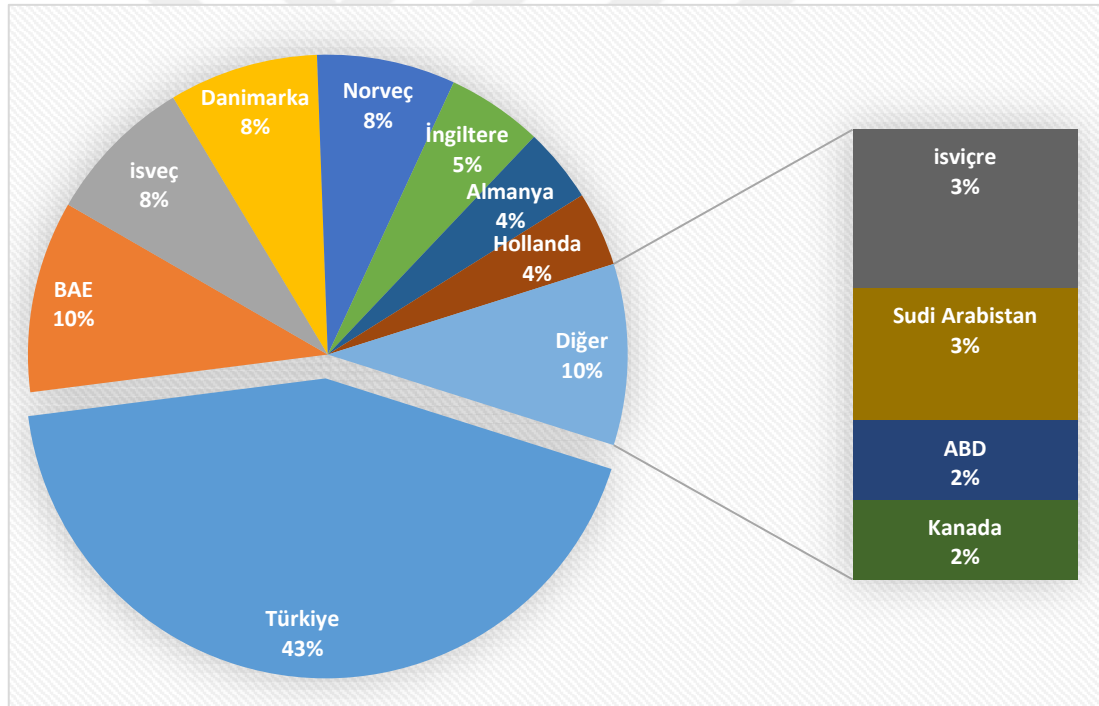
Şekil 37: Dünya Geneli İnsani Yardım Yapan Ülkeler 2017

Kaynak: (DI, 2017:44)

Ülkelerin yaptıkları insani yardımların sıralandığı Global Humanitarian Assistance Report 2017 (GHA) verilerinden hazırlanan yukarıdaki tabloda 2017 yılı için yapılan yardımların %27'si Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılmıştır. Bu oran ile ABD ardından Türkiye Dünya genelinde ikinci yardım yapan ülke konumuna gelmiştir. Türkiye'yi İngiltere ve Almanya izlerken, en az oranlar Suudi Arabistan ve İsviçre'ye ait olarak tespit edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye Dünyada en fazla yardım yapan ülke konumuna gelmiştir. Bu durum ülkelerin gelirlerinin gösterildiği GSMH tabloları içerisinde ne kadarlık bir payın yardımlara ayrıldığının tespit edilmesi ile mümkün olmaktadır.

Şekil 38: Dünya Geneli Yardımların GSMH Oranları 2017

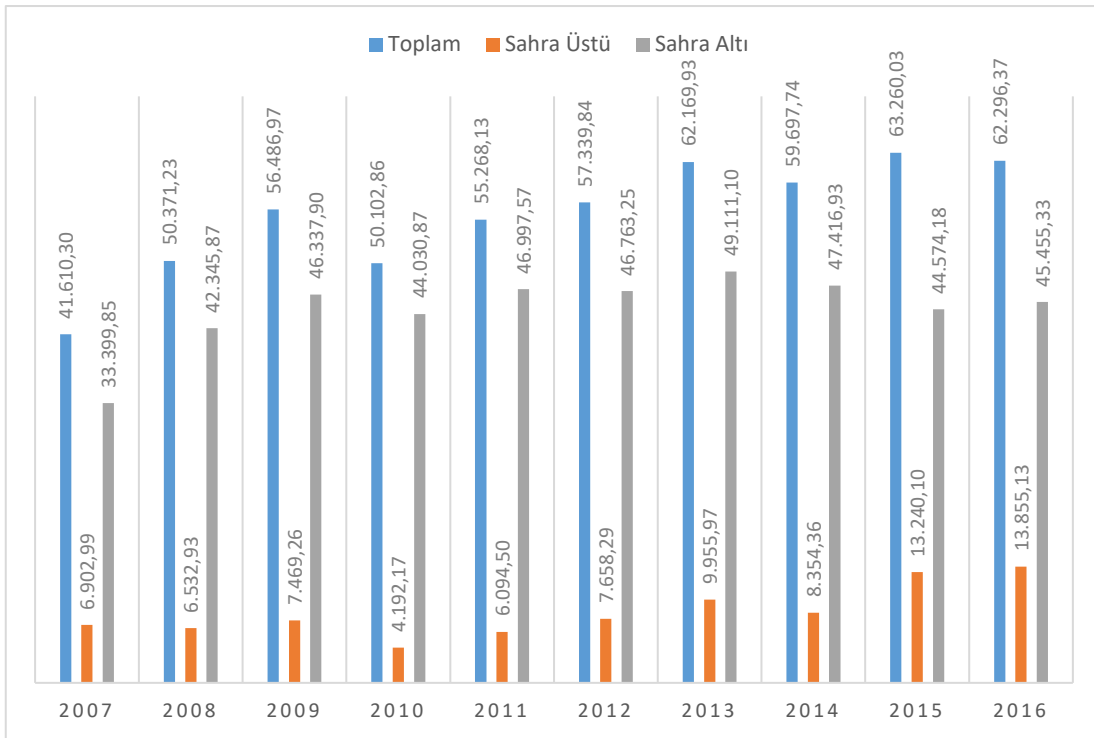

Kaynak: (DI, 2017:45)

Türkiye Cumhuriyeti'nin yaptığı yardımların milli gelirine oranına bakıldığında yukarıdaki tabloda yapılan yardımlar içerisinde %43'lük bir değer olarak ilk sırada yer almıştır. 2017 yılında Türkiye'nin yaptığı yardımların GSMH'ye oranı %0,75

olmuştur. Onu izleyen ikinci ülke Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) %0,18 oranına sahiptir. Bu oranla yapılan yardımlar içerisinde %10'luk dilime yerleşmiştir. ABD ve Kanada ise %0,03'lük oran ile en son sırada yer almışlardır. Yardım miktarına bakıldığında ilk sırada yer alan ABD'nin bu grafikte son sırada yer almasının nedeni ülkelerin gösterdikleri cömertlik anlamına gelecek olan GSMH oranlaması olmuştur. ABD bir yılda elde ettiği gelirin sadece %0,03'ünü dış yardımlara aktarmışken Türkiye %0,75'ini dış yardımlara aktarmış durumdadır.

Şekil 39: Afrika'ya Yapılan Resmi Yardımlar (milyon \$) (2007-2016)

Kaynak: (OECD Libraray)

Bir önceki tabloda ülkelerin yaptığı dış yardımlar sıralanmış iken yukarıdaki tabloda sadece Afrika kıtasına ülkeler ve kurumlar vasıtası ile yapılan resmi kalkınma yardımları gösterilmektedir. 2007 yılında 41,6 milyar dolar seviyelerinde iken 2016 yılında bu rakam %60'ın üzerinde bir artış göstererek 62,3 milyar dolar seviyelerine kadar yükselmiştir. Afrika'ya yapılan bu yardımların büyük bir kısmının Sahra-altı Afrika bölgesine yapıldığı görülmektedir. Nispeten daha gelişmiş ülkelerin yer aldığı

Sahra üstü ülkelerin Resmi Kalkınma Yardımlarından daha az faydalanıyor olması normaldir.

Resmi kalkınma yardımlarına Türkiye Cumhuriyeti ilk olarak 1985 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) 10 milyon Amerikan doları tutarındaki yardım planı ile dış yardım vermeye başlamıştır. 1980'lerden sonra Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlığa kavuşması ve dış yardımlar için özel bir kurum ihtiyacı TİKA'nın kurulmasına olanak sağlamıştır. Bugün Afrika ve diğer bölgelere yapılan devlet yardımlarının büyük bölümü TİKA üzerinden yapılmaktadır.

SONUÇ

Afrika kıtası 868 yılında Tolunoğulları'nın kıtaya ayak basması ile Türk Medeniyeti ile ilişki içerisine girmiş bir kıtadır. O tarihten Osmanlı İmparatorluğu yıkılana kadar birçok bölgesi Türk hakimiyeti altına girmiş ve İslamiyet kıta üzerinde hızla yayılmıştır. Dolayısı ile kıta ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin tarihi kökeni oldukça eskilere dayanmaktadır.

Afrika Açılım Eylem Planı olarak adlandırılan çalışma sonrası Türkiye Cumhuriyeti Afrika kıtasına özel bir ilgi göstermeye başlamıştır. Yüz yılı aşkın bir süre sömürge altında yaşayan ülkeler benliklerini ve dinlerini kaybetmiş ve asimile olmaya yüz tutmaya başlamışlardır. Türkiye'nin bu ilgisi sadece ekonomik açıdan değil sosyal ve kültürel açıdan da büyük bir önem taşımaktadır. Bu plan ile yapılmak istenen kazan kazan yaklaşımı ile Afrika'da yaşayan din kardeşi olarak kabul edilen halk ile ülkelerini kalkındırmak ve bunu yaparken yerli yatırımcıların da gelişmesine katkı sağlamak olmuştur.

Aradan geçen 20 yılı aşkın süre boyunca Afrika kıtasına birçok büyükelçi atanmış, ticari temsilcilikler faaliyete geçirilmiş ve yüzlerce ortak proje hayata geçirilmiştir. Söz konusu açılım eylem planının hayata geçirilmesi büyük oranda tamamlanmış ancak büyük projelerin hayata geçirilmesi gerçekleşmemiştir. Açılımın sürdürülebilmesinin sağlanabilmesi için Doğrudan Yabancı Yatırımlar içerisinde kıta üzerinde Türkiye'nin ilk üç içerisinde olabilmesi ve teknoloji transfer edebilmesi gerekmektedir.

Kıta üzerindeki birçok ülke her ne kadar sömürge olmaktan kurtulmuş olsa da bağımsız bir dış politika ve bağımsız bir ekonomi politikası izleyememektedir. Kıta ülkelerinin bağımsız politika izlenmesine engel olan eski sömürgeci devletlerin devam ettirdiği zorunlu ekonomik bağımlılık, Türkiye'nin uygulamak istediği açılım eylem planını da olumsuz yönde etkilemiştir.

Bu çalışmada Afrika Açılım Eylem Planı genel özellikleri ile bu plan sonrası Türkiye Cumhuriyeti tarafından atılan adımların tek bir başlık altında gösterilmesine gayret edilmiş ve var olan uygulamaların detaylarına yer verilerek gelecekte yapılması muhtemel çalışmalara öncülük etmesi amaçlanmıştır. Planın kendisi esas alınarak oluşturulan Dış ticaret Politikasının değişmesi ve konjonktürel olarak Afrika Kıtası dışında sınır bölgesinde gerçekleşen siyasi olaylar ve Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanan darbe teşebbüsü gibi iç olaylar AAEP'nin tam olarak uygulanabilmesini mümkün kılmamıştır.

Afrika kıtası ekonomik açıdan ele alındığında büyümenin sürdürülebilir hale getirilmesi en önemli hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun için kıta ülkelerinin ekonomik çeşitliliğe giderek sadece belirli bir doğal kaynak gibi bir itici faktör yerine mevcut potansiyellerini ortaya koyması gerekmektedir. Bunun için birçok gelişmekte olan ülkenin yaptığı yapısal dönüşümleri hayata geçirmeleri gerekmektedir. Bu nedenle yapılacak makroekonomik temelli reformlar özellikle ihtiyaç duydukları yabancı sermayenin ülkelere gelebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Afrika ülkelerine sömürgeci bir mantıkla yaklaşmayan Türkiye, kıta için büyük bir önem taşımaktadır. Yapısal reformların ve özellikle makroekonomik gelişimi sağlayacak başta altyapı yatırımları olmak üzere ihtiyaç duydukları yatırımları yapabilmek için kültürel bağları güçlü bir dost ülke konumunda olan Türkiye açılım eylem planı ve sonrası yaşanan gelişmelerde de izlediğimiz üzere bu başlık altında çalışmalar yapmaktadır. Her ne kadar bu çalışmalar geçmişe bakarak büyük orandan bir artış göstermiş olsa da kıta ülkelerinin beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Özellikle maddi destek sağlanan yardımların yanında bölgede kalıcı bir ekonomik katkı sağlamak için planlanan yatırımların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Sosyal alanda ise en önemli eksikliklerin başında eğitim ve sağlık yatırımları yer almaktadır. Sosyal yardımlar kapsamında yapılan destekler fiziki olarak da okul ve hastane ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Fiziki imkanlar tamamlansa

bile öğretmen ve doktorların yetişebilmesi için özel programların düzenlenmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak Afrika çok büyük bir potansiyeli barındıran, geleceğe yön verecek olan kıtadır. Tarihi ve sosyal geçmişi ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kıta üzerinde çok daha aktif rol üstlenmesi ve gerekli insan gücü ve altyapı eksikliklerini ivedi olarak gidermesi gerekmektedir. Bunların tamamlanması ile AAEP tekrar ele alınarak günün koşullarına uygun olarak gözden geçirilmeli ve bu yeni versiyon uygulamaya konulmalıdır.

KAYNAKÇA

- AA (Anadolu Ajansı), (2019). Bağımsız ve yükselen Afrika'nın özgürlük savaşçıları, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/-bagimsiz-ve-yukselen-afrikanin-ozgurluk-savascilari/1169474> Erişim Tarihi: 15.05.2019
- Abdulgani, H., R., (1964). Bandung Spirit: Moving on the Tide of History, Jakarta: Prapantja, University of California.
- ADB, (2011). African Development Bank, Africa in 50 Years' Time The Road Towards Inclusive Growth, African Development Bank, Tunisia.
- Adisu, K., Sharkey, T., Okoroafo S.C., (2010), "The Impact of Chinese Investment in Africa", International Journal of Business and Management, Vol. 5, No. 9; September 2010. https://www.researchgate.net/publication/45937581_The_Impact_of_Chinese_Investment_in_Africa Erişim Tarihi: 15.02.2018.
- AEO, (2018). African Economic Outlook, African Development Bank, ISBN 978-9938-882-43-8, https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/African_Economic_Outlook_2018_-_EN.pdf Erişim tarihi: 01.03.2018.
- Al Jazeera, (2018). Mapping Africa's natural resources, <https://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2016/10/mapping-africa-natural-resources-161020075811145.html> Erişim Tarihi: 15.02.2018.
- Ataöv, T. (2007). Amerikan Emperyalizmi Doğuşu ve Gelişimi, İleri Yayınları, ISBN: 9756288962.
- Bal, H, Çiftçi, H, İşcan E, Serin D, (2016). İhracata Dayalı Büyüme: Teknolojik Bakış The Export-Led Growth: A Technological View, International Conference on Eurasian Economies 2016.
- Baoua, M.M.A., (2016). Afrika Ülkelerinde Ekonomi ve Kalkınma: İyileşme, Sanayileşme ve Dünya Ekonomisine Entegrasyonu, 5. Türkiye lisansüstü çalışmalar kongresi 12 – 15 Mayıs 2016, Isparta.
- BP, (2017). BP Statistical Review of World Energy June 2017, <https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical->

[review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf](http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf) Erişim tarihi: 05.03.2018.

Brown, W. (2002). The EU and Africa beyond 2000, The European Union and Africa: The Restructuring of North-South Relations, New York.

cografyaharita.com, (2018). Afrika Siyasi Haritası http://cografyaharita.com/haritalarim/3g_afrika_siyasi_haritasi.png Erişim Tarihi: 15.04.2018.

DEİK, (2019). Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Afrika Bölgesi Aylık Bülteni, Ocak-Şubat-Mart 2019, <https://www.deik.org.tr/uploads/afrika-ocak-subat-mart-2019-newsletter-14d.pdf> Erişim Tarihi: 15.05.2019.

DI, (2017). Development Initiatives, Global Humanitarian Assistance (GHA) Report, Global Humanitarian Assistance Report 2017, <http://devinit.org/wp-content/uploads/2017/06/GHA-Report-2017-Full-report.pdf>

Diamond, J. ve İnce, Ü. (2008). Tüfek, Mikrop ve Çelik: İnsan Topluluklarının Yazgıları: TÜBİTAK, ISBN 975.403.271.8.

DTO, (2016). Deniz Ticaret Odası, İstanbul ve Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz Bölgeleri Deniz Ticaret Odası, 2016 yılı Deniz Sektörü Raporu,

Ekonomi Bakanlığı, (2018). Türkiye'nin İmzalamış olduğu Serbest Ticaret Antlaşmaları,

<https://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folde rs/web/D%C4%B1%C5%9F%20%C4%B0li%C5%9Fkiler/Serbest%20Ticaret%20Anla%C5%9Fmalar%C4%B1/ekler/%C3%9Cikemizin%20STA'lar%C4%B1n%C4%B1%20yans%C4%B1tan%20tablo.pdf?lve> Erişim Tarihi: 20.12.2017.

Eltis, D., (1987). Economic Growth and The Ending of the Transatlantic Slave Trade, Oxford University Press, ISBN: 9780195364811.

Emsad, (2018). Elektromekanik Sanayiciler Derneği, www.emsad.org.tr/TR,41/ticaret-ataselikleri-ve-musavirlikler.html Erişim tarihi: 15.02.2018.

Encyclopaedia Britannica, i. ve Benton, W. (1974). The New Encyclopaedia Britannica: Encyclopaedia Britannica.

EVREN, Gürbüz (2003). Genel Olarak Sömürgecilik Hareketleri ve Antiller Denizi,

Pasifik ve Hint Okyanuslarındaki Fransız Sömürgeleri, Sömürgecilik Hareketlerinde Fransa ve Anadolu'da Fransız-Ermeni İş birliği Bildiri Kitabı, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elâzığ.

FMPRC, (2018). Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/2490_665344/2493_665350/ Erişim tarihi: 03.03.2018.

Grine, F. E., Fleagle, J. G. ve Leakey, R. E. (2009). The First Humans: Origin and Early Evolution of the Genus Homo: Springer Netherlands.

Güleç, M. (2010). SÖMÜRGEÇİLİĞE ÖNEMLİ DARBE VURAN ROMAN: Yayınlanışının 150. yılında Max Havelaar CIU International Universtiy folklor/edebiyat, cilt:16, sayı:62, 2010/2

Gürsoy, Cevat Rüştü (1988) "AFRİKA", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/afrika#1> (12.06.2019).

Hazar, H. (2012). Türkiye Afrika'da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On Beş Yıl Sonra, Orsam Yayınları, Rapor No:124 http://www.orsam.org.tr/eski/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2012711_124turTUM.pdf Erişim Tarihi: 05.01.2018.

Hazar, N. (2003). Küreselleşme sürecinde Afrika ve Türkiye- Afrika ilişkileri. Ankara: Yeni Türkiye.

<http://www.mfa.gov.tr/lizbon-antlasmasi.tr.mfa>

<http://www.saharaterriory.byethost22.com/>

<https://ankasam.org/cumhurbaskani-erdoganin-ocak-2017-tanzanya-mozambik-ve-madagaskar-ziyareti-nasil-yorumlanabilir/>

<https://www.alsermaden.com/T%C3%BCrkiye%20ve%20D%C3%BCnyada%20Krom-14-4>

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41510485>

<https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2105652-turkiye-nin-afrika-yla-ticaret-hacmi-206-milyar-dolara-ulasti>

https://www.samsa.org.za/sites/samsa.org.za/files/an_economic_and_sectoral_study_of_the_south_african_fishing_industry-fishery_profiles_0.pdf

- IMF, 2008. International Monetary Fund Working Paper, Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years?, African Department, WP/18/17, <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/WP/2018/wp1817.ashx> Erişim Tarihi: 15.04.2018.
- ITC, (International Trade Center), (2018), Trade Map, Trade statistics for international business development, <https://www.trademap.org> Erişim Tarihi: 26.02.2018
- KAVAS, Ahmet (2003) “Afrika’da Fransız Sömürgeciliği”, Sömürgecilik Hareketlerinde Fransa ve Anadolu’da Fransız-Ermeni İş birliği Bildiri Kitabı, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ.
- Ki-Zerbo, J., Mukhtār, M. J. D., Boahen, A. A. ve Unesco. (1990). General History of Africa: Ancient civilizations of Africa: J. Currey.
- Masaryk University Information System, (2018). https://is.muni.cz/el/1431/podzim2014/Z0099/um/35895572/35895730/Afrika_v_r oce_1914.jpg?lang=en;ukaznahled=1 Erişim Tarihi: 25.04.2018.
- MFA, (2010a). (Ministry of Foreign Affairs) Dış İşleri Bakanlığı, Afrika-Türkiye Ortaklığı Ortak Eylem Planı 2015-2019, <http://afrika.mfa.gov.tr/data/turkiye-afrika-ortak-uygulama-plani-2015-2019.pdf> Erişim tarihi: 15.02.2018.
- MFA, (2018b). (Ministry of Foreign Affairs) Dış İşleri Bakanlığı, Gana Büyükelçiliği web sitesi, <http://akra.be.mfa.gov.tr/Mission/About> Erişim tarihi: 10.02.2018.
- MFA, (2018c). (Ministry of Foreign Affairs) Dış İşleri Bakanlığı, Türkiye Afrika İlişkileri, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> Erişim Tarihi [30.12.2017](http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa)
- MFA, (2018d). (Ministry of Foreign Affairs) Dış İşleri Bakanlığı, Afrika-Türkiye Ortaklığı Ortak Eylem Planı 2015-2019, <http://africa.mfa.gov.tr/data/turkiye-afrika-ortak-uygulama-plani-2015-2019.pdf> Erişim Tarihi: 10.01.2018.
- MOFCOM, (2014). Ministry of Commerce People’s Republic of China, <http://english.mofcom.gov.cn/> Erişim Tarihi: 20.12.2017.
- OECD, (2017). African Economic Outlook, African Development Bank, OECD and United Nations Development Programme, ISBN: 9789264274266 (PDF) https://www.oecd-ilibrary.org/development/african-economic-outlook-2017_aeo-

[2017-en](#) Erişim Tarihi: 15.03.2018.

- Olsen, G. R. (2004). Challenges to Traditional Policy Options, Opportunities for New Choices: The Africa Policy of the EU, 93(375):425-436.
- Orakçı, S. (2011). Afrika'da Küresel Rekabet ve Türkiye, T.C. Türk İş birliği ve Koordinasyon İdaresi Başkanlığı, Avrasya Etütleri 40/2011-2 (73-96).
- Özkan, M., (2012). "Türkiye'nin Afrika'da Artan Rolü: Pratik Çabalar ve Söylem Arayışları", Ortadoğu Analiz, Cilt: 4, Sayı: 46.
- Sayre, A. P. (1999). Africa. Brookfield, Conn.: Twenty-First Century Books.
- Smith, T. M., Tafforeau, P., Reid, D. J., Grun, R., Eggins, S., Boutakiout, M. ve Hublin, J. J., (2007). Earliest evidence of modern human life history in North African early Homo sapiens. Proc Natl Acad Sci U S A, 104(15), 6128-6133. doi: 10.1073/pnas.0700747104.
- Şavlı, F.L. (1988). Elmas Savaşları, http://www.maden.org.tr/resimler/ekler/3d377d10b13f8b3_ek.pdf
- Şengül, B. (2015). 21. Yüzyılda Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri (2005-2015), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Tandoğan, M, Yücel, O.K. (2017). Nil'in Paylaşılması Meselesi: Hidro-Diplomasi Bağlamında Mısır, Sudan ve Etiyopya Rekabeti, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 53. Sayı / Temmuz 2017.
- TASAM, (2008). (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi), Türkiye- Afrika İş birliği Zirvesi İstanbul Deklarasyonu, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/930/turkiye-afrika_isbirligi_zirvesi_istanbul_deklarasyonu Erişim Tarihi: 26.12.2017.
- TASAM, (2019). (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi), AFRİKA'DA SU, GIDA ve ENERJİ GÜVENLİĞİ http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/AFR%C4%B0KA'DA_SU,GIDA_ve_ENERJ%C4%B0_G%C3%9CVENL%C4%B0%C4%9E%C4%B0.pdf_0b8ae0c8-776f-4616-978a-9b9cec98d18e.pdf Erişim Tarihi: 15.05.2019
- TCMB, (2018a). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Uluslararası Yatırım Pozisyonu, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/cb23c98d-d9a5-465f-8c9c-9f84b533aaf8/uyyp.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE->

[cb23c98d-d9a5-465f-8c9c-9f84b533aaf8-mbnzpkf](#) Erişim Tarihi: 15.03.2018.

TDV, (2018). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Afrika Bölümü, Cilt 1, S.413-418.

Tepebaş, U., (2013a). Dönüşüm Sürecindeki Sahra Altı Afrika: Kalkınma, Güvenlik ve Ortaklık, İstanbul, TASAM Yayınları.

Tepebaş, U., (2013b). Türkiye'nin Afrika Kalkınma Bankası Grubu'na (AfDB) Üyeliği Ne Anlam İfade Ediyor? http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5161/turkiyenin_afrika_kalkinma_bankasi_grubuna_afdb_uyeligi_ne_anlam_ifade_ediyor Erişim Tarihi: 15.05.2019

TİKA, (2016). (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı), Türkiye Kalkınma Yardımları 2016 Raporu, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, ISBN: 978-975-19-6786-2, <http://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2016/T%C3%BCrkiye%20Kalk%C4%B1nma%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1%20Raporu%202016.pdf> Erişim Tarihi: 15.03.2018.

TİM, (2018). (Türkiye İhracatçılar Meclisi), İhracatın Gelişimi Raporu 2001-2016, <http://www.tim.org.tr/files/downloads/%C4%B0hracat%C4%B1n%20Geli%C5%99Fim%202001-2016.pdf> Erişim Tarihi: 15.02.2018.

UNICEF, (2018). (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu), Generation 2030 Africa 2.0, United Nations Children's Fund (UNICEF) Division of Data, Research and Policy October 2017 ISBN: 978-92-806-4918-5 https://www.unicef.org/publications/files/Generation_2030_Africa_2.0.pdf Erişim Tarihi: 15.03.2018

Wikipedia, Özgür Ansiklopedi, Afrika Kıtası Bölümü, <http://www.wiki-zero.net/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvQWZyaWth> erişim Tarihi: 01.05.2017.

www.africa-eu-partnership.org/sites/default/files/pres-00-901_en_0.pdf

www.eeas.europa.eu/archives/csdp/missions-and-operations/eufor-rd-congo/index_en.htm

www.eeas.europa.eu/archives/csdp/missions-and-operations/eufor-tchad-rca/index_en.htm

Yap, M. ve Man, D. L., (1996). Colour, Confusion and Concessions: The History of the Chinese in South Africa, Hong Kong University Press. ISBN:9622094236.

YÖK, (2019). Yüksek Öğretim Kurumu Bilgi Yönetimi Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr/> Erişim Tarihi: 01.05.2019.

